

Etujärjestöjen vaikutusstrategiat itsehoitolääkemarkkinoiden sääntelyssä

Markkinointi

Maisterin tutkinnon tutkielma

Taiju Jaatinen

2011

Markkinoinnin laitos
Aalto-yliopisto
Kauppakorkeakoulu

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
1.1 Itsehoitolääkemarkkinat	6
1.2 Keskeiset käsitteet	7
1.3 Tutkielman tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	9
2 ORGANISAATION INSTITUTIONAALINEN YMPÄRISTÖ.....	12
2.1 Instituutiot ja institutionalisoituminen.....	13
2.2 Instituutioiden kolme näkökulmaa	14
2.3 Organisaation legitimizeetti	16
2.4 Organisaatioiden kohtaamat institutionaaliset paineet	18
2.5 Strategiset vastaukset ja vaikuttaminen institutionaalsiin paineisiin	20
2.4.1 Strategiset vastaukset.....	21
2.4.2 Strateginen vaikuttaminen	22
2.6 Organisaation kohtaamat kilpailulliset paineet ja niihin vastaaminen	25
3 ORGANISAATION STRATEGINEN POLIITTINEN JOHTAMINEN.....	27
3.1 Organisaation strateginen johtaminen	27
3.1.1 Dynaamiset kyvykkyydet arvon luojina ja ylläpitäjinä	28
3.2. Poliittiset strategiat	29
3.2.1 Myöntyvyyteen perustuvat strategiat.....	31
3.2.2 Vaikuttamiseen perustuvat strategiat	33
3.3 Keskeinen yhteiskunnallinen teema ja siihen vaikuttaminen.....	34
3.3.1 Keskeisen yhteiskunnallisen teeman esiintymisen ehkäisy	36
3.3.2 Keskeiseen yhteiskunnalliseen teemaan reagointi	37
3.4 Tutkielman teoreettinen viitekehys	38
4 TUTKIELMAN METODOLOGISET VALINNAT	41

4.1 Määrällinen sisällönerittely	41
4.2 Laadullinen sisällönanalyysi	42
4.3 Aineiston hankintaprosessi ja rajaaminen	45
4.4 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi.....	46
5 ITSEHOITOLÄÄKEMARKKINOIDEN SÄÄNTELY-YMPÄRISTÖ	49
5.1 Julkinen sääntely Suomessa	49
5.1.1 Lääkemarkkinat ja itsehoitolääkkeiden vähittäismyynti Suomessa.....	50
5.1.2 Itsehoitolääkkeiden vähittäismyynti Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa.....	52
5.2 Suomen päivittäistavarakauppa ja markkinat	54
5.3 Etujärjestöt tutkimuksessa	56
5.3.1 Päivittäistavarakauppa ry	56
5.3.2 Suomen Apteekkariliitto ja Lääkelaitos.....	58
6 MEDiatekstiEN MÄÄRÄLLINEN SISÄLLÖNERITTELY	60
6.1 Itsehoitolääkemarkkinoiden esiintyvyys valituissa medioissa	60
6.2 Itsehoitolääkemarkkinoita varsinaisesti tai sivuavasti koskevat mediatekstit..	62
6.3 Etujärjestöjen julkiset kannanotot	63
7 MEDiatekstiEN LAADULLINEN SISÄLLÖNANALYYSI	66
7.1 Organisaatioiden lähestyminen itsehoitolääkemarkkinoihin.....	67
7.1.1 Itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamisen puolesta	68
7.1.2 Itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamista vastaan.....	71
7.1.3 Neutraali lähestyminen itsehoitolääkkeiden myyntiin.....	74
7.2 Vaikuttamisen ja vastaamisen keinot	75
7.2.1 Päivittäistavarakauppa ry:n toimenpiteet.....	77
7.2.2 Apteekkariliiton toimenpiteet	81
7.2.3 Muiden toimijoiden pyrkimykset vaikuttaa sääntelyyn.....	82
8 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	86

LÄHTEET	94
INTERNET LÄHTEET	100
LIITTEET	101

KUVALUETTELO

Kuva 1. Institutionaalisten strategioiden konteksti	23
Kuva 2. Vaihtoehtoiset poliittiset strategiat	31

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. Suomen pt- kaupan ryhmittymien markkinaosuudet vuonna 2008.....	55
Kuvio 2. Itsehoitolääkemarkkinoiden esiintyvyys valituissa medioissa 2002–2010.	61
Kuvio 3. Itsehoitolääkemarkkinoita varsinaisesti tai sivuavasti käsittelevät mediatekstit.	63
Kuvio 4. Etujärjestöjen julkisten kannanottojen määrä	64

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1. Kolme näkökulmaa instituutioihin.	16
Taulukko 2. Etujärjestöjen käyttämät vaikutusstrategiat	90

1 JOHDANTO

Tässä pro- gradu tutkielmassa selvitetään, miten *tutkielman keskiössä olevat etujärjestöt pyrkivät vastaamaan edustamiensa organisaatioiden kohtaamiin institutionaalisiiin ja kilpailullisiin paineisiin itsehoitolääkemarkkinoilla?* Tähän syvennyttään tutkimalla etujärjestöjen, Päivittäistavarakauppa ry:n ja Apteekkariliiton, toteuttamia institutionaalisia ja poliittisia strategioita heidän edustamiensa organisaatioiden kilpailuaseman parantamiseksi ja yhteiskunnallisen legitimitetin saavuttamiseksi. Olen kiinnostunut selvittämään sitä, millainen kuva käytetyistä institutionaalisista ja poliittisista strategioista välittyy mediasta analysoitaessa itsehoitolääkemarkkinoiden sääntelyyn liittyvää julkista vaikuttamisprosessia.

Institutionaalinen teoria yhteiskuntatieteissä tarkastelee erilaisten toimintojen kehittymistä instituutioiksi. Organisaatioiden on legitimoidakseen itsensä toimittava samankaltaisesti kuin muut organisaatiokentän toimijat. Omaksumalla tietyn organisaatiokentällä vallalla olevan organisaatorakenteen tai toimintatavan organisaatio oikeuttaa olemassaoloon ja vahvistaa mahdollisuuksiaan selvittää. (Townley 1997.) Tässä tutkielmassa organisaatioiden legitiimin aseman tavoittelun arvioimisen lähteenä käytetään yhteiskuntaa. Yhteiskunnallisen legitimitetin saavuttamista arvioidaan organisaation ja ympäristön yhteensopivuudella, jolloin keskeisessä legitimoijan roolissa ovat julkinen mielipide, media ja etujärjestöt (Suchman 1995). Organisaation vaikuttamisen mahdollisuudet nähdään olevan riippuvaisia siitä, onko organisaatio saavuttanut yhteiskunnassa legitimoidun aseman organisaatiokentällään ja näin ollen on kykeneväinen vaikuttamaan instituutioiden rakenteisiin.

Instituutioiden näkökulmasta organisaatiot nähdään aktiivisina toimijoina, joilla on mahdollisuus vaikuttaa institutionaalisiiin paineisiin toisista poikkeavin tavoin. (Oliver 1991.) Institutionaalisen teorian mukaan institutionaalisilla strategioilla pyritään ensisijaisesti vaikuttamaan institutionaalisen ympäristön sääntelyyn, kulttuurisiin normeihin tai arvoihin, tai itsestään selvyyksinä pidettyihin prosesseihin tai rakenteisiin (Lawrence 1999) eli institutionaalisiiin paineisiin. Kilpailustrategiat sitä vastoin selittävät, kuinka organisaatio pyrkii kilpailemaan organisaatiokentällä reagoiden kilpailuympäristön poliittisiin, teknologisiin, taloudellisiin ja sosiaalisiin muutoksiin.

Valittujen kilpailustrategioiden avulla organisaatiot pyrkivät selviytymään menestyssekkäästi niitä kohtaavista kilpailullisista paineista. (Porter 1980.)

Organisaatioiden vaikuttaminen ja vastaukset institutionaaliin ja kilpailullisiin paineisiin voidaan jakaa joko organisaation kilpailuasemaa parantaviksi tai sitä puolustaviksi tavoitteiksi (Oliver 1991). Tässä tutkielmassa Päivittäistavarakauppa ry:n vastaukset edustamiensa organisaatioiden kohtaamiin institutionaaliin ja kilpailullisiin paineisiin liittyvät päivittäistavarakauppojen kilpailuaseman parantamiseen eli olemassa olevien institutionaalisten rakenteiden purkamiseen, kun taas Apteekkariliiton vastavetona toimintaympäristöstä kumpuaviin haasteisiin on puolustaa edustamiensa organisaatioiden kilpailuasemaa puoltamalla olemassa olevia institutionaalisia rakenteita. Tutkielman keskeisessä tarkastelussa ovat itsehoitolääkemarkkinoita käsittelevät mediatekstit vuosien 2002–2010 välillä.

Institutionaalinen konteksti eli muun muassa toimialan ominaispiirteet sekä organisaation ominaispiirteet muokkaavat organisaatioiden poliittista toimintaa sekä määrittelevät organisaation vaikutusmahdollisuuksia organisaatiokentällä (Hillman & Hitt 1999; Baron 1995). Organisaation institutionaalinen toimintaympäristö määrittelee siis käytettävissä olevia poliittisia strategioita. Institutionaalisten strategioiden avulla ei ensisijaisesti pyritä saavuttamaan kilpailullista etua, vaan pikemminkin niiden tarkoituksena on institutionaalisia sääntöjä ja käytäntöjä muokkaamalla saada aikaan mahdollisimman suotuisat olosuhteet kilpailullisia strategioita ajatellen (Oliver 1991). Vaikka institutionaaliset ja poliittiset strategiat saattavat vaikuttaa tavoitteiltaan toisistaan poikkeavilta, niitä toteutetaan kuitenkin yhtä aikaa ja päällekkäin, kuten tämäkin tutkielma osoittaa.

Itsehoitolääkemarkkinoiden tutkimuskonteksti on mielenkiintoinen, sillä Apteekkariliiton edustamilla organisaatioilla on yksinoikeus itsehoitolääkkeiden myyntiin, siinä missä Päivittäistavarakauppa ry pyrkii rikkomaan tämän yksinoikeuden ja vapauttamaan myyntiä heidän edustamiinsa organisaatioihin. Apteekkariliiton edustamilla organisaatioilla on täten lakiin ja säädöksiin perustuva legitimitetti itsehoitolääkkeiden myyntiin. Suomessa lääkkeiden myynti ja jakelu on aina ollut tiukasti säänneltyä ja tällä hetkellä sen voidaan sanoa olevan Pohjoismaiden säädellyintä. Siinä missä muut Pohjoismaat ovat viime vuosina vapauttaneet lääkekauppaa, Suomi on pitänyt

kiinni sääntelystään. Itsehoitolääkkeiden myynti apteekkien ulkopuolella on kielletty, lukuun ottamatta nikotiinikorvaustuotteita.

Tiukasta sääntelystä johtuen Suomen itsehoitolääkemarkkinoiden tila poikkeaa tällä hetkellä oleellisesti muista Pohjoismaista. *Ruotsissa* apteekkien omistusta ja valtion hintakontrollia vapautettiin vuonna 2009, jolloin yli 50 % itsehoitolääkkeistä sallittiin apteekkien ulkopuoliseen myyntiin. *Norjassa* apteekkien ulkopuolinen itsehoitolääkkeiden myynti vapautettiin 2000-luvun alussa, jolloin apteekkien omistusta ja valtion hintakontrollia kevennettiin. *Tanska* on myös laajentanut itsehoitolääkkeiden myyntiä ja keventänyt valtion hintakontrollia, mutta apteekkien omistus on yhä rajoitettu farmaseuteille. *Islanti* on vapauttanut apteekkien omistusta ja hintakontrollia ensimmäisen kerran jo 1990-luvulla ja tehnyt lisämuutoksia 2000-luvulla muun muassa laajentamalla itsehoitolääkkeiden myyntiä. Osittain muiden Pohjoismaiden itsehoitolääkemarkkinoiden tilasta johtuen Suomessa keskustellaan tällä hetkellä kiihkaasti siitä, pitäisikö itsehoitolääkkeiden kauppaa vapauttaa apteekkien ulkopuolelle. Erityisesti keskustelua on virinnyt Suomen apteekkimarkkinoiden lääkkeiden ja apteekkipalveluiden saatavuudesta, toiminnan tehokkuudesta, hinta- ja kustannusvaikutuksista sekä kilpailullisuuteen liittyvistä haasteista.

1.1 Itsehoitolääkemarkkinat

Itsehoitolääkemarkkinoiden sääntelyä ja siihen liittyvää mediakeskustelua on alusta asti leimannut kaksijakoisuus. Sekä itsehoitolääkkeiden vähittäismyyntiä puolustavat että sitä vastustavat toimijat ovat olleet riippuvaisia valtamediasta ja käyttäneet sitä sanomansa levittämiseen. Itsehoitolääkkeiden osakseen saama mediajulkisuus onkin alusta alkaen näyttäytynyt legimiteettikilpailuna, jossa eri toimijat ovat tuottaneet itsehoitolääketeemasta – sen toimijoista, tavoitteista ja toimintakeinoista – kilpailevia tulkintoja ja esityksiä ja pyrkineet etuoikeuttamaan omat käsityksensä ja merkityksensä.

Päivittäistavarakauppa ry:n ja Apteekkariliiton edustamat organisaatiot (päivittäistavarakaupat ja apteekit) kohtaavat toimiessaan omissa organisaatiokentissään monia ympäristöstä nousevia paineita, jotka vaikuttavat niiden toimintaan ja rakenteisiin

samankaltaistavasti. Etujärjestöjen tehtävä on pyrkiä ajamaan jäseniensä etuja eli parantamaan heidän kilpailuasemaansa niin organisaatiokentän sisällä, mutta myös sen rajojen ulkopuolella. Itsehoitolääkemarkkinat edustavat sellaisia markkinoita, joissa toinen tutkielman keskiössä olevista etujärjestöistä toimii (Apteekkariliitto) sekä, joissa toinen haluaisi toimia (Päivittäistavarakauppa ry).

Molemmat etujärjestöt tavoittelevat yhteiskunnallisen legitimitetin asemaa itsehoitolääkemarkkinoilla eli sitä, että heidän edustamansa organisaatiot saisivat kansalaisten, median ja etujärjestöjen oikeutuksen itsehoitolääkkeiden myymiseen. Päivittäistavarakaupalla tätä oikeutta ei vielä ole, Apteekkareilla sen sijaan on lakiin ja sääntelyyn pohjautuva yksinoikeus itsehoitolääkkeiden myyntiin (lukuun ottamatta nikotiinikorvaustuotteita). Tässä tutkielmassa on siis mielenkiintoinen konteksti, jossa selvitetään sitä, miten Päivittäistavarakauppa ry ja Apteekkariliitto toiminnallaan pyrkivät vaikuttamaan edustamiensa organisaatioiden kilpailuaseman parantamiseksi itsehoitolääkemarkkinoilla.

1.2 Keskeiset käsitteet

Keskeisiä käsitteitä tässä tutkielmassa ovat instituutio, institutionalisoituminen, institutionaaliset paineet, itsehoitolääkemarkkinat, julkinen sääntely, organisaationkenttä sekä strateginen poliittinen johtaminen. Seuraavaksi avaan näitä tutkielman kannalta keskeisiä käsitteitä myöhemmän analyysin perustaksi.

Instituutiolla tarkoitetaan niitä jaettuja sääntöjä ja esimerkkejä, jotka identifioivat sosiaaliset toimijat sekä niiden tarkoituksenmukaisen toiminnan (Barley & Tolbert 1997). Ne ovat sosiaalisesti konstruoituja, rutiininomaisesti uudelleentuotettuja, varsin pysyviä sääntöjen järjestelmiä (Scott 2003). Ne koostuvat moniulotteisista regulatiivisista, normatiivisista sekä kulttuuris-kognitiivisista komponenteista, jotka vähentävät toimijoiden kokemaa epävarmuutta sosiaalisessa toiminnassa (Scott 1995, 33). Instituutiot myös yhdistävät menneisyyden, nykyisyyden sekä tulevaisuuden tavalla, joka tekee mahdolliseksi nähdä historia jatkuvasti laajentuvaksi tarinaksi instituution evoluutiosta (North 1990, 118).

Institutionaalinen konteksti eli muun muassa toimialan ominaispiirteet sekä organisaation ominaispiirteet muokkaavat organisaatioiden poliittista toimintaa sekä määrittelevät organisaation vaikutusmahdollisuuksia organisaatiokentällä (Hillman & Hitt 1999).

Institutionalisoituminen ymmärretään tässä tutkielmassa dynaamiseksi, jatkuvaksi prosessiksi, jonka kautta organisaation muodolliset rakenteet tulevat hyväksytyiksi ja legitimoivat siten organisaation sekä sen toiminnan (Tolbert & Zucker 1983).

Institutionaaliset paineet saavat organisaatiossa aikaan muutospaineita sekä siihen liittyvää toimintaa, joka todennäköisesti johtaa samankaltaistumiseen muiden organisaatiokentän toimijoiden kanssa (DiMaggio & Powell 1983). Tämän vuoksi organisaation selviytymisen todennäköisyys kasvaa (Zucker 1977). Institutionaalisia paineita luovat muun muassa organisaatioiden toimintaa ohjaavat säännöt, lainsäädäntö, yleiset normit, sosiaaliset odotukset, omistajat, asiakkaat, henkilöstö, järjestöt, media, julkinen mielipide, poliittiset toimijat sekä organisaatiokentällä vallalla olevat toimintatavat (Scott 2001; Holm 1995).

Itsehoitolääkemarkkinat käsitetään tässä tutkielmassa koostuvan organisaatiokentän toimijoista, toimintaa säätelevistä viranomaisista, toimittajista, etujärjestöistä, mediasta, kuluttajista sekä kaikista sellaisista tahoista, joilla on tietty intressi tai mielipide itsehoitolääkkeiden jakelua ja vähittäismyyntiä kohtaan. Tutkielmassa seurataan yhteiskunnallista keskustelua siitä, pitäisikö itsehoitolääkkeiden myynti vapauttaa vähittäiskauppoihin vai säilyttää niiden saatavuus edelleen ainoastaan apteekkien hyllyillä.

Julkinen sääntely sisältää julkisen vallan asettamat normit, joiden keinoin säännellään, ohjataan ja valvotaan yhteiskunnan eri toimijoiden käyttäytymistä ja heidän välisiä suhteita toisiinsa tiettyjen tavoitteiden saavuttamiseksi (Kortteinen 1999, 3; Scheinin 1999, 238).

Kilpailullisia paineita aiheuttavat esimerkiksi organisaation asiakkaat, tavarantoimittajat, potentiaaliset alalle tulijat, korvaavat tuotteet ja alalla jo olevat kilpailijat (Por-

ter 1980). Valittujen kilpailustrategioiden avulla organisaatiot pyrkivät selviytymään menestyksekkäästi niitä kohtaavista kilpailullisista paineista. Tässä tutkielmassa keskitytään tarkastelemaan *poliittisia strategioita* eli sitä, kuinka organisaatiot pyrkivät kilpailemaan organisaatiokentällä reagoiden kilpailuympäristön poliittisiin muutoksiin.

Organisaatiokenttä koostuu niistä organisaatioista, jotka muodostavat tunnistettavan institutionalisoituneen toiminnan alueen. Organisaatiokenttä koostuu siis keskeisistä toimittajista, omistajista, asiakkaista, toimintaa säätelevistä viranomaisista sekä muista organisaatioista, jotka tuottavat samanlaisia tuotteita ja palveluita. (DiMaggio & Powell 1983.)

Strateginen poliittinen johtaminen viittaa organisaation suunnittelemiin ja toteuttamiin strategisten toimintojen joukkoon, joilla pyritään maksimoimaan poliittisen ympäristön taloudellista tuottoa (Oliver & Holzinger 2008).

1.3 Tutkielman tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Itsehoitolääketeema tarjoaa mielestäni mielenkiintoisen tutkimuskontekstin vastakainasettelunsa myötä. Kaupan Liiton alaisista edunvalvontajärjestöistä Päivittäistavarakauppa ry puoltaa vahvasti itsehoitolääkkeiden vähittäismyyntiä, kun taas Apteekkariliitto yhdessä Lääkeliiton (nykyinen Fimea) kanssa on jyrkästi itsehoitolääkkeiden vähittäismyyntiä vastaan. Molemmat etujärjestöt toteuttavat liiketoimintaansa valtakunnallisesti ja hyödyntävät verkostoaan strategisesti pyrkiessään edistämään jäseniensä etuja. Tutkimuksellisesti on erityisen mielenkiintoista selvittää, miten yllä mainitut etujärjestöt pyrkivät mediassa osallistumaan sekä olemassa olevien sosiaalisten rakenteiden säilyttämiseen (ts. sääntelyn ylläpitoon) että niiden kumoamiseen edustamiensa organisaatioiden kilpailuaseman parantamiseen itsehoitolääkemarkkinoilla.

Tähän tarkasteluun institutionaalinen teoria, tarkemmin institutionaalinen organisaatioteoria tarjoaa moniulotteisen teoriapohjan. Institutionaalisen näkemyksen lisäksi tavoitteenani on myös kuvata kilpailullisia paineita ja erityisesti keskittyä niitä seu-

ranneisiin strategisiin vastauksiin organisaatiokentän tasolla. Tutkielmani on luonteeltaan poikkitieteellinen, sillä olen hyödyntänyt aineksia paitsi liiketaloustieteestä, myös muun muassa yhteiskuntatieteistä, politiikan tutkimuksesta sekä joukkoviestinnän tutkimuksesta.

Tutkimuskohteena ovat etujärjestöjen vaikutusstrategiat itsehoitolääkemarkkinoiden sääntelyssä. Tutkimusaineistona on Helsingin Sanomien, Kauppalehden, Taloussanomien, Talouselämän ja Markkinointi & Mainonnan vuosina 2002–2010 julkaisemat mediatekstit, jotka käsittelevät itsehoitolääkemarkkinoita. Tutkielman etenemistä ohjaavaksi tutkimuskysymykseksi muodostuu:

Miten tutkielman keskiössä olevien etujärjestöjen institutionaaliset ja poliittiset pyrkimykset vaikuttaa itsehoitolääkemarkkinoiden sääntelyyn ilmenevät niitä koskevissa mediateksteissä?

Tutkimuskysymykseen haetaan vastausta kolmen alakysymyksen avulla:

1. *Millainen lähestymistapa tutkielman keskiössä olevilla etujärjestöillä on itsehoitolääkemarkkinoihin?*
2. *Millaisia institutionaalisia ja poliittisia strategioita etujärjestöt ovat toteuttaneet tarkastelujakson eri ajankohtina?*
3. *Miten etujärjestöt ovat reagoineet toistensa toteuttamiin strategioihin?*

Tutkielmassa pyritään siis mediatekstejä analysoiden havainnollistamaan, miten etujärjestöt pyrkivät vaikuttamaan itsehoitolääkemarkkinoiden instituutioihin edustamiensa organisaatioiden kilpailuaseman parantamiseksi institutionaalisia ja poliittisia strategioita hyväksikäyttäen. Erityisesti tarkastellaan etujärjestöjen itsenäisiä ja omaaloitteisia toimenpiteitä toisen kilpailuaseman heikentämiseksi itsehoitolääkemarkkinoilla. Kolmannen alakysymyksen avulla pyritään selvittämään, miten etujärjestöt ovat reagoineet toistensa sekä muiden organisaatiokentällä toimivien toimijoiden aiheuttamiin paineisiin.

Lisäksi pohdin tutkielmassani yleisellä tasolla sitä, millaisen yhteiskunnallisen aseman itsehoitolääkkeitä koskeva teema on saavuttanut tähän mennessä yhteiskunnassamme. Jonkin tietyn teeman kehittyminen keskeiseksi yhteiskunnalliseksi teemaksi tapahtuu vähitellen, kun kansalaisten tietämys tiettyä teemaa kohtaan leviää (Bonardi & Keim 2005).

2 ORGANISAATION INSTITUTIONAALINEN YMPÄRISTÖ

Institutionaalinen teoria yleisellä tasolla tarkastelee erilaisten toimintojen, kuten tapojen ja normien kehittymistä instituutioiksi. Institutionaalisen teorian piirissä korostetaan sitä, että organisaation käyttäytyminen on mukautuvaa, sosiaalisesti määriteltyä sekä perustuu totunnaisuuksiin. Organisaatio toimii, institutionaalisen teorian näkökulmasta, sellaisessa sosiaalisessa viitekehyksessä, jossa arvot ja normit yhdessä muiden yleisesti hyväksytyinä pidettyjen oletusten kanssa määrittelevät toimintaa ja käyttäytymistä. Jokainen instituutio perustuu sosiaalisesti välittyneeseen tietoon, joka määrittää institutionaalisesti hyväksyttävän käyttäytymisen. (Berger & Luckmann 1994, [1996].)

Institutionaalisen teorian tutkimuksessa havaittiin 1970-luvun loppupuolella instituutioiden keskeinen rooli organisaatioiden toiminnan selittäjinä. Tämä Meyerin ja Rowanin (1977) päätelmä mahdollisti institutionaalisen organisaatioteorian hyödyntämisen organisaation ja institutionaalisen ympäristön välisen suhteen tutkimuksessa. Heidän mukaansa institutionaalinen organisaatioteoria perustuu oletukselle, jonka mukaan organisaatioiden on vakuutettava niiden sidosryhmät siitä, että ne ovat oikeutettuja kokonaisuuksia. Institutionaalisessa organisaationäkemyksessä keskeistä ovat prosessit, joiden aikana organisaatiot omaksuvat, ylläpitävät ja muuttavat rakenteita sekä toimintatapoja saavuttaakseen legitimitetin aseman organisaatiokentällä (mm. Lawrence 1999; Holm 1995; Meyer & Rowan, 1977). Mukautumalla institutionaalisiin odotuksiin organisaatiot voivat saavuttaa oikeutuksen toiminnalleen (Suchman 1995).

Seuraavaksi pureudun syvemmin instituution ja instituutionalistumisen käsitteisiin. Lisäksi tarkastelen lähemmin instituutioiden ulottuvuuksia sekä organisaatioiden legitimitettiä heidän kohtaamien institutionaalisten paineiden näkökulmasta. Tarkastelun kohteena ovat myös strategiset vastaukset ja vaikuttaminen institutionaalisiin paineisiin.

2.1 Instituutiot ja institutionalisoituminen

Instituutiot määrittävät organisaatioiden ja niissä työskentelevien yksilöiden valinnan mahdollisuuksia ja rajoja sekä rooleja ja tehtäviä. Barleyn ja Tolbertin (1997, 83) mukaan instituutiot koostuvat jaetuista säännöistä ja esimerkeistä, jotka identifioivat sosiaaliset toimijat ja niiden tarkoituksenmukaisen toiminnan. Tämän määritelmän mukaan instituutiot voidaan tulkita ja osin myös jaotella regulatiivisiksi, normatiivisiksi ja kulttuuri-kognitiivisiksi kokonaisuuksiksi, jotka rakentavat symbolisia järjestelmiä, tuovat vakautta ja samalla vähentävät sosiaalisen toiminnan epävakautta (Scott 2001, 12).

Institutionaalistumisella taas viitataan prosesseihin, jotka vaikuttavat sekä toimijoiden käyttäytymiseen että organisaation rakenteisiin (Meyer & Rowan 1977). Barley ja Tolbert (1997) ymmärtävät institutionalisoitumisen dynaamisena, jatkuvana prosessina, jonka kautta muodollisen rakenteen osat tulevat hyväksytyiksi ja legitimoivat siten organisaation. Berger ja Luckmann 1966 [1994] ovat tutkineet itse institutionalisoitumisprosessia ja määritelleet sen koostuvan ulkoistamisesta, havainnollistamisesta sekä sisäistämisestä. Ulkoistamisen vaihe rakentuu yksilön tuottamista symbolisista rakenteista sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Ulkoistamisen seurauksena symbolisten rakenteiden merkityksestä muodostuu yhteisesti jaettu merkitys. Havainnollistamisen vaiheessa yksilöiden tuottamat yhteiset merkitykset symbolisista rakenteista saavuttavat objektiivisen luonteen eli toisin sanoen yksilö kohtaa rakenteet ulkopuolisina ja annettuina. Sisäistämisen vaihe viittaa puolestaan prosesseihin, joissa aiemmin objektivoitunut sosiaalinen ympäristö juurtuu yksilön tietoisuuteen sosialisointin myötä. Yksilö siis oppii vähitellen vallitsevan arvojärjestelmän ja hyväksyy toimintamallit sisäistämällä objektivoitunutta sosiaalista ympäristöään.

2.2 Instituutioiden kolme näkökulmaa

Taulukossa 1 on esitelty Scottin (2001) kolme näkökulmaa instituutioihin, joita tarkastellaan tarkemmin seuraavaksi:

Instituutiot regulatiivisena järjestelmänä

Regulatiivisen näkemyksen mukaan instituutiot käsitetään hallinnointijärjestelmiksi, joilla on kyky ja valta sääntöjen ja rajoitusten asettamiseen (valtioiden lainsäätäjät), resurssit valvoa sääntöjen noudattamista (poliisi) sekä valta panna sääntöjen ja rajoitusten rikkomuksista johtuvat seuraamukset täytäntöön (tuomioistuin). Organisaatiokentän toimijat, sekä yksilöt että organisaatiot, tavoittelevat kukin omia intressejään sääntöjenmukaisesti, sanktioita välttämällä. Mikäli intressien tavoittelemisessa ilmenee ristiriitoja, ne selvitetään sääntöjen ja lakien tulkinnan avulla. Sekä Scott (2001, 52) että DiMaggio & Powell (1983) kuvaavat tämänkaltaista institutionaalista kontrollimekanismia termillä ”pakko”. Regulatiivisessa lähestymistavassa keskeisinä käsitteinä voidaan tunnistaa tavat, perinteet ja menettelytavat, jotka ovat juurtuneet pääasiassa kulttuuriin (North 1990, 6).

Instituutiot normatiivisena järjestelmänä

Normatiiviset järjestelmät säädetään moraalisesti. Ne määrittävät toiminnan soveliaita keinoja tavoitteiden ja päämäärien saavuttamiseksi. (Scott 2001, 54–55.) Kuten taulukosta 1 käy ilmi normatiivinen lähestymistapa keskittyy yhteiskunnan ja organisaatiokentän tuottamiin sosiaalisiin velvollisuuksiin sekä järjestyksen tukijalkana toimiviin normatiivisiin sääntöihin. Nämä säännöt ohjaavat, arvioivat sekä pakottavat organisaatiokentän toimijoita. Täten normatiivinen ulottuvuus samanaikaisesti sekä asettaa organisaatiokentän toimijoille rajoituksia ja sääntöjä sekä mahdollistaa sosiaalisen toiminnan. Yhdessä ne siis tuottavat organisaatiokentän toimijoille oikeudet ja velvollisuudet sekä tehtävät. (Scott 2001, 55.)

Normatiiviseen lähestymistapaan läheisesti liittyviä käsitteitä ovat arvot ja normit. Arvot sijaitsevat yksilöiden arvojärjestelmissä ja toimivat eräänlaisina uskomuksina

siitä, mitä yksilöt pitävät arvokkaina. Normit taas määrittelevät toimijoille sen, miten asiat pitäisi tehdä. Ne ymmärretään ja käsitetään suhteellisen vakiintuneiksi käyttäytymismalleiksi, jotka voidaan jakaa muodollisiin, esim. säännöt ja tavat toimia ja epämuodollisiin, esim. rutiinit työssä. (Warren 2003.) Sekä arvot että normit voivat olla kaikille toimijoille yhteisiä; yleisemmin ne kuitenkin liitetään tiettyihin toimijoihin tai tiettyyn asemaan organisaatiossa. Tämä johtaa siihen, että tiettyjen toimijoiden odotetaan käyttäytyvän määrätynlaisissa tilanteissa normatiivisten odotusten mukaisesti. (Scott 2001, 55.)

Instituutiot kulttuuris-kognitiivisena järjestelmänä

Kulttuuris-kognitiivinen lähestymistavan mukaan organisaatiokentän toimijat noudattavat sääntöjä ja määräyksiä sen vuoksi, koska ne ovat itsestäänselvyysiksi; toisin sanoen, niin on aina toimittu, joten se luetaan normaaliksi käyttäytymiseksi. Kulttuuris-kognitiivisessa järjestelmässä kyse on siis toimijoiden jaetuista käsityksistä, julkisesta mielipiteestä sekä itsestäänselvyyksistä, jotka yleensä esiintyvät yhteiskunnassa sosiaalisina faktoina. (Berger & Luckmann 1994, [1966]; Meyer & Rowan 1977.) Koko näkemyksen punainen lanka rakentuu toimintaan, jonka perustana ovat yksilöiden jakamat yhteiset käsitykset sosiaalisesta todellisuudesta. Institutionaalinen toiminta ja instituutioiden välittyminen perustuu toisten organisaatiokentän toimijoiden imitointiin. (Scott 2001, 52.) Kuitenkin, hyödynnettäessä kulttuuris-kognitiivista lähestymistapaa institutionaalisessa organisaatitutkimuksessa, ei pidä unohtaa että, ulkoisten olosuhteiden lisäksi tulee tarkastella myös toimijoiden subjektiivista tulkintaa tarkastelun alla olevista olosuhteista (Scott 2001, 57; Berger & Luckmann 1994, [1966]).

	Regulatiivinen	Normatiivinen	Kulttuuris-kognitiivinen
Noudattamisen perusta	<i>tarkoituksenmukaisuus</i>	<i>sosiaalinen velvollisuus</i>	<i>itsestäänselvyys, jaettu ymmärrys</i>
Järjestyksen perusta	<i>säännöt</i>	<i>velvoittavat odotukset</i>	<i>kaavamaisuus</i>
Mekanismit	<i>pakko</i>	<i>normatiivisuus</i>	<i>imitointi</i>
Logiikka	<i>instrumentaalinen</i>	<i>tarkoituksenmukaisuus</i>	<i>oikeaoppisuus</i>
Indikaattorit	<i>säännöt, lait, sanktiot</i>	<i>sertifikaatit, akkreditointi</i>	<i>yhteiset uskomukset, jaettu toiminnan logiikka</i>
Oikeutuksen perusta	<i>laillisesti sanktioitu</i>	<i>moraalisesti säädelty</i>	<i>yhtenäinen, kulttuurisesti tuettu</i>

Taulukko 1. Kolme näkökulmaa instituutioihin (Scott 2001, 52).

2.3 Organisaation legitimizeetti

Institutionaalisessa organisaationäkemyksessä keskeistä ovat prosessit, joiden aikana organisaatiot omaksuvat, ylläpitävät ja muuttavat rakenteita sekä toimintatapoja saavuttaakseen legitimizeetin aseman organisaatiokentällä (mm. Lawrence 1999; Holm 1995; Meyer & Rowan, 1977). Tämä oivallus tehtiin 1970-luvun loppupuolella, jolloin havaittiin, että instituutioilla on keskeinen rooli organisaation toiminnan selittäjinä. Näin ollen institutionaalista organisaatioteoriaa voitiin hyödyntää organisaation ja laajemman institutionaalisen ympäristön välisen suhteen tutkimuksessa.

Institutionaalinen organisaatioteoria perustuu oletukselle, jonka mukaan organisaatioiden on vakuutettava niiden sidosryhmät siitä, että ne ovat oikeutettuja kokonaisuuksia (Meyer & Rowan 1977). Mukautumalla institutionaalisiin odotuksiin organisaatiot voivat saavuttaa oikeutuksen toiminnalleen (Suchman 1995). Ahmadjian ja Robinson (2001) lisäävät, että organisaatio, jonka toiminta perustuu institutionaalisesti määriteltyn tapaan, saavuttaa luultavimmin legitimoidumman aseman organi-

saation sidosryhmien keskuudessa, kuin organisaatio, joka hylkää tai ei sopeudu organisaatiokentän vakiintuneisiin käytäntöihin. Heikko legitimizeetti puolestaan heikentää organisaation selviämisen mahdollisuuksia. Suchman (1995) on määritellyt legitimizeetin seuraavanlaisesti:

”legitimeetti on yleinen havainto tai oletus siitä, että tietyt toimenpiteet ovat haluttuja, soveliaita tai tarkoituksenmukaisia tietyn sosiaalisesti rakentuneen normi-, arvo- tai uskomusjärjestelmän näkökulmasta.”

Institutionaalisen lähestymistavan mukaan yritysten on siis toimittava samankaltaisesti kuin muut organisaatiokentän toimijat saavuttaakseen legitimiin aseman (Ahmadjian & Robinson 2001). Dacin, Oliver & Roy (2007) määrittelevät keskeisiksi legitimizeetin lähteiksi yhteiskunnan, markkinat, taloudelliset instituutiot sekä yritysten ja erilaisten yhteisöjen liittoumat. Näistä lähteistä esim. markkinat organisaatioiden legitimoijina sisältävät asiakkaat, toimittajat ja kilpailijat. Yhteiskunnallista legitimizeettiä arvioidaan organisaation ja ympäristön yhteensopivuudella, jolloin keskeisessä legitimoijan roolissa ovat julkinen mielipide, media ja etujärjestöt. (Suchman 1995.) Organisaatiokentän toimijat voivat tavoitella legitimaatiota myös taloudellisten toimijoiden, kuten pääomasijoittajien tai omistajien välityksellä. Lisäksi erilaisten taloudellisten liittoutumien muodostamisella voidaan tavoitella legitimiä asemaa organisaatiokentällä. (Dacin ym. 2007.)

Yllä kuvaillun legitimiin aseman tavoittelussa on syytä kuitenkin huomioida pari oleellista seikkaa, jotka rajoittavat ja hieman monimutkaistavat legitimiin aseman saavuttamista. Ensinnäkin, organisaatioita ympäröi useampi institutionaalisten ympäristöjen kerros. DiMaggion ja Powellin (1983) mukaan useiden eri instituutioiden olemassa olon ja toiminnan samanaikaisuus tuo epävarmuutta organisaatioiden toimintaa legitimoivien standardien löytämisessä. Toiseksi, kuten jo aiemminkin on tullut ilmi, organisaatioiden on samankaltaistuttava organisaatiokentän muiden toimijoiden kanssa saavuttaakseen legitimiin aseman. Ristiriitaista tästä tekee se, että kun samankaltaisuus on saavutettu, organisaatioiden on asiakkaiden silmissä pystyttävä

erilaistumaan organisaatiokentän muista toimijoista saavuttaakseen kilpailuetua markkinoilla (Porter 1980).

2.4 Organisaatioiden kohtaamat institutionaaliset paineet

Tässä kappaleessa tarkastellaan institutionalisoitumiseen liittyviä prosesseja, jotka vaikuttavat samankaltaistavasti toimijoiden käyttäytymiseen sekä organisaation rakenteisiin. Tähän syvennyttään tarkastelemalla niitä pakottavia, normatiivisia sekä jäljitteleviä paineita, joiden kohteena legitimizeettiä tavoittelevat organisaatiot ovat. Nämä organisaatioiden kohtaamat institutionaaliset paineet määrittävät organisaatioiden toteuttamia institutionaalisia strategioita.

Organisaatiot, toimiessaan omassa organisaatiokentässään kohtaavat monia ympäristöstä nousevia paineita, jotka vaikuttavat organisaatioiden toimintaan sekä rakenteisiin samankaltaistavasti. Näitä ovat esimerkiksi toimintaa säätelevät säännöt, lainsäädäntö, poliittiset paineet, riippuvuus muista organisaatiosta, sosiaaliset odotukset, sosiokulttuuriset normit, kulttuuriskognitiiviset tekijät (Scott 2001) sekä organisaatiokentän vallalla olevat toimintatavat (Goodstein 1994). Nämä institutionaaliset paineet toimivat yhdessä ja samanaikaisesti markkinoilta tulevien kilpailullisten paineiden kanssa (Dacin 1997).

DiMaggion ja Powellin (1983) mukaan toiminnan samankaltaisuus on verrattavissa toiminnan yhtenäistymisen prosessiin. Organisaation selviytyminen on siis vahvasti riippuvainen siitä, kuinka hyvin organisaatiot pystyvät sopeutumaan organisaatiokenttäänsä sekä onko heillä ylipäättänsä tarvittavia ominaisuuksia sopeutua organisaatiokentälle. Samankaltaistuminen voi olla organisaationkentän verkoston aiheuttamaa tai johtua organisaatioon kohdistuvista ulkoisista paineista (DiMaggio & Powell 1983; Meyer & Rowan 1977).

Organisaatioiden kohtaamat institutionaaliset paineet voidaan käsittää organisaatioita samankaltaistaviksi paineiksi. Lawrence (1999) on jaotellut samankaltaistavat paineet kolmeen ulottuvuuteen, joita ovat *pakottava*, *normatiivinen* ja *jäljittelevä* ulottuvuus. Hänen mukaansa *pakottava* samankaltaistuminen viittaa organisaation ulko-

puolelta tuleviin käskyihin tai velvollisuuksiin harjoittaa liiketoimintaa viranomais-
ten sekä poliittisten toimijoiden asettamiin säädöksiin ja lakiin pohjautuen. Saman-
kaltaistumisen paineita aiheuttavat lisäksi yhteiskunnan sosiaaliset odotukset. Or-
ganisatoriset muutokset tapahtuvat näin ollen pakon seurauksena. *Normatiivinen* sa-
mankaltaistuminen puolestaan kumpuaa ammatillisista verkostoista, esimerkiksi
ammattijärjestöjen määrittämisestä ja levittämistä organisatorisen ja ammatillisen käyt-
tämisen normeista. Tiettyjen ammattien edustajat ovat usein käyneet samankaltai-
sen koulutuksen ja näin ollen jäsentävät maailmaa samalla tavoin. Näin ollen ideat,
näkemykset ja käyttäytymismallit leviävät yli organisaatorajojen ja muutosta tapah-
tuu. Lisäksi normatiivisia paineita samankaltaistumiseen aiheuttavat muun muassa
julkinen mielipide, media ja yhteisön normit (DiMaggio & Powell 1983; Meyer &
Rowan 1977). *Jäljittelevä* samankaltaistuminen ja siihen liittyvät paineet syntyvät
organisaation epävarmuudesta, jota ilmenee esimerkiksi taloudellisen taantumien ai-
kaan, jolloin toimintaympäristö luo epävarmuutta (Lawrence 1999). Jos organisaati-
olla ei ole olemassa selkeää toimintatapaa tai tavoitteita se voi alkaa mallintamaan ja
jäljittelemään niitä, jotka näyttävät menestyvän. Näissä olosuhteissa organisaatiot
usein mallintavat omaa toimintatapaansa lähemmäksi organisaatiokentällään oikeu-
tettuja ja menestyneitä organisaatioita. (DiMaggio & Powell 1983.)

Vasta noin viimeisen 15 vuoden aikana akateemisissa institutionaalista organisaatio-
teoriaa koskevissa keskusteluissa on noussut esiin näkemys organisaatiokentän toi-
mijoiden mahdollisuudesta vaikuttaa strategisesti institutionaalisten paineiden aiheut-
tajiin ja instituutioihin (Lawrence & Suddaby 2006; Barley & Tolbert 1997; Oliver
1991). Organisaatiokentän toimijoiden strategiset vastaukset institutionaaliin pai-
neisiin on käsitelty sekä strategiseksi valinnoiksi että ympäristön luomiksi, osin pa-
kottaviksi toimintamalleiksi (Oliver 1991). Organisaatioiden toimijat ovat toisin sa-
noen pakotettuja toimimaan tietyssä institutionaalisessa sekä kilpailullisessa ympäris-
tössä, ja toisaalta organisaatiot vaikuttavat ja osallistuvat niihin prosesseihin, joilla
instituutioita rakennetaan, ylläpidetään ja muutetaan. Tässä tutkielmassa toimijoiden
(yksilöt sekä kollektiivit) rooli nähdään aktiivisena samalla kun organisaatiot ymmär-
retään institutionaalisten paineiden kohteiksi (Lawrence & Suddaby 2006; Oliver
1991).

Institutionalisoitumisen seurauksia tutkineiden Zuckerin (1987) sekä Meyerin ja Rowanin (1977) mukaan organisaation selviytymisen todennäköisyys kasvaa organisaation samankaltaistuessa institutionaalisen ympäristönsä kanssa. Samankaltaistuminen voi johtua joko organisaatioon kohdistuvista ulkoisista paineista tai olla organisaationkentän verkoston aiheuttamaa (DiMaggio & Powell 1983; Meyer & Rowan 1977). Institutionaalisen ympäristön aiheuttamiin samankaltaistumisen paineisiin pyritään vastaamaan institutionaalisilla strategioilla (Lawrence 1999). Vastauksia näihin samankaltaistumisen paineisiin tarkastellaan seuraavassa.

2.5 Strategiset vastaukset ja vaikuttaminen institutionaalisiin paineisiin

Oliverin (1991) mukaan yrityksen johdon strategisia vastauksia institutionaalisiin ja kilpailullisiin paineisiin voidaan tarkastella vastausten ja toimenpiteiden näkökulmasta. Vastauksilla viitataan erityisiin vastavetoihin toimintaympäristöstä kumpuaviin haasteisiin. Vastavetojen tavoitteena on parantaa joko yrityksen kilpailuasemaa tai puolustaa sitä organisaatiokentällä. Lisäksi yritys voi oma-aloitteisesti ja itsenäisesti toimimalla pyrkiä heikentämään kilpailijoidensa asemaa organisaatiokentällä.

Institutionaalisiin paineisiin vastaamisella viitataan organisaatioiden toimenpiteisiin, kun institutionaalisia paineita ilmenee. Zucker ja Darby (1997) ovat osoittaneet, että institutionaalisten rakenteiden tai ominaisuuksien omaksumisen täytyy tuottaa jonkinlaista hyötyä organisaatiolle. Mikäli toimijat tai organisaatio eivät havaitse omaksumisesta seuraavan minkäänlaista hyötyä, uusien institutionaalisten rakenteiden tai ominaisuuksien omaksumista ei todennäköisesti tapahdu. Paineisiin vastaamista tarkasteltaessa on siis syytä huomioida organisaation toimijoiden muodostama käsitys paineen merkittävydestä organisaation kannalta (Townley 1997).

Oliver (1991) on tarkastellut lähemmin strategisia vastauksia institutionaalisiin paineisiin, joita tarkastellaan seuraavaksi. Lisäksi olen kiinnostunut selvittämään, miten institutionaalisten paineiden aiheuttajiin voidaan vaikuttaa proaktiivisesti strategisia prosesseja hyväksikäyttäen. Siihen vastauksen antaa Lawrence (1999), joka on tutkinut institutionaalisten strategioiden kontekstia lähemmin.

2.4.1 Strategiset vastaukset

Organisaatioita ei nähdä enää passiivisina toimijoina, jotka ylläpitävät instituutioita, vaan aktiivisina, itsenäiseen ajatteluun ja ratkaisuihin kykenevinä. Instituutioiden näkökulmasta organisaatiot nähdään aktiivisina toimijoina, joilla on mahdollisuus vaikuttaa institutionaalisiin paineisiin toisista poikkeavin tavoin. (Oliver 1991.)

Oliver (1991) on erotellut viisi erilaista strategiaa, joiden avulla organisaatiot voivat vastata institutionaalisiin paineisiin. Näitä ovat *myöntyvyys*, *kompromissi*, *välttäminen*, *uhma* ja *manipulaatio*.

Myöntyvyys strategisena lähestymistapana näkyy itsestään selvinä pidettyjen normien noudattamisena, institutionaalisten mallien imitoimisena sekä sääntöjen noudattamisena ja normien hyväksymisenä (Oliver 1991). DiMaggio ja Powell (1983) täydentävät, että myöntyvyys liittyy organisaatioiden toimijoiden tietoiseen päätökseen mukautua paineisiin. Lisäksi se liittyy tietoisuuteen organisaatiokentällä vallitsevista institutionaalisista prosesseista sekä siitä, että mukautuvuus instituutioihin loppukädessä palvelee organisaation omia intressejä.

Organisaation *kompromissi* strategisena vastauksena institutionaalisiin paineisiin viittaa organisaation tapaan mukautua useisiin ympäristöstä kumpuaviin paineisiin. Kompromissi strategiana ilmenee eri organisaatiokentän osapuolten välisenä tasapainoiluna, lepyttelynä sekä neuvotteluna. Kompromissin tarkoitus ei ole ottaa paineita annettuna, vaan pyrkiä korostamaan organisaation omia intressejä toimintaympäristöön sopeutumisessa. (Oliver 1991.)

Institutionaalisten paineiden *välttäminen* strategisena vastauksena ilmenee sopeutumattomuuden peittelynä, löyhällä sitoutumisella instituutioon tai pakenemalla instituution asettamia odotuksia ja paineita (Oliver 1991; Meyer & Rowan 1977).

Uhmakkuus strategiana nähdään kaikista aktiivisimmaksi strategiaksi välttää institutionaalisia prosesseja. Se ilmenee normien ja arvojen sivuuttamisena, nykyisten sääntöjen ja vaatimusten riitauttamisella sekä jopa pyrkimyksillä vahingoittaa institutionaalisten paineiden aiheuttajia. Tämänäyttöinen strategia on käytössä erityisesti silloin, kun organisaatio uskoo kykenevänsä osoittamaan oman rationaalisuuden ja oikeellisuuden instituutioon verrattuna. (Oliver 1991.)

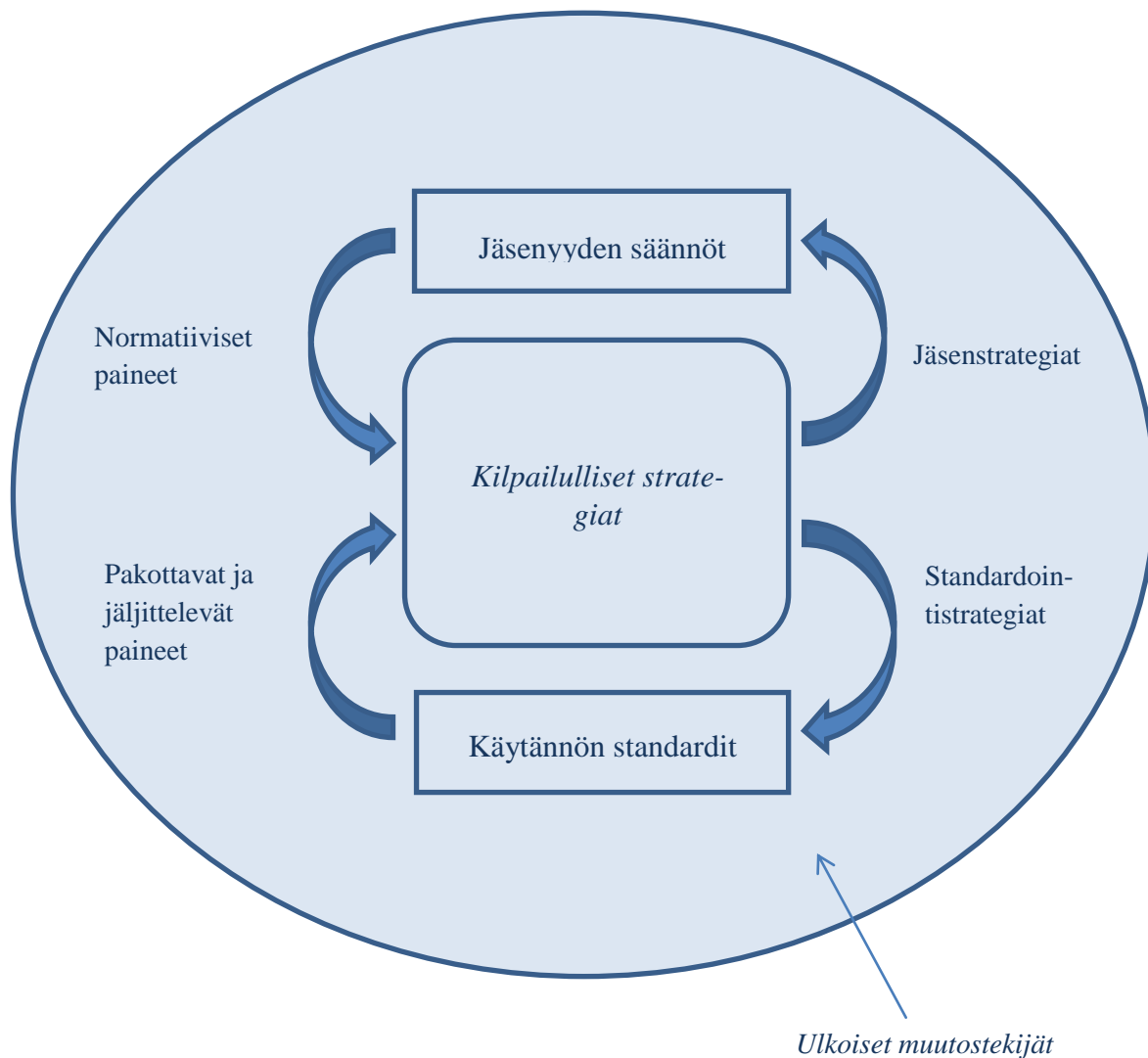
Manipulaatio strategisena vastauksena institutionaalisiin paineisiin ilmenee muun muassa omaksumisella instituutiosta kumpuavat organisaation ulkoiset paineet esimerkiksi houkuttelemalla organisaatioon institutionaalisesti merkittäviä päättäjiä, joilla on tietämystä ja valtaa lisätä organisaation legitimitettä. Lisäksi manipulaatio voi ilmetä suorana vaikuttamisena eri institutionaalisiin toimijoihin (esimerkiksi lobbauksena). Kaikista voimakkain manipulaation muoto ilmenee kontrolloinnin toteuttamisella, jossa pelkän vaikuttamisen sijaan pyritään aktiivisesti hallitsemaan ja uudelleen muotoilemaan instituution rakenteita ja prosesseja (Oliver 1991; DiMaggio & Powell 1983).

Scott (2001, 165) lisää institutionaalisiin paineisiin vastaamiseen näkökulman aktiivisesta toiminnasta ja yhteistyöstä julkisen sektorin, eritoten median kanssa. Tässä yhteydessä hän korostaa erityisesti sekä lakiin että sääntöihin perustuvia ulottuvuuksia, joihin vastaaminen hänen mukaansa on usein paremmin hallussa suuremmilla organisaatioilla heidän kokemuksensa ja resurssinsa vuoksi. Lisäksi suuret organisaatiot ovat kokonsa ja näkyvyytensä vuoksi pieniä useammin median valokeilassa. Jotta suuremmat organisaatiot kykenevät säilyttämään legitimitetin asemansa, pitää heidän kohdata suuremmat institutionaaliset paineet kuin pienempien organisaatioiden (Goodstein 1994).

2.4.2 Strateginen vaikuttaminen

Institutionaalisen teorian mukaan institutionaalisilla strategioilla pyritään ensisijaisesti vaikuttamaan institutionaalisen ympäristön sääntelyyn, kulttuurisiin normeihin tai arvoihin, tai itsestään selvyysinä pidettyihin prosesseihin tai rakenteisiin (Lawrence 1999) eli institutionaalisiin paineisiin. Myöhemmin Lawrence ja Suddaby (2006) ovat määritelleet instituutioihin vaikuttamisen dynaamiseksi prosessiksi, jossa pyritään ennalta vaikuttamaan paineita aiheuttaviin toimijoihin oman kilpailuaseman parantamiseksi.

Kuvassa 1 esitetään Lawrencen (1999) käsitystä institutionaalisten strategioiden kontekstistä sekä institutionaalisen ja kilpailullisen ympäristön välisistä suhteista. Hän liittää yhteen institutionaalisen strategioiden hyödyntämisen ja kilpailustrategioiden huomioimisen suunniteltaessa organisaation strategista toimintaa.

Kuva 1. Institutionaalisten strategioiden konteksti (Lawrence 1999, 168).

Organisaatiokenttä (isoin ellipsi kuvassa) kuvaa tunnistettavaa institutionalisoituneen toiminnan aluetta. Kenttä koostuu organisaatiokentän keskeisistä resursseista, kuluttajista, toimintaa säätelevistä viranomaisista, toimittajista sekä muista organisaatioista, joiden katsotaan tuottavan samankaltaisia tuotteita ja/tai palveluja. (Suarez & Olivia 2005.) Institutionaaliset strategiat ympäröivät kuvion keskiössä sijaitsevia kilpailustrategioita, jotka selittävät sitä, kuinka organisaatio pyrkii kilpailemaan organisaatio-

tiokentällä reagoiden kilpailuympäristön poliittisiin, teknologisiin, taloudellisiin ja sosiaalisiin muutoksiin.

Goodstein (2004), Scott (2001) ja Oliver (1991) määrittelevät institutionaaliset strategiat organisatorisen toiminnan malleiksi, joilla pyritään vaikuttamaan organisaationkentän instituutioiden muodostumiseen ja muuttamiseen sekä sääntöihin ja käytäntöihin, jotka kontrolloivat instituutioiden rakenteita. Institutionaaliset säännöt ja käytännöt määrittelevät siis kontekstin käytettävissä oleville kilpailullisille strategioille. Institutionaalisten strategioiden avulla ei pyritä saavuttamaan kilpailullista etua, vaan pikemminkin niiden tarkoituksena on institutionaalisia käytäntöjä ja sääntöjä muokkaamalla saada aikaan mahdollisimman suotuisat olosuhteet kilpailustrategioita ajatellen (Oliver 1991). Vaikka institutionaaliset strategiat ja kilpailustrategiat vaikuttavat tavoitteiltaan toisistaan poikkeavilta, niitä toteutetaan kuitenkin yhtäaikaaisesti ja päällekkäin.

Lawrence (1999) on jakanut organisaation strategiset mahdollisuudet vaikuttaa institutionaaliseen ympäristöön kahteen vaihtoehtoon. Organisaatio voi vaikuttaa institutionaaliseen ympäristöönsä joko jäsenyyteen liittyvien sääntöjen ja käytäntöön liittyvien standardien kautta.

Jäsenyyteen liittyvien strategioiden avulla pyritään Lawrencen (1999) mukaan vaikuttamaan jäsenyyden sääntöihin ja rajoihin. Lisäksi jäsenstrategioiden avulla pyritään selvittämään vallan jakautumista tiettyjen organisaatiokentän toimijoiden kesken ja laajemmin tutkimaan jäsenyyden merkitystä institutionaaliselle yhteisölle. (Lawrence & Suddaby 2006; 1999; Holm 1995.) Jäsenyyteen liittyvät strategiat vaikuttavat organisaatiokentän rajoihin sekä toimijoiden valitsemiin kilpailumuotoihin (DiMaggio & Powell 1983). Jäsenyyteen liittyvien strategioiden ohella organisaatiot voivat tavoitella parempaa kilpailuasemaa etujärjestöjen ja muiden sidosryhmien tuella ja avustuksella (Henisz & Zelner 2005).

Organisaatiokentän institutionaaliset käytännöt ja niihin käytettävät strategiat koostuvat Scottin (2001) mukaan olemassa oleviin prosesseihin, tuotteisiin ja palveluihin vaikuttamisesta. Standardointistrategioiden avulla organisaatiot voivat hyödyntää

suhteitaan regulatiivisiin toimijoihin pyrkiessään vaikuttamaan institutionaaliseen ympäristöönsä. Kuitenkin, jotta organisaatiokentän käytäntöihin liittyviin standardeihin pystytään vaikuttamaan, organisaation täytyy olla keskeisten organisaatiokentän toimijoiden mielestä tunnustettu markkinajohtaja tai sen tulee olla yliverlainen poliittisissa, laillisissa tai teknisissä prosesseissa verrattuna muihin organisaatiokentän toimijoihin (Lawrence 1999).

Lawrencen (1999) mukaan organisaation kyky vaikuttaa jäsenyyteen liittyviin sääntöihin on suurempi, mikäli organisaatiolla on mahdollisuus koordinoida institutionaalisesti merkittävää informaatiota. Käytäntöön liittyvien standardien vaikuttaminen on taas riippuvainen organisaation roolista ja vallasta institutionaalisessa ympäristössä. Mitä merkittävämpi rooli ja vaikutusvalta organisaatiolla on institutionaalisessa ympäristössä, sitä suurempi mahdollisuus sillä on vaikuttaa käytäntöön liittyviin standardeihin.

2.6 Organisaation kohtaamat kilpailulliset paineet ja niihin vastaaminen

Kun organisaatio on saavuttanut legitiimin aseman organisaatiokentällään, on sen asiakkaiden silmissä pystyttävä erilaistumaan organisaatiokentän muista toimijoista saavuttaakseen kilpailuetua markkinoilla (Porter 1980).

Kilpailustrategiat selittävät, kuinka organisaatio pyrkii kilpailemaan organisaatiokentällä reagoiden kilpailuympäristön poliittisiin, teknologisiin, taloudellisiin ja sosiaalisiin muutoksiin. Valittujen kilpailustrategioiden avulla organisaatiot pyrkivät selviytymään menestyksekkäästi niitä kohtaavista kilpailullisista paineista. Näitä organisaation kohtaamia kilpailullisia paineita voivat olla esim. asiakkaat, tavarantoimittajat, potentiaaliset alalle tulijat, korvaavat tuotteet ja alalla olevat kilpailijat. (Porter 1980.) Tässä tutkielmassa keskitytään poliittisen ympäristön luomiin kilpailullisiin paineisiin ja niitä seuranneisiin strategisiin vastauksiin. Näihin kilpailuympäristön poliittisiin muutoksiin syvennyttään strategisen johtamisen ja tarkemmin strategisen poliittisen johtamisen näkökulmasta. Tätä aihealuetta tarkastellaan lähemmin seuraavassa kappaleessa.

Tässä tutkielmassa organisaation vaikuttamisen mahdollisuudet nähdään olevan riippuvaisia siitä, onko organisaatio saavuttanut yhteiskunnassa legitimoidun aseman organisaatiokentällään ja näin ollen on kykeneväinen vaikuttamaan instituutioiden rakenteisiin (Oliver 1991). Tässä tutkielmassa Päivittäistavarakauppa ry:n vastaukset edustamiensa organisaatioiden kohtaamiin institutionaalisiin ja kilpailullisiin paineisiin liittyvät päivittäistavarakauppojen kilpailuaseman parantamiseen eli olemassa olevien institutionaalisten rakenteiden purkamiseen, kun taas Apteekkariliiton vastavetona toimintaympäristöstä kumpuaviin haasteisiin on puolustaa edustamiensa organisaatioiden kilpailuasemaa puoltamalla olemassa olevia institutionaalisia rakenteita.

3 ORGANISAATION STRATEGINEN POLIITTINEN JOHTAMINEN

Oliver & Holzinger (2008) mukaan organisaatioiden kilpailuedun etsiminen ja luominen voi olla lähtöisin myös poliittisesta ympäristöstä, samalla tavoin kuin se voi olla lähtöisin myös markkinaympäristöstä. Strategisella poliittisella johtamisella vii-tataan organisaation suunnittelemiin ja toteuttamiin strategisiin toimiin, joiden tarkoi-tuksena on saada suurin mahdollinen taloudellinen hyöty irti poliittisesta ympäristös-tä. Ensin kuitenkin tarkastelen organisaation strategisen johtamisen näkökulman ke-hitystä sekä dynaamisten kyvykkyyksien lähestymistavan liittämistä organisaation poliittisen johtamiseen strategisesta näkökulmasta.

3.1 Organisaation strateginen johtaminen

Teecen, Pisano ja Shuenin (1997) mukaan organisaation strategisen johtamisen ta-voitteena on löytää yrityksen sisältä keinoja millä ylläpitää ja saavuttaa pysyvää kil-pailuetua. Aihetta on aikojen saatossa lähestytty myös useista muista lähtökohdista. Muun muassa Mintzberg, Ahlstrand ja Lampel (1998) laativat strategisen johtamisen teorioiden pohjalta kymmenen eri koulukuntaa, johon organisaatiot heidän strategi-sen suuntauksen pohjalta pystyttiin jakamaan. Tunnetuin lienee kuitenkin jo aiemmin mainittu Porterin (1980) lähestymistapa, jonka mukaan organisaation on strategia työssään kiinnitettävä huomiota organisaatiota ympäröivään toimintakenttään. Porte-rin viiden voiman teorian mukaan yritykseen kohdistuu viidenlaisia voimia, jotka vaikuttavat organisaation menestymiseen organisaatiokentän kilpailussa. Porter on jaotellut voimat toimialan sisäisiin kilpailutekijöihin, ostajien neuvotteluvoimaan, toimittajien neuvotteluvoimaan, alalle tulevien uusien kilpailijoiden mahdollisuuksiin sekä mahdollisiin korvaavien tuotteiden aiheuttamiin uhkiin. Saavuttaakseen kilpai-luetua organisaatiokentällään, Porterin mukaan organisaatio voi valita strategiakseen joko tuotteiden kautta erilaistumisen tai massatuotannon kautta kustannusjohtajuu-den.

Toinen merkittävä organisaatioiden strategiatyötä tukeva koulukunta syntyi jo 1950-luvulla, kun Penrose (1959) esitteli resurssipohjaisen lähestymistavan (RBV) strate-gian luomiseen. Hänen mukaansa yritykset muodostuivat fyysisten ja henkisten re-

surssien yhdistelmistä. Uudelleen Penrosen (1959) näkökulman otti esille muun muassa Wernefelt (1984), jonka mukaan organisaation optimaalinen selviytymis- ja kasvustrategia voi syntyä ainoastaan organisaation omia resursseja kehittämällä ja laajentamalla. Edelleen resurssipohjaista lähestymistapaa kehittäneet Prahaladin ja Hamelin (1990) mukaan kilpailuetu saavutetaan keskittymällä organisaation sisäisiin resursseihin ja voimavaroihin, joista osa voidaan nähdä organisaation ydinkyvyyksinä. Näihin ydinkyvyyksiin turvautuen organisaatio kykenee kehittämään tuotteita ja palveluita, jotka ovat ylivoimaisessa asemassa kilpailijoihin nähden, ja näin ollen saavuttavat kilpailuetua. Heidän mukaansa organisaation keskeinen tavoite on kehittää organisaation sisäistä osaamista sellaiseksi, jota ulkopuolisten on vaikeaa tai mahdotonta kopioida.

3.1.1 Dynaamiset kyvykkyydet arvon luojina ja ylläpitäjinä

Aiemmat resurssipohjaisen teorian lähestymistavat keskittyivät pääsääntöisesti organisaation sisäisiin tekijöihin ja niiden kehittämiseen, mutta niin kuin jo Porter (1980) ja myöhemmin muut resurssipohjaisen teorian tutkijat muun muassa Barney (1991), osoittivat organisaation menestymisen mahdollisuudet riippuvaisiksi organisaation ympäristöstä. Kuitenkin, sekä Barney (1991) että Porter (1980) olettavat organisaation ympäristön lähtökohtaisesti stabiiliksi, mikä eroaa oleellisesti nykyisestä käsityksestä, jonka mukaan organisaation ympäristö nähdään hyvin dynaamisena ja alati muuttuvana. Tähän johtopäätökseen tuli myös Teece ym. (1997), jotka aikoinaan yhdistivät resurssipohjaisen teorian ja dynaamiset kyvykkyydet yhteen. Heidän mukaansa aiempien teorioiden selkeä puute oli niiden riittämättömyys selittämään täydellisesti organisaatioiden menestymisen eroja. Teece ym. (1997) olivat erityisen kiinnostuneita tutkimaan sitä, miksi kaksi näennäisesti samoilla lähtökohdilla kilpaillevaa organisaatiota voivat menestyä niin eri tavoin. Erityisesti nämä menestymisen erot tulivat esille globaaleilla markkinoilla. Teece ym. (1997) tulivat johtopäätökseen, jonka mukaan organisaatioilla täytyy olla sellaisia voimavaroja ja tekijöitä, joita aiemmissa strategisen johtamisen tutkimuksissa ei ole huomioitu. Nämä tekijät he nimesivät organisaation *dynaamisiksi kyvykkyyksiksi*, jotka he määrittelivät organisaation kyvykkyyksiksi ylläpitää tai luoda organisaatiolle arvoa kehittämällä organisaation sisäisiä prosesseja ja osaamista vastaamaan alati muuttuvan ympäristön

vaatimuksia. Myöhemmin myös muut tutkijat ovat kiinnostuneet dynaamisten kyvykkyyksien näkökulmasta ja laajentaneet määritelmää (mm. Eisenhard & Martin 2000; Winter 2003).

Resurssipohjaisesta dynaamisten kyvykkyyksien näkökulmasta organisaatiot voivat siis saavuttaa ja ylläpitää kilpailuetua ainoastaan arvokkaiden, harvinaisten ja vaikeasti jäljiteltävissä tai korvattavissa olevien resurssien, toisin sanoen ydinkyvykkyyksien avulla (Barney 1991). Organisaatiot täten etsivät keinoja luoda lisää arvoa tai suojelevat jo saavutettua resurssipohjaansa saavuttaakseen tai säilyttääkseen kilpailuedun (Anand & Khanna 2000). Barney (1991) mukaan arvon käsitteellä viitataan organisaation sisäisiin resursseihin tai niiden yhdistelmiin, joiden avulla pyritään hyödyntämään organisaatiokentällä olevia mahdollisuuksia ja/tai neutralisoimaan organisaation ympäristön uhkia. Resurssipohjaisesta näkökulmasta johdettuna, arvon luomista ja ylläpitoa voidaan siis pitää indikaattoreina strategiseen toimintaan. Ne voivat toimia organisaation motiiveina ryhtyä suunniteltuihin toimiin organisaation markkina- ja/tai yhteiskunnallisessa toimintaympäristössä kilpailuedun saavuttamiseksi. (Baron 1995; Oliver & Holzinger 2008.)

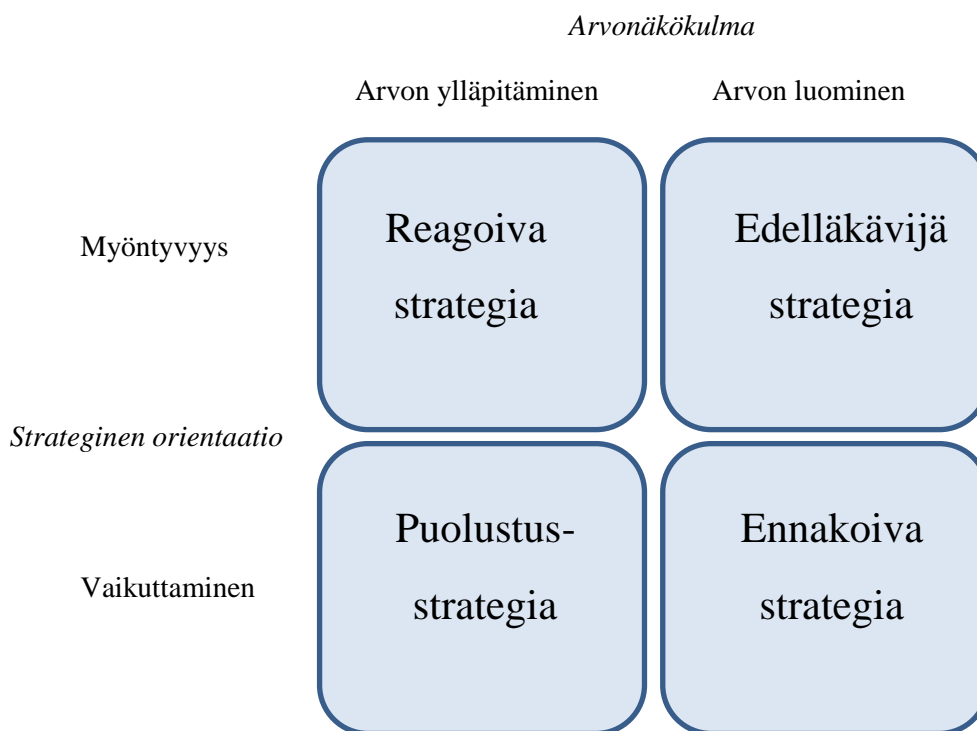
Oliver & Holzinger (2008) ovat tutkineet dynaamisten kyvykkyyksien yhdistämistä organisaation poliittisen johtamiseen strategisesta näkökulmasta. He ovat tutkineet organisaation yhteiskunnallista toimintaympäristöä ja tarkemmin sitä, kuinka organisaatioiden arvon luonti ja ylläpito voivat toimia, organisaation ja toimintaympäristön ominaisuuksien ohessa, motiiveina strategisen poliittisen johtamisen toteuttamiseen. Tässä tutkielmassa heidän viitekehyksessä esitelty organisaation poliittiset kilpailustrategiat yhdistetään jo aiemmin avattuun institutionalisoituneen toiminnan alueeseen tutkielman viitekehyksen luomiseksi.

3.2. Poliittiset strategiat

Institutionaalinen konteksti eli muun muassa toimialan ominaispiirteet sekä organisaation ominaispiirteet muokkaavat organisaatioiden poliittista toimintaa sekä määrittelevät organisaation vaikutusmahdollisuuksia organisaatiokentällä. Instituutiot ja

niiden luonne vaihtelee maittain ja sen vuoksi jo poliittisten strategioiden suunnitteluvaiheessa arvon ylläpitämisen ja luomisen motiivien lisäksi institutionaaliseen kontekstiin tulisi kiinnittää huomiota. (Hilman & Hitt 1999; Baron 1995.)

Kun institutionaalinen konteksti on otettu huomioon, organisaatiot voivat lähestyä poliittisten strategioiden typologiaa kahdesta näkökulmasta. Organisaatiot voivat joko aktiivisesti vaikuttaa poliittiseen ympäristöönsä tai aktiivisesti noudattaa lakia ja säännöksiä tarkoituksenaan saavuttaa mahdollisimman suurta arvoa myöntymällä vallitsevaan tilanteeseen. Resurssipohjaisen näkökulman mukaan organisaation poliittinen strategia perustuu sekä organisaation arvonäkökulmaan (joko ylläpitää tai luoda arvoa) että strategiseen orientaatioon (joko vaikuttaa tai tyytyä lakeihin ja säännöksiin). (Oliver & Holzinger 2008.) Kuva 2 selventää organisaation käytettävissä olevia poliittisia strategioita.

Kuva 2. Vaihtoehtoiset poliittiset strategiat (Oliver & Holzinger 2008).

3.2.1 Myöntyvyyteen perustuvat strategiat

Myöntyvyyteen perustuvat poliittiset strategiat käsitetään organisaatiotasoihin toimiin sitoutua yhdenmukaisuuteen organisaatiokentällä. Arvon ylläpitäminen ja/tai luominen vaatii organisaatioilta ensin yhdenmukaisten poliittisten vaatimusten ja odotusten omaksumista, jonka jälkeen sisäisten toimintatapojen sopeuttamista organisaatiokentällä vallitsevaan julkiseen sääntelyyn. Myöntyvyyteen painottuvat poliittiset strategiat perustuvat organisaation sisäisten resurssien hyödyntämiseen poliittisten vaatimusten ja organisaation toimintatapojen yhteensovittamisessa ihannetilan saavuttamiseksi. Myöntyvyyteen perustuvia poliittisia strategioita Oliver ja Holzinger (2008) tunnistivat kaksi; reagoivan strategian ja edelläkävijästrategian.

Reagoiva strategia; rakenteiden ja prosessien mukauttaminen

Dynaamisten kyvykkyyksien näkökulmasta organisaatiot pyrkivät jatkuvasti ja tarkoituksenmukaisesti suuntaamaan toimiaan ja resurssejaan maksimoidakseen myöntyvyydestä saatavaa arvoa organisaatiolle. Onnistuakseen tässä, organisaatioiden täytyy mukauttaa sisäiset prosessinsa tehokkaasti vastaamaan julkisen sääntelyn vaatimuksia. Arvoa ylläpitävien reagoivien poliittisten strategioiden tarkoituksena on keskittyä ensisijaisesti kaikista tehokkaisiin ja edullisimpiin keinoihin mukauttaa organisaation sisäisiä prosesseja vastaamaan julkisen sääntelyn vaatimuksia ja jättää näin ollen organisaation omat tarpeet vähemmälle. (Oliver & Holzinger 2008.) Reagoivia strategioita käyttävät organisaatiot toimivat usein vahvasti säännellyillä markkinoilla, kuten esimerkiksi lääketeollisuudessa tai rahoituspalveluissa. He pyrkivät satsaamaan myöntyvyyden johtamiseen muun muassa tuottamalla todistettavissa olevaa tietoa ja dataa, esimerkiksi tutkimustietoa, sekä korostamalla suhteita ja nopeaa tiedonhakua vastauksena poliittisiin vaatimuksiin.

Institutionaalisen teorian tutkijat (Baum & Oliver 1991; Suchman 1995) ovat havainnollistaneet, että sääntöjen noudattaminen ja myöntyvyys institutionaalisten paineiden puristuksessa parantaa organisaation suorituskkyä ja selviytymisen todennäköisyyttä lisäämällä organisaation legitimizeettiä sekä organisaation saamaa sosiaalista tukea.

Edelläkävijä strategia; tiedon hankkiminen ennen muita

Edelläkävijä poliittisena strategiana lähestyy julkista sääntelyä reagoivan strategian tapaan myöntyvyyden näkökulmasta. Kuitenkin, sisäisiin prosesseihin keskittymisen sijaan, edelläkävijä strategiaa noudattavat organisaatiot pyrkivät yhdistämään ja kehittämään sisäisiä sekä ulkoisia prosesseja parantaakseen asemaansa organisaatiokentällä. Tarkemmin sanottuna, edelläkävijästrategiat voidaan nähdä keinoina ennakoida organisaatiokentän uhkaavia ja välittömiä poliittisia muutoksia. Organisaatiokentän ennakkoinnin pohjalta organisaatioilla on mahdollisuus omaksua innovatiivisia operationaalisia rutiineja ja saada tietoa tulevaisuuden markkinamuutoksista kilpailijoita

nopeammin ja näin ollen saavuttaa edelläkävijän asema organisaatiokentällä. (Oliver & Holzinger 2008.)

Organisaatioiden omistamat dynaamiset kyvykkyydet koostuvat edelläkävijästrategi-
aa toteuttavissa organisaatioissa niistä kyvykkyyksistä, jotka tarjoavat organisaatioil-
le varhaista tietoa potentiaalisista sääntelyn muutoksista, kuten myös auttavat organi-
saatiota vastaamaan mahdollisiin muutoksiin ennen kuin ne toteutetaan. Nämä ulkoi-
sen toimintaympäristön tarkastelua ja ennakkointia vaativat dynaamiset kyvykkyydet
määrittelevät sen, kuinka tehokas edelläkävijästrategia organisaatiolla todella on.

3.2.2 Vaikuttamiseen perustuvat strategiat

Poliittiset vaikuttamisstrategiat käsitetään organisaatiotasoihin toimiin sitoutua
käynnistämään organisaation edun mukaisia toimia. Vaikuttamiseen painottuvat po-
liittiset strategiat perustuvat ulkoisten resurssien hyödyntämiseen julkisen sääntelyn
sekä organisaation tarpeiden ja kiinnostuksen kohteiden yhteensovittamisessa organi-
saatiokentän korkean kontrollin saavuttamiseksi. Oliver & Holzinger (2008) ovat
tunnistaneet kaksi vaikuttamiseen perustuvaa strategiavaihtoehtoa; puolustusstrategia
ja ennakoiva strategia.

Puolustusstrategia; sosiaalisen pääoman hyödyntäminen

Puolustavat poliittiset strategiat määritellään vaikuttamisstrategioiksi, joiden tarkoi-
tuksena on estää poliittisen toimintaympäristön ei-toivottuja muutoksia sekä suojella
organisaation suotuisana pitämää nykytilaa (Oliver & Holzinger 2008). Strateginen
lähestymistapa puolustavaan poliittiseen strategiaan on käyttää vaikutusvaltaa säänte-
lyn laatijoihin tai henkilöihin, joilla on mahdollisuuksia suostutella ja/tai vakuuttaa
hallitusta puoltamaan nykyistä sääntelyä. Dynaamisten kyvykkyyksien näkökulmasta
tehokkaita poliittisia puolustusstrategioita toteuttamalla vaalitaan sosiaalista pää-
omaa; hyödynnetään suhteita hallitukseen, verkostoihin tai muihin epäsuoriin sidok-
siin, joiden avulla suojellaan organisaation etua. Poliittisen sosiaalisen pääoman hyö-
dyntäminen suhteiden luonnissa ja ylläpitämisessä takaa organisaatiolle paremmat
mahdollisuudet säilyttää olemassa oleva markkina-asema sekä tukee nykyisten voi-
mavarojen ja resurssien suojelemista. (Oliver & Holzinger 2008.)

Ennakoiva strategia; instituutioihin vaikuttamisen prosessit

Ennakoivien poliittisten strategioiden tarkoituksena on muokata julkisen sääntelyn määrittelyn tai kehittämisen perustavanlaatuista luonnetta eli pyrkiä vaikuttamaan institutionalisoituneeseen toiminnan alueeseen. Institutionalisoituneeseen toiminnan alueeseen vaikuttaminen vaatii dynaamisia kyvykkyyksiä, joiden avulla määritellään tai muokataan organisaatiokentän normeja, standardeja ja uskomuksia. Toinen ja myös aiemman rinnalla käytettävä vaihtoehto on muokata tai uudistaa julkista mielipidettä koskien organisaation toimien sosiaalista hyväksyntää. (Oliver & Holzinger 2008.)

DiMaggion ja Powelin (1983) mukaan institutionaalisessa teoriassa valta valuu organisaatioihin, joilla on dynaamisia kyvykkyyksiä muokata ja manipuloida päättävissä asemissa olevien henkilöiden arvoja ja uskomuksia. Tähän päästäkseen, organisaatiot voivat muun muassa aktiivisesti osallistua ammatillisten liittojen toimintaan, käyttää julkista mediaa keskustelukanavana tai perustaa liittoutumia tarkoituksenaan uudelleen määrittää vielä olemassa olevien institutionaalisten sääntöjen, normien ja käytäntöjen legitimitietin. Kuitenkin, organisaation kyvykkyys vaikuttaa institutionaalisesti, on hyvin riippuvainen organisaation sosiaalisesta legitimitetistä organisaatiokentällä (Suchman 1995, 591). Legitimitetti voi lisätä organisaation kilpailukykyä parantamalla organisaation kyvykkyyksiä vaikuttaa tärkeisiin sidosryhmiin (esim. hallitukseen) ja mahdollistamalla olennaisten resurssien ja tiedon hankkimisen (Oliver & Holzinger 2008).

3.3 Keskeinen yhteiskunnallinen teema ja siihen vaikuttaminen

Edellä olen tarkastellut sitä, kuinka organisaatioilla on mahdollista saavuttaa taloudellista hyötyä poliittisesta ympäristöstään strategista poliittista johtamista toteuttaessaan. Organisaatiot voivat joko aktiivisesti vaikuttaa poliittiseen ympäristöönsä tai aktiivisesti noudattaa lakia ja säännöksiä tarkoituksenaan saavuttaa mahdollisimman suurta arvoa myöntymällä vallitsevaan tilanteeseen. Bonardin ja Keimin (2005) mukaan organisaation päätös lähteä mukaan poliittiseen toimintaan on riippuvainen sekä julkisen sääntelyn vaikutuksesta poliittiseen toimintaan että poliittisen ympäristön houkuttelevuudesta. Yoffien (1987) mukaan organisaatiot osallistuvat aktiivisemmin

poliittiseen toimintaan, jos poliittisen toiminnan kohteena on pyrkimys vaikuttaa keskeiseen yhteiskunnalliseen teemaan. Organisaation poliittisen aktiivisuuden tasoa voidaan näin ollen arvioida määrittelemällä organisaatiokentällä vallitsevien yhteiskunnallisten teemojen keskeisyyttä (Getz 1997).

Bonardi & Keim (2005) luokittelevat hyvin keskeisen yhteiskunnallisen teeman julkisen sääntelyn alaisuudessa olevaksi teemaksi, joka kiinnostaa suurta joukkoa todennäköisiä äänestäjiä sekä saavuttaa merkittävää huomiota mediajulkisuudessa. Kun teema saavuttaa hyvin keskeisen yhteiskunnallisen teeman aseman, merkitsee se yleensä äänestäjien mielipiteiden jakautumista yhden tai kahden menettelytavan ympärille. Jos äänestäjien mielipiteet ovat jakaantuneet useisiin eri menettelytapoihin, teema ei luultavasti saavuta yhteiskunnallisesti keskeistä asemaa. Teemat, joilla on mahdollisuus saavuttaa keskeisen yhteiskunnallisen teeman asema, nähdään luonteeltaan sellaisiksi, jotka kiinnostavat ihmisiä. Teemaa kohtaan on olemassa useita mielipiteitä, muttei yksikään niistä nauti suuremman joukon tukea. Tällaisilla teemoilla on mahdollisuus kehittyä yhteiskunnallisesti keskeisiksi.

Jonkin tietyn teeman kehittyminen keskeiseksi yhteiskunnalliseksi teemaksi tapahtuu vähitellen, kun kansalaisten tietämys tiettyä teemaa kohtaan leviää (Bonardi & Keim 2005). Suurinta osaa äänestäjistä voidaan pitää rationaalisesti tietämättöminä julkisen sääntelyn kohteena olevista yhteiskunnallisista teemoista, sillä tiedon hankkiminen osoittautuu usein liian kalliiksi verrattuna sen tuomiin hyötyihin. Huolimatta kerätyn tiedon määrästä tai laadusta, yksittäisen kansalaisen toiminta tuskin tulee vaikuttamaan julkisesta sääntelystä tehtäviin päätöksiin eli mahdolliset saavutetut hyödyt yksittäiselle kansalaiselle ovat siis suhteellisen olemattomia verrattuna tiedon hankinnasta koituviin kustannuksiin. (Bikhchandani, Hirshleifer & Welch 1992.) Kuitenkin, kun kansalaisten täytyy tehdä päätös siitä, mitä yhteiskunnallisia asioita tai teemoja he pitävät tärkeinä ja ketä he aikovat äänestää, he tukeutuvat toisten äänestäjien mielipiteisiin. Osin samalla tavoin kuin neoinstitutionaalisen samankaltaistumisen teorian mukaan (DiMaggio & Powell 1983), myös rationaalisen tietämättömyyden oletus selittää, kuinka yhteiskunnallisista teemoista voi tulla keskeisiä, koska rationaalisesti tietämättömät äänestäjät imitoivat niiden kansalaisten käyttäytymistä, jotka pitävät tiettyä yhteiskunnallista teemaa hyvin keskeisenä tai tärkeänä (Bonardi & Keim 2005; Bikhchandani ym. 1992).

Organisaatioiden vaikutusmahdollisuudet keskeisiä yhteiskunnallisia teemoja kohtaan eroavat vähemmän keskeisiin teemoihin vaikuttamisesta. Bonardin ja Keimin (2005) mukaan strategioiden muodostuminen keskeisiä yhteiskunnallisia teemoja kohtaan eroaa strategioista, joita käytetään pyrittäessä vaikuttamaan vähemmän keskeisiin yhteiskunnallisiin teemoihin. Heidän mukaansa perinteiset poliittiset strategiat, kuten esimerkiksi lobbaus ja kampanjointi, ovat todennäköisesti tehottomia, kun pyritään ehkäisemään keskeisen yhteiskunnallisen teeman esiintyvyyttä tai reagoimaan teemoihin, jotka ovat jo saavuttaneet keskeisen aseman yhteiskunnassa. Koska keskeiset yhteiskunnalliset teemat vähentävät todennäköisten äänestäjien rationaalisista tietämättömyyttä, rajoituksia luodaan molemmille; sekä organisaatioille, jotka tavoittelevat tiettyä julkista sääntelyä että byrokratioille, jotka valmistelevat ja toimeenpaneuvat sääntelyä. Tällöin organisaatioiden tulisi kohdentaa strategioitaan joko keskeisen yhteiskunnallisen teeman esiintymisen *ehkäisyyn* tai *reagointiin*, kun teema on jo saavuttanut keskeisen yhteiskunnallisen aseman.

3.3.1 Keskeisen yhteiskunnallisen teeman esiintymisen ehkäisy

Jos tietty yhteiskunnallinen teema ei ole vielä ehtinyt kehittyä keskeiseksi, voivat organisaatiot pyrkiä toiminnoillaan vaikuttamaan siihen, että yhteiskunnallinen teema ei koskaan pääse kehittymään keskeiseksi. Tietyn yhteiskunnallisen teeman esiintyvyyttä voidaan ehkäistä pyrkimällä kieltämään aihe jo varhaisessa vaiheessa tai vaikuttamaan asiantuntijoiden ja toimittajien alkuperäiseen arvioon julkisesta mielipiteestä. Bonardin ja Keimin (2005) mukaan, mitä enemmän vaihtelevuutta asiantuntijoiden ja toimittajien mielipiteiden arvioinnissa esiintyy, sitä epätodennäköisempää on yhteiskunnallisen teeman kehittyminen keskeiseksi. Kun siis organisaatio haluaa hankaloittaa yhteiskunnallisen teeman kehittymistä keskeiseksi teemaksi organisaatiokentällä, sen kannattaa tarjota tukea sekä rahoittaa tutkimuskeskuksia ja etujärjestöjä sekä vastustamaan vakiintuneita käytäntöjä että puolustamaan niitä. Tämänkaltaisen toiminta aiheuttaa erimielisyyttä asiantuntijoiden keskuudessa ja näin ollen vaikeuttaa yhteiskunnallisen teeman kehittymistä keskeiseksi.

3.3.2 Keskeiseen yhteiskunnalliseen teemaan reagointi

Keskeiset yhteiskunnalliset teemat rajoittavat organisaatioiden poliittisten strategioiden valintaa (Bonardi & Keim 2005). Organisaatiot voivat olla houkuteltuja käyttämään poliittisia strategioita, joiden avulla he pystyisivät vaikuttamaan suoraan poliittisiin päätöksentekijöihin, koska he viime kädessä suunnittelevat ja toimeenpanevat sääntelyä (Hillman & Hitt 1999). Kuitenkaan nämä strategiat eivät ole Bonardin ja Keimin (2005) mielestä tehokkaita strategioita keskeisiä yhteiskunnallisia teemoja kohtaan, sillä potentiaaliset äänestäjät eivät ole enää rationaalisesti tietämättömiä. Keskeisen yhteiskunnallisen teeman saama julkinen huomio johtaa siihen, että poliittiset päätöksentekijät ovat aiempaa enemmän median ja itsenäisten äänestäjien tarkastelun alaisina. Tämän vuoksi poliittisilla päätöksentekijöillä on vahva taipumus yhtyä julkiseen mielipiteeseen keskeisen yhteiskunnallisen teeman osalta, koska silloin heidän uudelleenvalinta on todennäköisempää.

Organisaatiot voivat myös pyrkiä kokoamaan kannatusjoukkoja tukemaan tietyn yhteiskunnallisen teeman aseman kehittymistä keskeiseksi sen sijaan, että he pyrkisivät vaikuttamaan suoraan poliittisiin päätöksentekijöihin (Hillman & Hitt 1999). Bonardin ja Keimin (2005) mukaan tämän strategian toteuttaminen voi myös olla haitallista, sillä organisaatio, joka nousee olemassa olevaa julkista mielipidettä vastaan, saattaa saada negatiivisen kolauksen maineeseensa. Niinpä poliittiset strategiat, jotka nähdään tehokkaina vähemmän keskeisten yhteiskunnallisten teemojen tapauksessa, eivät todennäköisesti ole yhtä tehokkaita, kun kyseessä on hyvin keskeinen yhteiskunnallinen teema.

Bonardi ja Keim (2005) esittävät, että keskeisten yhteiskunnallisten teemojen tapauksessa organisaatio voi ensin yrittää kumota olemassa olevan tiedon totuudenmukaisuutta julkaisemalla todenperäistä informaatiota, joka kumoo aktivistien, asiantuntijoiden ja toimittajien tukemat mielipiteet. Jos vakuuttavaa todenperäistä informaatiota ei ole saatavilla, organisaatio voi rahoittaa asiantuntijoiden tekemää uutta tutkimusta, joka tukisi organisaation kantaa. Organisaatio voisi myös tukea toimittajien työtä tarjoamalla tietyille avainhenkilöille primääritietoa tutkimuksista, jos he vastapalveluksena antavat organisaatiolle positiivisen sävyn uutisraporteissaan. Hyvin kriittisissä tapauksissa (toiminnot, joiden on nähty aiheuttavan todellista tai potentiaalista vahinkoa) organisaatio voi rajoittaa toimintaansa suostumalla ainakin

osaan vastapuolen vaatimuksia. Tällaisen itsemääräämisen tapauksessa organisaatio vapaaehtoisesti päättää minkä toiminnon he lakkauttavat ja miten, samalla ehkäisemällä etujärjestöjen ja aktivistien kannattamia toimintaohjeita. (Lyon & Maxwell 2004.) Menestymisen mahdollisuuksia lisätäkseen organisaatio voi yrittää yhdistellä edellä mainittuja strategioita (Bonardi & Keim 2005).

3.4 Tutkielman teoreettinen viitekehys

Tutkielman viitekehysten luomiseksi teoriaosuudessa esitelty organisaation poliittiset kilpailustrategiat yhdistetään institutionalisoituneen toiminnan alueeseen. Viitekehysten luomiseen on vahvasti vaikuttanut Lawrence'n (1999) näkemys organisaation institutionaalisen toiminnan alueesta sekä Oliverin ja Holzingerin (2008) tunnistamat poliittiset strategiat. Tämä viitekehys kasaa teoreettisen aineiston yhteen ja pyrkii selventämään empiirisen tutkimuksen tutkimusasetelmaa. Teoreettista viitekehystä tulen käyttämään empiirisen aineiston analysoinnin pohjana ja sen avulla pyrin selvittämään, miten tutkielman keskiössä olevat etujärjestöt pyrkivät vastaamaan edustamiensa organisaatioiden kohtaamiin institutionaalisiin ja kilpailullisiin paineisiin yhteiskunnallisen legitimitetin saavuttamiseksi. Empiirisen tarkastelun alla ovat etujärjestöjen toteuttamat institutionaaliset ja poliittiset strategiat heidän tavoitellessaan parempaa kilpailuasemaa edustamilleen organisaatioille.

Organisaatioiden kyvykkyys vaikuttaa institutionaalisesti, on hyvin riippuvainen organisaation yhteiskunnallisesta legitimitetistä organisaatiokentällä (Suchman 1995, 591). Tämän tutkielman kontekstissa, etujärjestöjen edustamat organisaatiot toimivat omilla organisaatiokentillään, toinen lääkealalla ja toinen kaupan alalla. Nämä organisaatiot kohtaavat omissa organisaatiokentissään pakottavia, normatiivisia ja jäljitteleviä samankaltaistavia paineita tavoitellessaan oikeutusta toiminnalleen. Nämä institutionaaliset paineet toimivat yhdessä ja samanaikaisesti markkinoilta tulevien kilpailullisten paineiden kanssa (Dacin 1997). Analysoitaessa itsehoitolääkemarkkinoiden mediatekstejä, yhteiskunnallista oikeutusta organisaatioiden toimintaan tavoittelevat ensisijaisesti organisaatioiden etujärjestöt, ei niinkään yksittäiset organisaatiot. Tämän vuoksi, strategisia vastauksia ja vaikuttamista organisaatioiden

(päivittäistavarakaupat ja apteekit) kohtaamiin institutionaalsiin ja kilpailullisiin paineisiin tarkastellaan etujärjestöjen näkökulmasta.

Etujärjestöjen toteuttamia institutionaalisia ja poliittisia strategioita lähestytään *toimenpiteiden* ja *vastausten* näkökulmasta. Toimenpiteillä viitataan tarkastelun alla olevien etujärjestöjen toteuttamiin strategioihin, joilla he pyrkivät oma-aloitteisesti ja itsenäisesti heikentämään kilpailijoidensa asemaa itsehoitolääkemarkkinoilla. Vastauksilla sen sijaan viitataan toimintaympäristöstä kumpuavien haasteiden vastavetoihin, joiden tavoitteena on joko parantaa etujärjestön kilpailuasemaa tai puolustaa sitä itsehoitolääkemarkkinoilla. (Oliver 1991.) Tässä tutkimuskontekstissa vastavetoja lähestytään näkökulmasta, jossa arvioidaan sitä, miten etujärjestöt ovat pyrkineet reagoimaan toistensa toteuttamiin strategioihin oman kilpailuasemansa parantamiseksi tai puolustamiseksi.

Teoreettisen viitekehyksen mukaan organisaation institutionaalinen toimintaympäristö määrittelee käytettävissä olevia kilpailullisia strategioita. Institutionaalisten strategioiden avulla ei siis ensisijaisesti pyritä saavuttamaan kilpailullista etua, vaan pikemminkin niiden tarkoituksena on institutionaalisia sääntöjä ja käytäntöjä muokkaamalla saada aikaan mahdollisimman suotuisat olosuhteet kilpailullisia strategioita ajatellen (Oliver 1991). Vaikka institutionaaliset ja poliittiset strategiat vaikuttavat tavoitteiltaan toisistaan poikkeavilta, niitä toteutetaan kuitenkin yhtä aikaa ja päällekkäin, kuten myöhemmin myös tämän tutkielman empiirinen tarkastelu osoittaa. Tutkielman teoreettisen viitekehyksen avulla pystyn tunnistamaan etujärjestöjen toteuttamia institutionaalisia ja poliittisia strategioita itsehoitolääkemarkkinoiden mediajulkisuudessa. Mielenkiintoista on myös selvittää institutionaalisten ja poliittisten strategioiden suhdetta etujärjestöjen sääntelyyn vaikuttamiseen liittyvissä ilmauksissa.

Tässä tutkielmassa organisaatioiden legitiimin aseman tavoittelun arvioimisen lähteenä käytetään yhteiskuntaa. Yhteiskunnallisen legitimitietin saavuttamista arvioidaan organisaation ja ympäristön yhteensopivuudella, jolloin keskeisessä legitimoijan roolissa ovat julkinen mielipide, media ja etujärjestöt (Suchman 1995). Organisaation, joka tässä tutkielmassa mielletään Apteekkariliiton tai Päivittäistavarakauppa ry jäseneksi, ja ympäristön yhteensopivuus määrittää lähestymistavan legitimitteen.

tin käsitteeseen. Jos organisaatio ja ympäristö ovat julkisen mielipiteen, median ja etujärjestöjen mielestä yhteensopivat, organisaatio saavuttaa yhteiskunnallisen legitimitetin. Jos taas julkisen mielipiteen, median ja etujärjestöjen kannat organisaation ja ympäristön yhteensopivuudesta ovat ristiriitaiset, legitimitettiä asemaa ei saavuteta.

Aineiston analyysivaiheessa pyrin tekemään mediateksteistä sellaisia löydöksiä, joiden perusteella pystyn tekemään päätelmiä siitä, kuinka hyvin organisaatio ja ympäristö sopivat yhteen julkisen mielipiteen, median ja etujärjestöjen mielestä. Yllä kuvailun legitiimin aseman tavoittelussa on kuitenkin syytä huomioda, että organisaatioita ympäröi useampi institutionaalisten ympäristöjen kerros. DiMaggion (1997) mukaan useiden eri instituutioiden olemassa olon ja toiminnan samanaikaisuus tuo epävarmuutta organisaatioiden toimintaa legitimoivien standardien löytämiseksi. Siksi on hyvä tiedostaa, että tässä tutkielmassa keskitytään tarkastelemaan ainoastaan etujärjestöjen edustamien organisaatioiden ja ympäristön yhteensopivuutta eli yhteiskunnallisen legitimitetin saavuttamista. Legitimoijan roolissa ovat siis julkinen mielipide, media ja etujärjestöt. Organisaation toimijoiden tavoittelemaan legitimaatiota olisi voinut tarkastella myös esimerkiksi markkinoiden näkökulmasta, jolloin legitimoijina olisivat olleet organisaation asiakkaat, toimittajat sekä kilpailijat. Näin laajaan ja useiden institutionaalisten ympäristöjen lähempään tarkasteluun ei tämän tutkielman tekemisen puitteissa ollut kuitenkaan tarpeeksi resursseja.

4 TUTKIELMAN METODOLOGISET VALINNAT

Tässä tutkielmassa tarkastelun kohteena on media ja sen tuottama talousjournalismi, joka koostuu faktapohjaisista elinkeinoelämän, kansantalouden ja maailmantalouden sanomista (Mikkonen 1998, 8). Tutkimuskysymysten vastaamiseksi tutkielmassa käytetään eri tekstintutkimuksen menetelmiä.

Tutkielman pääasiallisena menetelmänä aineiston analyysiin käytetään laadullista sisällönanalyysiä, joka on yksi mediatutkimuksen eniten käytetyistä menetelmistä. Sen etuna on muun muassa se, että systemaattisesti kerätystä aineistosta saadaan suhteellisen yksinkertaisin toimenpitein esiin tilastollisia säännönmukaisuuksia, joita voidaan käyttää yksityiskohtaisemman analyysin pohjana. Aineistoa analysoidaan alkuun kuitenkin määrällisen sisällönerittelyn keinoin pyrkimyksenä kuvata tutkielman kohteena olevien itsehoitolääkemarkkinoiden mediajulkaisujen määrällistä esiintymistä. Määrällinen ja laadullinen tutkimus eivät ole toisistaan erillisiä, vaan kulkevat rinnakkain läpi analyysin.

4.1 Määrällinen sisällönerittely

Tutkielman perusorientaatio on laadullinen, mutta hyödynnän laadullisen analyysin tukena myös määrällistä sisällönerittelyä. Berelsonin (1952, 14) klassisen määritelmän mukaan sisällönerittely on viestinnän ilmisisällön objektiivista, systemaattista ja määrällistä kuvailua varten sopiva tekniikka. Tällöin tutkimuksen kohteena on itse teksti, mitä se esittää, miten se kuvaa maailmaa tai millaisia asenteita se välittää (Välvärröinen 1998, 15). Pietilän (1973) mukaan sisällönerittely sopii tietyn dokumenttijoukon sisällön kuvaamiseen tai dokumenttien sisällön perusteella tehtyjen päätelmien kuvaamiseen. Tässä tutkielmassa määrällinen sisällönerittely kohdistuu valituista mediajulkaisusta poimitun laadullisen aineiston luokitteluun ja järjestämiseen. Aineiston sisällönerittelyllä on tarkoitus luoda yleiskatsaus itsehoitolääkemarkkinoita koskevien mediatekstien esiintyvyydestä ja näkökulmista.

Strauss ja Corbin (1990, 18–19) painottavat, että kvalitatiivista ja kvantitatiivista tutkimusotetta voidaan hyvin käyttää samaan tutkimusprojektiin. Tällä tavalla voidaan selventää määrällisellä tutkimusotteella saatuja tuloksia tai pyrkiä tutkimaan

esimerkiksi laadullisen otteen tulosten yleisyyttä, kuten tässä työssä on tehty. Lisäksi useissa tapauksissa, molempien otteiden käyttö lisää tutkielman validiteettia (triangulaatio). Ilmiötä käsitellään näissä tapauksissa useammasta näkökulmasta (Metsämuuronen 2001, 64).

Määrällinen sisällönerittely antaa tässä tutkielmassa kuvan siitä, miten paljon ja millä painoarvolla tutkielman kohteena olevasta itsehoitolääkemarkkinasta mediassa tietyn ennalta määrätyn ajanjakson aikana puhutaan. Pyrkimyksenäni on vertailla, kuinka itsehoitolääkemarkkinoista käytävä mediakeskustelu muuttuu tarkastelujakson eri vuosina ja vertailla näiden vuosien välisiä eroja.

Tuomi ja Sarajärvi (2009) määrittelevät sisällönerittelyn olevan dokumenttien analyysia, jossa analysoitavaa aineistoa kuvataan kvantitatiivisesti. Hyödyntämällä määrällistä sisällönerittelyä voidaan luoda yleiskuva jostakin suhteellisen laajasta dokumenttiaineistosta. Kovin syvällistä tietoa mediatekstien merkityksistä tällä menetelmällä ei saa, joten usein määrällinen sisällönerittely tarvitsee tuekseen teoreettisia selitysmalleja ja laadullisia analyysimenetelmiä. (Väliverroinen 1998, 16.) Tämän tutkielman tutkimuskysymyksiin vastaamisen edellytyksenä on selvittää tekstien sisältämiä merkityksiä, jolloin pelkän kuvailun rinnalle tarvitaan lisäksi tulkintaa, jota tehdään laadullisten menetelmien avulla.

4.2 Laadullinen sisällönanalyysi

Aineiston pääasiallisena analyysimenetelmänä on laadullinen sisällönanalyysi, joka sopii nimenomaan strukturoimattomien tekstien analysointiin (Kyngäs & Vanhanen 1999). Sisällönanalyysilla Tuomi ja Sarajärvi (2009) tarkoittavat pyrkimystä kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti. Laadullisen sisällönanalyysin tavoitteena on kuvata ja tulkita analysoitavan kohteen ominaispiirteitä ja kiinnittää huomiota siihen, mitä teksti ilmaisee, mitä aihetta siinä käsitellään ja millä tavoin asioita painotetaan. Sisällönanalyysin avulla tekstimuotoisia aineistoja voidaan tarkastella asioiden ja tapahtumien merkitysten, seurauksien ja yhteyksien näkökulmasta systemaattisesti ja objektiivisesti. Laadullisen sisällönanalyysin tarkoituksena on rakentaa kattava ja tiivistetty kuvaus tutkittavasta ilmiöstä niin, että tutkittavien ilmiöiden suhteet saataisiin selkeästi esiin. Tiivistetyn kuvauksen avulla tulokset kytketään ilmiön laajem-

paan kontekstiin ja muihin aihetta koskeviin tutkimustuloksiin. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2001, 21–23; Tuomi & Sarajärvi 2009, 103–104.)

Weberin (1990) mukaan sisällönanalyysin toteuttamiseen ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa, vaan tutkijan täytyy valita tutkimustehtävän kannalta tarkoituksenmukaisin menetelmä aineiston analysointiin. Sisällönanalyysi voidaan toteuttaa kvalitatiivisesti, kvantitatiivisesti tai käyttämällä molempia menetelmiä kuten tässä tutkielmassa on tarkoituksena. Keskeisintä on tutkimusaineiston tiivistäminen luokittelun avulla harvoin sisältöä kuvaaviin kategorioihin eli luokkiin.

Kynkään ja Vanhasen (1999) mukaan sisällönanalyysissä voidaan käyttää sekä induktiivista että deduktiivista päättelyä. Induktiivinen päättely on aineistolähtöistä analysointia, jossa siirrytään aineistolähtöisestä konkretiasta aineiston käsitteelliseen kuvaukseen. Aineiston analysointi suoritetaan tällöin ilman voimakkaita teoreettisia etukäteisolettamuksia, jolloin huomion kohteena ovat aineistosta nousevat teemat (Eskola & Suoranta 2005). Sen sijaan deduktiivista päättelyä ohjaa teoria ja teoreettiset käsitteet, joiden ilmenemistä tutkimusaineistossa tarkastellaan (Kyngäs & Vanhanen 1999). Tuomi & Sarajärvi (2004, 98) lisäävät vielä, että täysin aineistolähtöistä tutkielmaa on käytännössä mahdotonta toteuttaa, koska jo havainnot itsessään ovat teoriapohjaisia. Kulttuurisesti opitut merkityksellistämisen tavat sekä ennakkokäsitykset tutkimuskohteesta vaikuttavat tutkielmaan, tiedostipa tutkija niitä tai ei. Tämän vuoksi myös induktiivinen päättely nojaa aikaisempiin teorioihin, mutta eri tavalla kuin deduktiivinen päättely.

Sisällönanalyysiprosessi alkaa analyysiyksikön määrittämisellä, jota ohjaa tutkimustehtävä ja aineiston laatu (Kyngäs & Vanhanen 1999, 5). Tavallisimmin käytetty analyysiyksikkö on sana, lause, lauseen osa, lausuma, ajatuskokonaisuus tai sanayhdistelmä. Tässä tutkielmassa analyysiyksiköksi valittiin useammista sanoista koostuva ajatus eli lausuma. Analyysiyksikön määrittämisen jälkeen aineisto luetaan useita kertoja läpi. Lukemisen avulla luodaan pohja aineiston analysoinnille.

Analyysiyksikön määrittämisen jälkeen sisällönanalyysi etenee joko induktiivisesti tai deduktiivisesti. Tässä tutkielmassa aineistoa analysoidaan deduktiivisesti, jolloin analyysin perustaksi muodostetaan teoriasta kumpuava analyysirunko. Analyysirunko voi muodostua strukturoiduksi, hyvin tarkasti analyysiä ohjaavaksi tai väljäksi.

Strukturoidun analyysirungon avulla aineistosta etsitään analyysirunkoon sisällöllisesti sopivia asioita. Mikäli analyysirunko muodostetaan väljäksi, sen sisälle muodostetaan aineistolähtöisesti kategorioita, jolloin se muistuttaa hieman induktiivista sisällönanalyysiä (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2001, 30–31; Kyngäs & Vanhanen 1999, 7–8.) Tässä tutkielmassa analyysirunko muodostettiin strukturoiduksi eli teoria ohjasi analyysin tekoa hyvin tarkasti.

Sisällönanalyysiin ei ole olemassa yksityiskohtaisia sääntöjä, vaan jokainen tutkija kehittää parhaiten oman aineistonsa jäsentämiseen soveltuvan luokittelujärjestelmän. Toki sisällönanalyysissäkin on omat reunaehdot, joita tutkijan on noudatettava (Tuomi & Sarajärvi 2004). Teorialähtöiseen laadulliseen sisällönanalyysiin kuuluu karkeasti ottaen kolme vaihetta: 1) *pelkistäminen*, 2) *ryhmittely* sekä 3) *teoreettisten käsitteiden luomisvaihe* (Miles & Huberman 1987, 21).

Pelkistämisvaiheessa analysoitavasta aineistosta nostetaan esiin tutkimustehtävän kannalta olennainen aines tiivistämällä, yksinkertaistamalla ja valikoimalla aineistoa. Aineistolta kysytään tutkimustehtävän mukaisia kysymyksiä ja pelkistetyt ilmaisut kirjataan mahdollisimman samoilla termeillä kuin teksti on aineistossa. Ryhmittelyvaiheessa tiivistetyt ilmaukset kootaan suurempiin kategorioihin, jolloin samaa tarkoittavat ilmaisut yhdistetään samaan kategoriaan eli luokkaan, jolle annetaan sen sisältöä kuvaava nimi. Aineiston pelkistäminen ja ryhmittely toteutetaan etsimällä systemaattisesti analyysirungon mukaisia ilmauksia. Viimeisessä, teoreettisten käsitteiden luomisvaiheessa aineistosta jäsennetään suurempia merkityskokonaisuuksia. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 5; Tuomi & Sarajärvi 2004, 105.) Tutkimusprosessissa nämä kolme vaihetta kulkevat rinnakkain koko analyysin läpi toisiinsa kietoutuneita (Miles & Huberman 1987, 22).

Tässä tutkielmassa teorialähtöisen sisällönanalyysin mukaisena analyysirunkona mediatekstejä analysoitaessa toimi tutkimuskysymykset. Etsin aineistosta systemaattisesti analyysirungon mukaisia ilmauksia eli vastauksia tutkimuskysymyksiin. Pelkistämisvaiheessa toistin tutkimustehtävän mukaisia kysymyksiä ja kirjasin marginaaleihin asioita, jotka vastaavat kysymyksiin. Tämän jälkeen kokosin asiat taulukkoon. Ryhmittelyvaiheessa etsin ilmausten erilaisuuksia ja yhtäläisyyksiä ja kokosin samaa tarkoittavat ilmaisut luokiksi, jotka nimesin sisällön mukaisesti.

4.3 Aineiston hankintaprosessi ja rajaaminen

Media on paikka, jossa useat erilaiset sosiaaliryhmät, instituutiot ja ideologiat taistelevat sosiaalisen todellisuuden määritelmästä ja rakentumisesta. Media muodostaa suuntaviivat, puitteet ja rajoitukset toiminnalle, antaa institutionalisoituneen oikeutuksen tiettyyn rooliin, määrittelee toimijan kestäväyyden sekä vaikuttaa tietyn roolin, teeman tai aiheen saamaan uutisarvon tai huomioon. (Meyer & Höllerer 2010; Hilgartner & Bosk 1988.)

Tutkielmassa käytettävä aineisto koostuu laadullisesta dokumenttiaineistosta eli itsehoitolääkemarkkinoita käsittelevistä mediateksteistä aikavälillä 1.1.2002–30.6.2010. Tutkimusaineisto käsittää siten lähes yhdeksän vuoden ajanjakson. Aineiston keräsin systemaattisesti ennalta suunnitelluista talouselämää käsittelevistä sanoma- ja aikauslehdistä ja se koostuu 185:sta mediatekstistä. Lisäksi olen käyttänyt tutkimusaineistona toimialan ja kontekstin ymmärtämiseen liittyvää materiaalia sekä etujärjestöjen toimintaa kuvaavaa kirjallista materiaalia (mm. akateemisia ja ei-akateemisia tutkimuksia, henkilöstölehtiä, selvityksiä, pöytäkirjoja ja muita asiakirjoja).

Aineiston otannan valinnassa pyrin siihen, että aineisto olisi riittävän laaja kokonaiskuvan muodostamiseksi itsehoitolääkemarkkinoiden mediajulkisuudesta. Mediaseurantani perustuu aineistoon, joka on julkaistu digitaalisissa medialähteissä eli toisin sanoen verkossa. Empiiriseen aineistooni kuuluu 185 mediatekstiä viidestä eri julkaisusta; Helsingin Sanomista, Kauppalehdestä, Mainonnasta ja markkinoinnista, Talouselämästä ja Taloussanomista. Mediatiedonhaun olen toteuttanut hakupalveluna, jossa olen kerännyt seurattavista lähteistä ne tekstit, jossa mainitaan hakusana itsehoitolääkkeet, nimestä käytettävät lyhenteet ja muut termit. Medialähteet ovat kaikki suomenkielisiä.

Systemaattisen aineiston keruun ohella pyrin kartoittamaan mediatekstejä ja niiden soveltuvuutta tutkimuskohteiksi. Varsinaisen tutkimusaineiston valintaan liittyen esiin nousi usein ajatus mediatekstin soveltuvuudesta tutkimuskohteeksi. Varsin useassa mediatekstissä itsehoitolääkemarkkinat mainittiin ainoastaan sivuroolissa esimerkiksi kaupan aukioloaikakysymyksen saadessa suuremman palstatilan. Tämän tyyppiseen aineistoon törmäsin erityisesti vuosien 2004–2006 osalta, jolloin aukiolo-

aikakysymys oli vahvasti tapetilla mediajulkisuudessa. Kuitenkin, aukioloaikakysymys ja itsehoitolääkemarkkinat ovat molemmat yhteiskunnallisesti puhuttavia ja merkittäviä teemoja ja näin ollen verrattavissa toisiinsa, joten päädyin ottamaan mukaan myös kaikki mediatekstit, joissa ensisijaisesti mainitaan aukioloaikakysymys itsehoitolääkemarkkinoiden jäädessä ainoastaan mainitsemisen tasolle. Varsinaisen tutkimusaineiston ulkopuolelle päädyin jättämään ainoastaan yksityishenkilöiden mielipiteet ja kommentit, jotka olivat seurausta medialähteiden julkaisemista teksteistä.

Itsehoitolääkemarkkinoiden suurin uutisarvo on rapissut vähitellen lähestyttyä 2010-lukua, varsinkin kaupan aukioloaikateeman poistuttua lähes täysin mediajulkisuuden areenalta. Julkisuuden määrässä on kuitenkin ollut voimakasta kausittaista vaihtelua. Voimakkaimmin itsehoitolääkemarkkinoiden saamaan mediajulkisuuden määrään näyttävät vaikuttaneen etujärjestöjen teettämät selvitykset ja niitä seuranneet kannanotot, jotka tehokkaana toimintakeinona ovat olleet tiedotusvälineiden ensisijainen kiinnostuksen kohde itsehoitolääkemarkkinoiden osalta.

4.4 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Laadullista ja määrällistä tutkimusprosessia arvioidaan eri tavoin ja niissä kiinnitetään huomiota eri asioihin. Laadullisessa tutkimusprosessissa tutkija on sen kulmakiivi ja kantava voima, jolloin arviointi koskee koko tutkimusprosessia, kun taas määrällisissä tutkimuksissa arvioidaan mittauksia ja niiden tuloksia, tutkijan vaikutuksien arvioinnin jäädessä sivuun. (Eskola & Suoranta 2005.) Tässä tutkielmassa aineistoa on analysoitu sekä määrällisiä että laadullisia menetelmiä käyttäen. Määrällisen sisälönerittelyn avulla tarkasteltiin mediatekstien esiintyvyyttä ja luonnetta. Sen pohjalta aineistoa tiivistettiin ja selkiytettiin, jotta tutkielman päämenetelmä eli laadullinen analyysi olisi mielekkäämpää toteuttaa.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi pelkistyy koko tutkimusprosessin luotettavuuden tarkasteluun (Eskola & Suoranta 2005). Tutkija tekee tutkielman ajan valintoja sekä oman ymmärryksensä kautta että omista arvolähtökohdistaan käsin. Tutkijan täytyy pyrkiä tuomaan ajattelunsa niin läpinäkyväksi, että lukija kykenee

seuraamaan, mihin lähtökohtiin tutkijan tekemät ratkaisut ja johtopäätökset perustuvat. (Jyrhämä 2004.) Lisäksi tutkijan tulee pohtia ennakko-oletuksiinsa liittyviä seikkoja, jotka voivat muovata tutkimustuloksia (Aira 2005). Laadullisen tutkimuksen objektiivisuus syntyy siis subjektiivisuuden tiedostamisesta (Eskola & Suoranta 2005). Tässä tutkimusraportissa tuodaan koko tutkimusprosessi tarkoin esille tutkielman luotettavuuden varmistamiseksi.

Tutkijan rooli muodostui tutustumalla perusteellisesti itsehoitolääkemarkkinoiden tilaan lukemalla aihetta koskevia selvityksiä, tutkimuksia, raportteja sekä mielipiteitä. Tällöin keskityin havainnoimaan ja muodostamaan kokonaiskäsitystä itsehoitolääkemarkkinoista. Havainnoinnin merkittävä anti arvioinnille on se, että se auttaa tutkijaa selvittämään mistä aiheesta on kysymys ja saamaan siihen tuntumaa (Robson 2001). Se, että pääsin havainnoimaan itsehoitolääkemarkkinoiden tilaa ja sen kehittymistä, auttoi ymmärtämään moniulotteista tutkimuskohdetta paremmin. Ennakko-oletukseni aiheesta olivat tutkielman tavoitteen mukaisia, jolloin niillä ei ollut negatiivista vaikutusta tutkielman tuloksiin. Tutkielman tavoitteena oli tarkastella itsehoitolääkemarkkinoiden kehittymistä sekä tämänhetkistä tilaa.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida sisäisen ja ulkoisen validiteetin avulla. Sisäisellä validiteetilla tarkoitetaan tutkijan tieteellisen otteen ja toimialansa hallinnan voimakkuutta. (Eskola & Suoranta 2005.) Ulkoisen validiteetin Grönfors (1982) käsittää tulkintojen ja johtopäätösten sekä aineiston välisen suhteen pätevyudeksi. Tutkimusraportissani osoitan hallitsevani tieteellisen otteen ja eri lähestymistapojen hallinnan. Tutkielman tulokset ja pohdinta perustuvat tutkimusaineistoon.

Muun muassa Mäkelän (1995) mukaan laadullisen aineiston luotettavuutta voi tarkastella seuraavien kriteerien avulla: aineiston yhteiskunnallinen merkittävyys, aineiston riittävyys, analyysin kattavuus sekä analyysin arvioitavuus ja toistettavuus (Eskola & Suoranta 1999; Raunio 1999; Mäkelä 1995). Tämän tutkielman voidaan nähdä olevan yhteiskunnallisesti merkittävä, sillä tutkielmassa arvioidaan koko yhteiskuntaa koskettavaa sääntelyn tilaa.

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston laatua painotetaan enemmän kuin aineiston määrää (Kylmä, Pelkonen & Hakulinen 2004). Tutkimusaineisto valitaan siten, että

se on tutkimuskysymysten kannalta mahdollisimman informatiivinen (Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005). Aineiston riittävyttä arvioitaessa todetaan, että tutkielmassa hyödynnettiin yhtä laajaa aineistoa, joka jaettiin kahteen osaan. Osat nimettiin varsinaisesti ja sivuavasti itsehoitolääkemarkkinoita koskeviksi mediateksteiksi. Analysoitavaksi aineistoksi määrällistä analysointia varten kelpuutettiin itsehoitolääkkeitä koskevat mediatekstit vuodesta 2002 aina vuoteen 2010 asti. Ennen laadullisen analyysin aloittamista aineistoa karsittiin koskemaan ainoastaan varsinaisesti itsehoitolääkemarkkinoita käsitteleviin mediateksteihin, sillä tutkimusaineiston liian suuri määrä voi vaikeuttaa aineiston analysointia (Malterud 2001). Tässä tutkielmassa 85 varsinaisesti itsehoitolääkemarkkinoita koskevaa mediatekstiä oli riittävä määrä tutkielman aiheen monipuolisen ja kokonaisvaltaisen käsityksen saavuttamisessa.

Aineiston kattavuudella tarkoitetaan sitä, että tulkintoja ei perusteta satunnaisiin poimintoihin aineistosta (Eskola & Suoranta 2005). Tutkielmassa tutkimusaineisto analysoitiin systemaattisesti sisällönanalyysin keinoin, joten aineiston analysointi on kattavaa. Analyysin arvioitavuudella Mäkelä (1995) tarkoittaa sitä, että lukija pystyy seuraamaan tutkijan päättelyä, ja analyysin toistettavuus sitä, että analyysissä käytetyt tulkintasäännöt esitetään niin yksiselitteisesti kuin mahdollista. Arvioitaessa tämän tutkielman analyysiä ja sen toistettavuutta voin todeta, että aineiston analysointitapa ja analysoinnin vaiheet kuvattiin tarkasti tutkimusraportissa.

Tutkimuksen analyysin arvioitavuutta ja toistettavuutta tarkastellessa, on oleellista huomioida myös poikkeavat tapaukset aineistosta (Koskinen ym. 2005). Tässä tutkielmassa aineiston analysoinnin yhteydessä poikkeavina tapauksina huomioitiin aineistosta nousseet ääritapaukset. Ääritapaukseksi luokiteltiin sellainen aineisto, jossa kyseinen asia tuli esille ainoastaan yhden kerran. Tämä huomioitiin myös tutkielman tuloksia raportoidessa eikä ääritapauksista johdettu yleistyksiä koskien koko tutkimusaineistoa.

5 ITSEHOITOLÄÄKEMARKKINOIDEN SÄÄNTELY-YMPÄRISTÖ

Tässä kappaleessa tutustutaan hieman tarkemmin organisaatiokentän sääntelyyn sekä tutkimuksen keskiössä oleviin etujärjestöihin ja niiden luonteeseen.

5.1 Julkinen sääntely Suomessa

Julkisen sääntelyn toimintaympäristö koostuu toimijoista, jotka valmistelevat ja toimeenpanevat sääntelyä sekä muista ympäristövoimista, jotka pyrkivät vaikuttamaan tähän prosessiin (Meier 1985, 9). Erilaisista institutionaalisista ja kilpailullisista paineista johtuen sääntelyprosessi nähdään kaksisuuntaisena prosessina, jossa toisaalta julkisen vallan taholta asetetaan uutta sääntelyä ja johon toisaalta sääntelyn kohde ja sen intressiryhmät pyrkivät vaikuttamaan. Tutkielmassa julkisen sääntelyn institutionaalinen toimintaympäristö muodostuu valmistelu- ja toimeenpanoprosesseista, joihin kuuluu useita eri toimijoita; viranomaisia, intressiryhmiä kuten etujärjestöjä, yrityksiä, kuluttajia jne. Heillä on omat tavoitteensa ja keinonsa osallistua ja vaikuttaa sääntelyprosessiin. Osallistuminen voi olla virallista tai epävirallista riippuen lain-säädännön sisältämisestä valtuuksista.

Sääntelyn toimintaympäristö voidaan jakaa Meierin (1985, 22, 30–32) mukaan poliittiseen, taloudelliseen, teknologiseen ympäristöön sekä muihin ympäristön tekijöihin. Tässä tutkielmassa keskitytään institutionaalisen ympäristön ja paineiden lisäksi kilpailullisiin paineisiin, joita muun muassa poliittinen ympäristö edustaa. Poliittinen ympäristö muodostuu poliittisesta eliitistä, joka voi halutessaan vaikuttaa sääntelyn muotoutumiseen. Suomessa näitä poliittisen ympäristön toimijoita ovat presidentti, eduskunta ja tuomioistuimet. Poliittisessa ympäristössä sääntely saa suuntaviivat; intressit yhteen sovitetaan ja sääntelyn sisällöstä päätetään. Tässä tutkielmassa sääntelyyn vaikuttavat ja sitä valmistelevat julkishallinnon viranomaiset katsotaan kuuluvan poliittiseen ympäristöön, koska heidän asiantuntemustaan tarvitaan ja käytetään poliittisessa päätöksenteossa.

Julkinen valta sääntelee kauppaa elinkeinona kolmella tavalla. Kaupan julkinen sääntely Suomessa 1) ohjaa suuryksiköiden perustamista maankäytön ohjausjärjestelmän avulla tai elinkeinon harjoittamista koskevan sääntelyn kautta, 2) säätelee kauppajen

aukioloaikoja liikeaikalain avulla sekä 3) määrää eräiden tuotteiden, esimerkiksi lääkkeiden, alkoholin ja tupakkatuotteiden, myyntioikeuksista tai hinnoista. Kaupan sääntelyä valmistelevat ja toimeenpanevat pääsääntöisesti työ- ja elinkeinoministeriö liikeaikalain osalta, ympäristöministeriö kaupan kaavoituksen ja rakentamisen osalta sekä sosiaali- ja terveysministeriö alkoholijuomien ja itsehoitolääkkeiden myynnin osalta. (Pohjola 2007a.)

Suurimmalta osin lääkealaa sääntelevän järjestelmän ohjaus ja rahoitus on hallituksen, sosiaali- ja terveysministeriön sekä lääkealan viranomaisten vastuulla. Lääkealaa koskevaa ohjausta toteutetaan lakien ja muiden säännösten kautta EU:ssa hyväksyttyjen raamien puitteissa. Lisäksi julkinen valta vartioi julkisen rahoituksen kestävyyttä (resurssiohjaus). Kansallinen viranomainen myös päättää lääkkeiden myyntiluvista sekä lääkkeiden hinnoista ja korvattavuudesta. Suomessa apteekkitoiminnan sääntelyä valmistelevat ja toimeenpanevat pääasiassa sosiaali- ja terveysministeriö yhdessä Lääkelaitoksen kanssa. Lisäksi etujärjestöt ja muut tahot kuten media, tuomioistuimet ja muiden hallinnonalojen viranomaiset vaikuttavat sääntelyyn ja sitä koskevaan politiikkaan. Poliitiikalla on siten tärkeä rooli sääntelyn valmistelussa ja päätöksenteossa. Viime kädessä politiikan avulla sääntelyn tavoitteet ja painopisteet muotoutuvat.

5.1.1 Lääkemarkkinat ja itsehoitolääkkeiden vähittäismyynti Suomessa

Lääkemarkkinat koostuvat eri osapuolista, joilla kullakin on oma roolinsa; lääketeollisuus lääkkeiden valmistajana ja markkinoijana, lääkärit lääkkeiden määrääjinä, apteekit jälleenmyyjinä sekä kuluttajat lääkkeiden ostajina ja käyttäjinä. Lääketukku-kauppiaiden rooli on hoitaa lääkkeiden jakelu teollisuudelta vähittäismyyntipisteisiin eli apteekkeihin. Viranomaisten tehtävänä on säädellä lääkemarkkinoita lainsäädännön kautta valtion tukiessa yhteiskunnallisin varoin kuluttajien lääkemenoja.

Lääkealalla vaikuttaa edellä todetuin tavoin monta voimakasta toimijaa. Jokaisella on omat tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi kuten Klaukka (2002) toteaa: ”Niistä jokainen reagoi alan muutoksiin pyrkimällä optimoimaan hyötyjään, olivatpa ne sitten parempaa terveyttä tai rahallisia tuottoja”. Tämän vuoksi lääkealalla tarvitaan sääntelyä pelisääntöjen luomiseksi. Lääkealaa säädellään ja ohjataan hyvin erilaisin

ja eritasoisin ylikansallisin ja kansallisin sopimuksin ja säädöksin. EU:ssa lääkealaa ohjaa unionin lainsäädännön ohella kansallinen lainsäädäntö. Ylikansallisen sääntelyn ytimessä on muun muassa tavaroiden vapaata liikkuvuutta ja kilpailun rajoittamista koskeva sääntely. Lääkkeiden hinnoittelua ja lääkekustannusten korvaamista koskevat periaatteet perustuvat sitä vastoin kansalliseen lainsäädäntöön.

Lääkevalmistetta saa myydä vain viranomaisten myöntämällä luvalla. Myyntiluvan Suomessa myöntää sosiaali- ja terveysministeriön alainen Lääkelaitos ja Euroopan Yhteisössä Euroopan lääkearviointivirasto. Myös lääkkeiden valmistus, maahantuonti, tukkukauppa ja vähittäismyynti vaativat myyntiluvan niin Suomessa kuin muualla EU:ssa.

Suomessa on kaksi koko maan kattavaa, lääkkeiden jakeluun erikoistunutta tukkukauppaa. Tukkujakelu perustuu yksikanavaperiaatteeseen, jossa apteekki tai sairaala voi hankkia lääkeyrityksen tuotteita vain yhdestä tukusta. Suomalainen resepti- ja itsehoitolääkkeiden vähittäisjakelu tapahtuu apteekeista. Poikkeuksen muodostavat nikotiinikorvaushoitolääkkeet, joita on voitu myydä jo vuodesta 2002 lähtien myös luvan saaneissa päivittäistavarakaupoissa, kioskeissa ja huoltoasemilla. (www.laaketietokeskus.fi.)

Apteekkitoiminta on luvanvaraista ja tarkkaan säänneltyä. Suomessa lääkkeiden myynti tapahtuu eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta ainoastaan apteekeissa ja sivuaptekeissa. Näissä molemmissa tulee aina olla paikalla yliopistollisen farmaseuttisen koulutuksen saanutta henkilökuntaa. Lisäksi apteekin ja sivuapteekin toiminnasta vastaa aina proviisorin tutkinnon suorittanut henkilö. Luvan apteekkiliikkeen harjoittamiseen tietyllä alueella Suomessa myöntää Lääkelaitos. Lisäksi Lääkelaitos voi päättää sivuapteekin perustamisesta alueelle, jossa ei ole alueen asukasluvun vähäisyyden vuoksi edellytyksiä itsenäiselle apteekille. Itsehoitolääkkeiden myyntiä varten voidaan myös perustaa erillisiä, apteekin alaisuudessa toimivia, lääkekaappeja. Lääkekaapin voi perustaa Lääkelaitoksen luvalla alueelle, jossa ei ole apteekkia tai sivuapteekkia, ja josta on pitkän etäisyyden tai muiden vastaavien syiden vuoksi huonot kulkuyhteydet lähimpään apteekkiin tai sivuapteekkiin. Lääkkeitä lääkekaapista myyvällä henkilöllä ei tarvitse olla farmaseuttista koulutusta. (www.fimea.fi.)

Vuonna 2009 yksityisten apteekkien lääkemyynti oli noin 2 miljardia € (pois lukien Yliopiston Apteekit). Reseptilääkkeiden osuus apteekkien lääkemyynistä oli 80 % ja itsehoitolääkkeiden 13 %, muun myynnin ollessa 7 %. Itsehoitolääkkeitä myytiin apteekkeissa 301 miljoonalla eurolla, mikä oli 4 % enemmän kuin edellisvuonna. (Lääketietokeskus 2009.) Vuoden 2010 alussa Suomessa oli yhteensä 811 apteekkien toimipistettä, joista sivuapteekkeina toimi 194. Yhteensä apteekit työllistivät 8311 henkeä. (www.apteekkariliitto.fi.)

5.1.2 Itsehoitolääkkeiden vähittäismyynti Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa

Lääkkeiden vähittäismyynti on yksityiskohtaisesti säänneltyä kaikissa Pohjoismaissa. Apteekkipalvelujen järjestämisessä on huomattavissa selkeitä kansallisia eroja. Kuten jo aiemmin on käynyt ilmi, suomalainen apteekkitoiminta ja lääkevalmisteiden myynti on tiukasti lakisääteistä. Suomessa on hyvin ainutkertainen apteekkilaitos verrattuna muihin Pohjoismaihin, joista Ruotsin, Norjan ja Tanskan malleja tarkastellaan lähemmin alla.

Ruotsi

Vuoden 2009 lopulla tehdyn suuren lääkejakelu-uudistuksen myötä Ruotsi vapautti itsehoitolääkkeiden vähittäismyyntin muun muassa päivittäistavarakauppoihin ja huoltoasemille 1.11.2009. Apteekkien ulkopuoliseen myyntiin vapautettujen lääkkeiden valinnoista vastasi Ruotsin Lääkelaitos, joka määritteli, että valittujen valmisteiden tulee olla:

- tarkoitettu lyhytaikaiseen itsehoitoon
- niillä ei saa olla vakavia sivuvaikutuksia
- pakkauskooltaan sellaisia, ettei yliannostuksen vaaraa ole

Vapautettavien lääkkeiden listalla on esimerkiksi kipu- ja kuumelääkkeitä, nuha- ja kurkkukipulääkkeitä, närästyslääkkeitä, siitepölyallergiaan liittyviä lääkkeitä sekä matkapahoinvointilääkkeitä. Ruotsissa vain täysi-ikäiset kuluttajat ovat oikeutettuja ostamaan itsehoitolääkkeitä, alaikäiset ohjataan edelleen apteekkeihin. Lisäksi itsehoitolääkkeiden myynti ei saa edellyttää käyttöneuvontaa, sillä myyjiltä ei vaadita

farmaseuttista koulutusta. Ruotsin markkinoilla olevista noin 900 reseptivapaasta lääkkeestä 540 lääkettä saa nykyisin myydä vähittäiskaupassa. (www.ptty.fi.)

Ruotsissa itsehoitolääkkeiden myynnin laajemmalla sallimisella tähdättiin lääkejake-lun saavutettavuuden ja tehokkuuden paranemiseen, lääkkeiden hintojen alenemiseen sekä lähi- ja kyläkauppojen toimintaedellytyksien paranemiseen. (Sosiaali- ja terve-ysministeriön selvityksiä 2007.)

Norja

Norjassa itsehoitolääkkeiden vähittäismyynti vapautettiin vuonna 2003. Itsehoito-lääkkeiden vähittäismyyntiä edelsi apteekkien perustamista ja omistuspohjaa koske-van lainsäädännön purkaminen vuonna 2001, jolloin apteekkialalle avautui vapaa pääsy. Tällä hetkellä Norjassa toimii kolme suurta apteekkiketjua, joiden lisäksi alal-la on useita itsenäisiä apteekkeja. (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007.)

Myös Norjassa itsehoitolääkkeiden päivittäistavarakaupassa myytävää valikoimaa on rajoitettu, mutta vastikään (vuoden 2009 alussa) sitä laajennettiin kattamaan myös allergialääkkeitä sekä jälkiehkäisyvalmisteita itsehoitolääkkeiden myynnin vapautus-ta seuranneiden saatujen positiivisten kokemusten myötä. Norjan Lääkelaitoksen joulukuussa 2006 teettämän selvityksen mukaan, itsehoitolääkkeiden myynnin vapa-uttaminen ei ole merkittävästi lisännyt itsehoitolääkkeiden kulutusta eikä väärinkäyt-töä. Myöskään kuluttajien lääketurvallisuuden ei ole todettu heikentyneen itsehoito-lääkkeiden myynnin vapauttamisen myötä. Lisäksi itsehoitolääkkeiden vapauttami-sen myötä syntynyt uusi kilpailutilanne on hillinnyt itsehoitolääkkeiden hintojen kas-vukehitystä ja joissakin tapauksissa jopa alentanut sitä. (Folkehelseinstituttet 2009.)

Tanska

Tanskassa päädyttiin vapauttamaan itsehoitolääkkeiden vähittäismyynti vuonna 2001 itsehoitolääkkeiden saatavuuden parantamiseksi. Ennen vuotta 2001 Tanskan ap-teekkiverkostoon kuului vain reilu 300 apteekkia, joiden aukioloajat olivat liian ly-hyet itsehoitolääkkeiden saatavuutta ajatellen. Itsehoitolääkkeiden myynnin vapaut-tamisen myötä Tanskan itsehoitolääkkeiden myyntipisteiden lukumäärä on noussut 1400:n, jonka lisäksi itsehoitolääkkeiden myyntiä on laajennettu myös verkkoon. (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007.)

Myös Tanskassa itsehoitolääkkeiden myyntivalikoimaa on rajoitettu ja useimmista apteekin ulkopuolisista myyntipisteistä on mahdollista ostaa vain hyvin suppeaa valikoimaa itsehoitovalmisteita. Tanskan lääkevalvontaviranomainen vahvistaa luettelot niistä lääkevalmisteista, joita voidaan myydä muualta kuin apteekeista. Lokakuusta 2001 alkaen luetteloon on sisällytetty nikotiinikorvaushoitolääkkeitä, kurkkukipu-, nuha- ja yskänlääkkeitä sekä särkylääkkeitä. Eräiden särkylääkkeiden kohdalla myyntirajoituksina ovat lisäksi miedommat vahvuudet ja/tai pienemmät pakkauskoot. Lisäksi asiakkaalle voidaan myydä ainoastaan yksi pakkaus saman päivän aikana. (Kauppa- ja teollisuusministeriön julkaisuja 2005.)

Itsehoitolääkkeiden myyntipisteille on asetettu velvollisuus pitää saatavilla tiettyä itsehoitolääkkeiden vähimmäisvalikoimaa. Lääkkeiden on lisäksi oltava myyntipaikassa asiakkaiden ulottumattomissa, esimerkiksi hyllyssä palvelutiskin takana, lukitussa kaapissa tai muussa vastaavassa. Lääkkeitä ei siten pääse itse valitsemaan. Tanskassa lääkkeiden ostajalta vaaditaan 15-vuoden vähimmäisikää. (Kauppa- ja teollisuusministeriön julkaisuja 2005.)

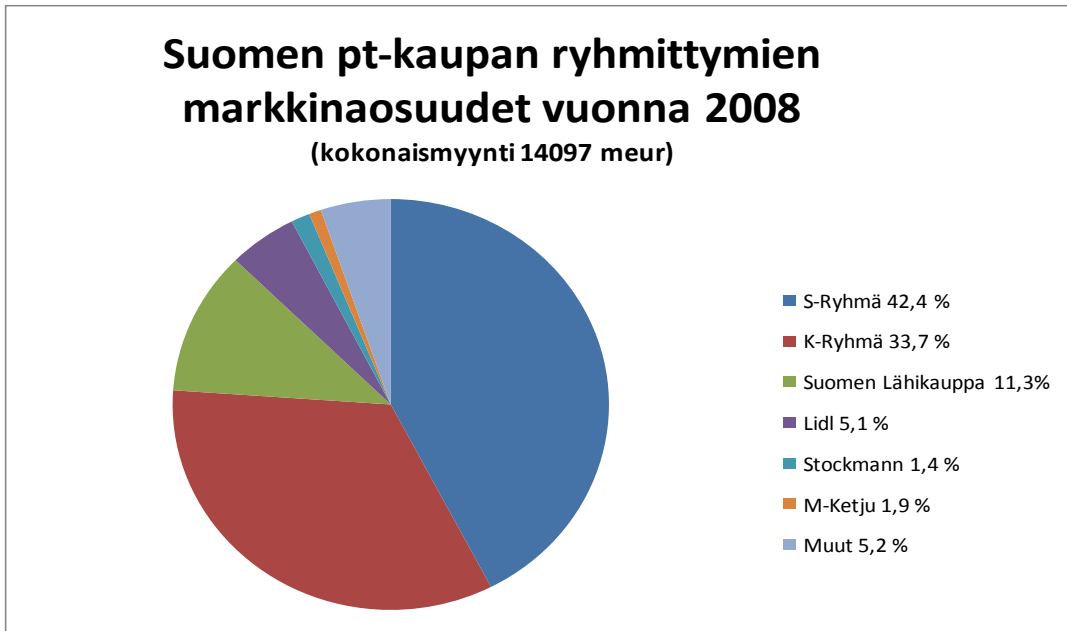
5.2 Suomen päivittäistavarakauppa ja markkinat

Pääsääntöisesti elintarvikkeista, mutta myös muista kotitalouksien yleensä elintarvikkeostosten yhteydessä samasta myymälästä hankkimia päivittäin käytettäviä kulutustavaroita, käytettävä nimitys päivittäistavara on erityisesti Pohjoismaissa käytettävä termi. Päivittäistavaroihin katsotaan kuuluvan ruoka, juomat, tupakkatuotteet, tekniikan tuotteet (muun muassa pesuaineet), kodin paperit, lehdet ja päivittäiskosmetiikka. Päivittäistavarakaupaksi luokitellaan Suomessa pääsääntöisesti itsepalveluperiaatteella toimiva market- myymälä, joka myy koko päivittäistavaroiden valikoimaa. Elintarvikkeiden osuus päivittäistavaramyymälöiden kokonaismyynnistä on noin 80 prosenttia. (Päivittäistavarakauppa 2009–2010 2009, 5; Santasalo & Koskela 2008, 49.)

Vuonna 2008 kauppa työllisti keskimäärin 273800 palkansaajaa, mikä on noin 6000 enemmän kuin vuotta aiemmin. Kaupan palkansaajista vähittäiskaupassa työskenteli 137800, tukkukaupassa 91700, autokaupassa 21600 ja bensiinikaupassa 4400. Päivit-

täistavaroiden vähittäiskaupassa vuonna 2008 työskenteli runsaat 50000 palkansaa-
jaa, kun taas tavaratalokaupassa palkansaaajien lukumäärä oli noin 22000.

Päivittäistavarakaupasta on tullut niin Suomessa kuin muissa Pohjoismaissa keskit-
tynyttä, ketjuuntunutta ja erilaisilla toimintamalleilla ja konsepteilla kyllästettyä
(Hyvönen 2001). Ominaista suomalaiselle päivittäistavarakaupalle on viime vuosi-
kymmenten ajan ollut vähittäiskaupan ketjuuntuminen sekä hankinnan ja logistiikan
keskittyminen. Ostovoiman keskittyminen kaupunkeihin on johtanut kauppojen voi-
makkaaseen suuryksiköitymiseen. Kolmen suurimman kaupparyhmittymän hallussa
vuonna 2008 oli noin 84,7 % päivittäistavaroiden vähittäiskaupasta. Samankaltainen
tilanne on nähtävissä myös muissa Pohjoismaissa, sillä ilman suureksi koottuja vo-
lyymeja ei laajassa ja harvaan asutuissa maissa saavuteta riittävää tehokkuutta. Hei-
kompi kustannustehokkuus merkitsisi kuluttajille korkeampia hintoja, suppeampia
valikoimia sekä kehnompaa saavutettavuutta ja palvelua. (Päivittäistavarakauppa
2009–2010 2009, 16; A.C. Nielsen 2008, 1.)

Kuvio 1. Suomen pt- kaupan ryhmittymien markkinaosuudet vuonna 2008.
(A.C.Nielsen)

Kokonaisuudessaan Suomen päivittäistavarakaupan myymälämäärä oli vuoden 2009
alussa 3 904, joka on 18 myymälää vähemmän kuin edellisenä vuonna. Koko päivit-

täistavaravalikoimaa myyviä myymälöitä (pois lukien erikois- ja kauppahallimyymälät) oli yhteensä 3 365 myymälää, joka on 4 myymälää enemmän kuin edellisenä vuonna. Myymälöistä myyntiään kasvattivat eniten pienmyymälät, joiden myynti kasvoi 13,2 % vuoteen 2007 verrattuna. Kuitenkin pienmyymälöiden osuus päivittäistavaramyynnistä jäi pieneksi sen ollessa vain 2,3 %. Edelleen myynnin kasvu johtui osaksi huoltamoiden yhteyteen perustetuista ketjullisista kaupoista. Päivittäistavaramyynniltään suurin myymälätyyppi on isot supermarketit, jonka osuus myynnistä on reilu kolmannes (33,7 %) myynnin kehityksen ollessa 7,2 % plussalla. Päivittäistavaramyynniltään suurimmat ketjut ovat S- market (3236 milj. €, kasvu 9,5 %), Prisma (1763 milj. €, kasvu 15,0 %) ja K- supermarket 1571 milj. €, kasvu 6,3 %). Markkinaosuuttaan ketjuista kasvattivat eniten Prisma ja Lidl. Myymälämäärältään suurimmat ketjut olivat Siwa (546 myymälää), K- market (466) ja S- market (419). (A.C. Nielsen 2008, 2.)

5.3 Etujärjestöt tutkimuksessa

Esittelen tutkielman keskiöön valikoituneet etujärjestöt Päivittäistavarakauppa Ry:n sekä Suomen Apteekkariliiton lyhyesti seuraavassa. Lisäksi kuvailen Apteekkariliiton taustalla toimivaa valvontaorganisaatio Fimeaa pääpiirteittäin lääkemarkkinoiden kokonaiskäsitteksen luomiseksi.

5.3.1 Päivittäistavarakauppa ry

Päivittäistavarakauppa ry (PTY) on Suomessa toimiva päivittäistavarakaupan alan edunvalvonta järjestö, johon kuuluvat kaikki keskeiset vähittäis- ja tukkukaupan toimijat. Yhdistyksen toiminta tähtää kaupan alan yritysten toimintaedellytysten ja kilpailukyvyn parantamiseen. Päivittäistavarakauppa ry vaatii suomalaiselle päivittäistavara- ja tavaratalokaupalle ulkomaisten kilpailijoiden kanssa yhteneviä toiminta- ja kilpailuedellytyksiä. Laajan päivittäistavarakauppaverkoston säilymisen takaamiseksi Päivittäistavarakauppa ry pyrkii vaikuttamaan aktiivisesti elinkeinopolitiikkaan ajamalla aktiivisesti muun muassa itsehoitolääkkeiden ja mietojen alkoholijuomien myynnin sallimista lähikaupoissa. Vaatimustaan he perustelevat muun muassa kulut-

tajan asioimisen helpottamisella ja paremman saatavuuden takaamisella. (Päivittäistavarakauppa 2010–2011 2010, 11.)

Päivittäistavarakauppa ry:hyn kuuluu 11 jäsenyritystä, yksi yhteisöjäsen ja kolme hankintayhtiöjäsentä (Jäsenyritykset PTY 2010):

- Ruokakesko Oy
- Suomen Osuuskauppojen Keskuskunta SOK
- Suomen Lähikauppa
- Wihuri Oy Aarnio
- Rautakirja Oy
- Stockmann Oyj Abp
- Heinon Tukku Oy
- Tokmanni- konserni
- M Itsenäiset Kauppiaat Oy
- Minimani
- Lidl Suomi Ky

Yhteisöjäsenenä

- K- Kauppiasliitto

Jäsenyritysten hankintayhtiöinä

- Inex Partners Oy
- Ruokakesko Oy
- Tuko Logistics Osk

Elinkeinopoliittisessa ohjelmassaan Päivittäistavarakauppa ry pyrkii kaupan kilpailua ja toimintaa rajoittavan sääntelyn purkamiseen. Heidän mukaansa sääntelyä purkamalla luotaisiin edellytykset kilpailukyvyn kasvulle sekä kaupan tehtävälle yksityisen kulutuksen tehokkaana palvelijana. Päivittäistavarakauppa ry ajaa muun muassa itsehoitolääkkeiden ja mietojen alkoholijuomien myynnin vapauttamista sekä kaupan kaavoitukseen ja rakentamiseen liittyvän lainsäädännön vapauttamista. Päivittäista-

varakauppa ry:n hallitusohjelmataavoitteissa 2011–2015 esitetään reseptivapaiden lääkkeiden kaupan vapauttamista vähittäiskauppaan muiden Pohjoismaiden tavoin rajatun valikoiman puitteissa ja turvallisella tavalla toteutettuna. Päivittäistavara-kauppa ry:n teettämien selvitysten mukaan itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttaminen lisäisi kilpailua, alentaishi hintoja ja vähentäisi kuluttajien lääkemenoja. Eniten hyötyisivät vanhusväestö, lapsiperheet ja syrjäseutujen asukkaat. Kaupan rakentamisen sääntely puolestaan haittaa kaupan kotimaista kilpailua, estää ulkomaisen kaupan kilpailua ja hidastaa kaupan rakentamista. Päivittäistavarakauppa haluaakin, että seuraavalla hallituskaudella päivittäistavarakaupan suuryksikkömääritelmä nostetaan nykyisestä 2 000 kerrosneliömetristä 3 500 kerrosneliömetriin. (Päivittäistavara-kauppa 2010–2011 2010, 3, 11.)

5.3.2 Suomen Apteekkariliitto ja Lääkelaitos

Suomen Apteekkariliitto on vuonna 1897 perustettu apteekkareiden muodostama yhdistys. Apteekkariliitto on tällä hetkellä tärkein ja kattavin Suomen apteekkisektoria edustava organisaatio, jonka toiminta jakautuu ammatilliseen tukeen ja kehittämiseen sekä viestintään ja edunvalvontaan. Suomen Apteekkariliitossa ja sen tytäryhtiöissä työskentelee noin 90 henkilöä, joiden perustehtävänä on tukea ja kehittää laadukasta, asiakaslähtöistä ja taloudellisia toimintaedellytyksiä omaavaa apteekkitoimintaa osana terveydenhuoltoa. Apteekkariliiton jäseninä toimivat lähes kaikki Suomen itsenäiset apteekkiyrittäjät, joita on sivuapteekkeineen 788. (www.apteekkariliitto.fi.)

Apteekkariliiton toiminta tähtää Päivittäistavara-kauppa Ry:n tapaan jäseniensä edunvalvontaan. Apteekkariliiton strategiasta selviää, että apteekit pyrkivät tulevaisuudessa vaikuttamaan aktiivisesti erityisesti apteekkien toimintaympäristöön. Lääkkeiden aleneva hintakehitys viitehintajärjestelmän tulon myötä sekä ulkomaisten apteekki-ketjujen tulon salliminen Suomeen ovat saaneet Apteekkariliiton pohtimaan apteekki-talouden perusteita sekä kilpailun kiristymistä. Lisäksi Apteekkariliitto on joutunut kohtaamaan vähittäiskaupan vaatimuksia siirtää osaa itsehoitolääkkeistä päivittäistavara-kauppaan. Toistaiseksi Apteekkariliitto on turvautunut perustelemaan valta-

asemaansa lääkejakelessa korostamalla lähinnä nykymuotoisen lääkejakelessa turvallisuuuua. (www.apteekkariliitto.fi.)

Apteekkariliiton keskeinen valvontaorganisaatio Suomessa kantaa nykyisin nimeä Fimea. Lähinnä entiseltä nimeltään tunnettu Lääkelaitos on sosiaali- ja terveysministeriön alainen valvontaorganisaatio, jonka tehtävänä on edistää väestön terveyttä ja turvallisuutta valvomalla lääkkeitä, terveydenhuollon laitteita ja tarvikkeita sekä verivalmisteita. Lisäksi Fimean tehtävänä on tutkimus- ja kehittämistehtävät sekä lääketiedon tuottaminen ja välittäminen lääkehuollon ja lääkehoitojen vaikuttavuuden parantamiseksi. Fimean keskeisiä asiakkaita ovat lääke- ja laitealan elinkeinonharrjoittajat, kuten muun muassa apteekit, sekä muut toimijat ja terveydenhuollon ammattilaiset. (www.fimea.fi.)

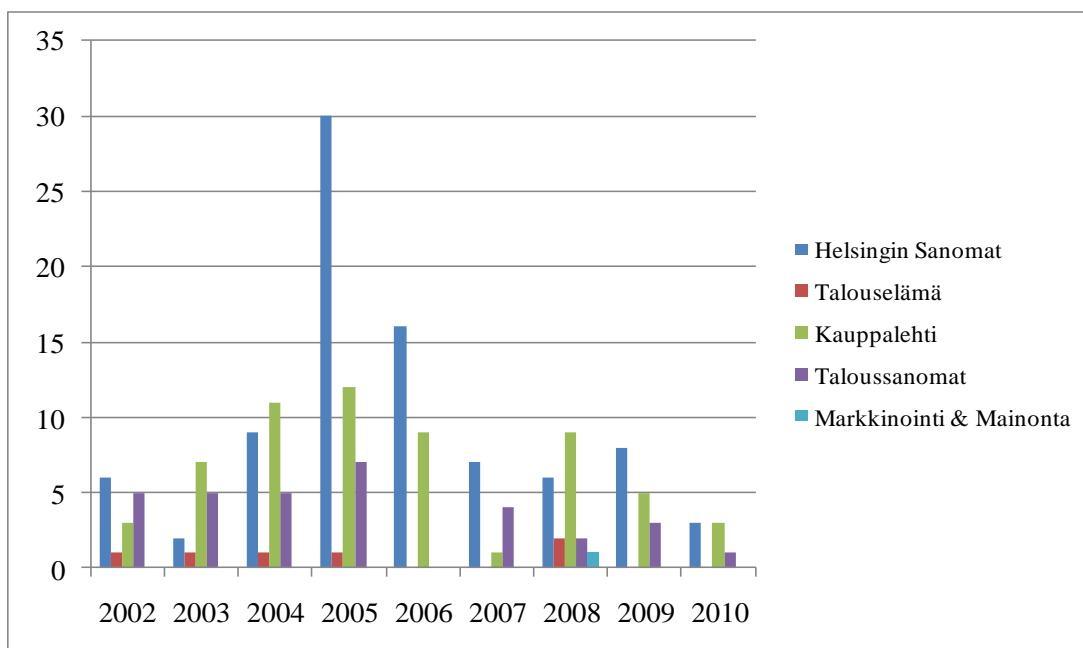
6 MEDIA TEKSTIEN MÄÄRÄLLINEN SISÄLLÖNERITTELY

Tässä tutkielmassa analysoidaan kvalitatiivista tutkimusaineistoa, jonka ominaispiirteitä ovat informaation sisällöllinen moniulotteisuus sekä muodollinen pirstaloituneisuus. Nämä aineiston käsittelyvaiheessa ongelmallisena pidetyt piirteet ovat kuitenkin tutkimusotteen vahvuus. Kvalitatiivisen aineiston sisältämän moniulotteisen informaation vuoksi sitä voidaan pitää rikkaampana aineistona kuin kvantitatiivista aineistoa. Tutkimuskohteesta pystytään kartoittamaan erilaisia arvolatauksia, syitä ja seurauksia sekä niiden merkityksiä kvalitatiivisella otteella aivan toisella ulottuvuudella kuin kvantitatiivisella otteella. (Moilanen & Roponen 1994, 4–5.)

Kvalitatiivisen tutkimusaineiston ominaispiirteiden vuoksi, tässä tutkielmassa aineistoa selvennetään ensin tutkimalla laadullisen otteen tulosten esiintyvyyttä määrällisen sisällönerittelyn keinoin.

6.1 Itsehoitolääkemarkkinoiden esiintyvyys valituissa medioissa

Talouselämää käsittelevistä sanoma- ja aikakauslehdistä koostuva empiirinen aineisto eli 185 mediatekstiä kopioitiin kokonaisuudessaan yhteen tiedostoon kronologiseen järjestykseen lajiteltuna vuosittain. Alla oleva kuvio esittää itsehoitolääkemarkkinoista julkaistuja mediatekstejä vuositasolla tarkastelujakson ajalta. Vertailua on tehty siitä, miten itsehoitolääkkeet ovat olleet esille tarkastelun kohteena olevissa mediajulkaisuissa vuositasolla.

Kuvio 2. Itsehoitolääkemarkkinoiden esiintyvyys valituissa medioissa 2002–2010.

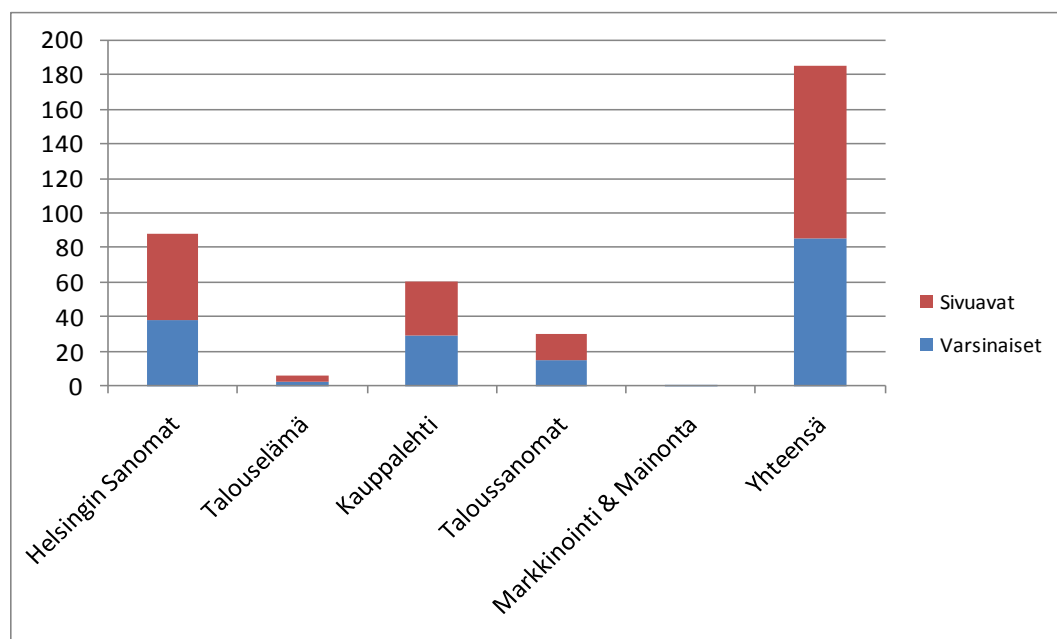
Kuten kuvioista kaksi voi nähdä, itsehoitolääkemarkkinat ovat saaneet vaihtelevasti huomiota medialta tarkastelujakson aikana. Selviä piikkejä mediahuomiossa ovat vuodet 2004–2006, jolloin myös aukioloaikakysymystä puitiin kiihkeästi mediassa. Mielenkiintoista on myös huomata, että tarkastelujakson alussa neljä viidestä talouselämää käsittelevistä sanoma- ja aikakauslehdistä julkaisivat itsehoitolääkemarkkinoihin liittyviä mediatekstejä keskustelun laantuessa tasaisesti tarkastelujakson loppua kohden. Vuonna 2009 ja alkuvuodesta 2010 vain kolme lehteä viidestä olivat julkaisseet itsehoitolääkemarkkinoihin liittyviä mediatekstejä. Yksittäisistä lehdistä Helsingin Sanomat yhdessä Kauppalehden kanssa olivat eniten itsehoitolääkemarkkinoista kiinnostuneita ja julkaisivat aktiivisimmin aiheeseen liittyviä mediatekstejä. Vähiten kiinnostunut näyttää olleen Markkinointi & Mainonta-lehti, joka julkaisi ainoastaan yhden mediatekstin koko tarkastelujakson aikana. Talouselämän kiinnostus itsehoitolääkemarkkinoita kohtaan näyttää lopahtaneen vuoden 2005 jälkeen, jolloin suurin mediahuomio muutenkin näyttää laantuneen.

Eniten itsehoitolääkemarkkinat puhuttelivat mediassa vuonna 2005, jolloin myös aukioloaikakysymys oli usein tapetilla. Aineistosta käy selville, että usein näitä kahta teemaa käsiteltiin samassa mediatekstissä rinnakkain ikään kuin toisiinsa verrattavissa olevina teemoina. Kuitenkin aukioloaikakysymys sai mediassa huomattavasti pal-

jon enemmän huomiota itsehoitolääkemarkkinoiden huomion jäädessä vähemmälle. Tähän yksi selkeä syy varmasti on se, että aukioloaikakysymys oli tuossa vaiheessa ollut kiistan aiheena jo pitkään ja näin ollen sen voidaan ajatella olleen keskeisempi yhteiskunnallinen teema kuin mitä itsehoitolääkemarkkinat tuossa vaiheessa oli.

6.2 Itsehoitolääkemarkkinoita varsinaisesti tai sivuavasti koskevat mediatekstit

Luokittelin keräämäni mediatekstit joko itsehoitolääkemarkkinoita varsinaisesti tai sivuavasti koskeviin teksteihin (kuvio 3). Varsinaisesti itsehoitolääkemarkkinoita koskeviin teksteihin luokittelin ainoastaan ne tekstit, jotka selkeästi käsittelivät itsehoitolääkkeitä. Itsehoitolääkkeitä sivuaviin teksteihin otin mukaan tekstejä, joissa itsehoitolääkkeet mainittiin esimerkiksi aukioloaikakysymykseen rinnastettuna tai, jotka tavalla tai toisella käsittelivät itsehoitolääkkeitä. Itsehoitolääkkeitä sivuavat mediatekstit eivät suoranaisesti käsitelleet itsehoitolääkkeitä, vaan kuvastivat suurimmaksi osaksi intressiryhmien reaktioita muihin yhteiskunnallisesti merkittäviin teemoihin, jotka ovat verrattavissa itsehoitolääkemarkkinoihin. Näin ollen aihetta sivuavat mediatekstit olivat oleellisia minulle itsehoitolääkemarkkinoiden kokonais käsityksen saavuttamisessa, vaikka niitä ei varsinaisessa analyysiosiossa enää huomioitukaan. Yhteensä itsehoitolääkemarkkinoita koskevia mediatekstejä löytyi 185 kpl, joista varsinaisia oli 85 kpl ja sivuavia 100 kpl.

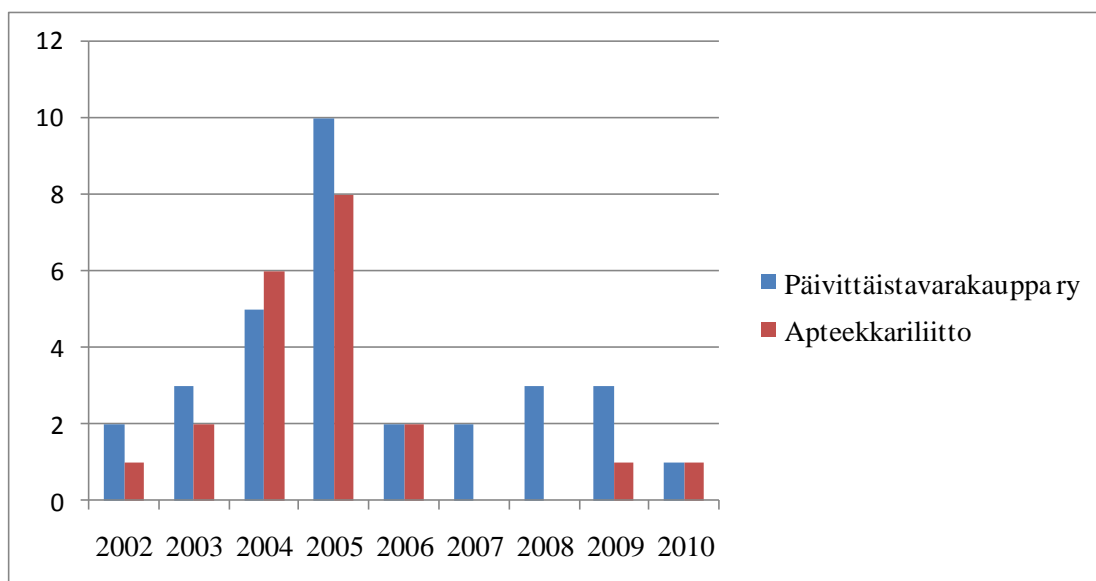

Kuvio 3. Itsehoitolääkemarkkinoita varsinaisesti tai sivuavasti käsittelevät mediatekstit.

Jako varsinaisiin ja sivuaviin teksteihin auttoi minua löytämään aineistosta sellaiset mediatekstit, jotka koin tutkimusaiheeni kannalta mielekkäiksi. Aineistoni muodostuu siis itsehoitolääkemarkkinoita varsinaisesti käsittelevistä mediateksteistä, jotka ilmaisevat etujärjestöjen lähestymistä ja kantaa kyseessä olevaan aiheeseen, perusteluargumentteja, kokemuksia järjestöjen valtiosuhteista sekä muutoin mielenkiintoa herättävistä teksteistä.

6.3 Etujärjestöjen julkiset kannanotot

Tunnistaakseni helpommin etujärjestöjen toteuttamia institutionaalisia ja poliittisia strategioita, päätin vielä tiivistää varsinaisesti itsehoitolääkemarkkinoita käsittelevää aineistoa sen mukaan, miten usein etujärjestöt tai niiden edustajat kommentoivat itsehoitolääkemarkkinoiden tilaa tai sääntelyä. Kuvio 4 kuvaa etujärjestöjen määrällisiä kommentteja itsehoitolääkemarkkinoiden mediajulkisuudessa.

Kuvio 4. Etujärjestöjen julkisten kannanottojen määrä

Kuviossa 4 voidaan nähdä etujärjestöjen edustajien kommentointia itsehoitolääke-markkinoiden mediajulkisuudessa. Päivittäistavarakauppa ry on kommentoinut koko tarkastelujakson aikana yhteensä 31 mediatekstissä (saattaa sisältää useita ilmauksia / mediateksti), Apteekkariliiton kommenttien jäädessä 21:een (saattaa sisältää useita ilmauksia / mediateksti). Päivittäistavarakauppa ry:n voidaan siis päätellä olleen aktiivisempi toimia itsehoitolääke-markkinoiden julkisten kannanottojen määrässä mitattuna. Kuviossa 4 kuvailluista etujärjestöjen julkisten kannanottojen määrästä voidaan vielä tehdä tarkempaa analyysiä lähestymällä etujärjestöjen julkisten kannanottojen määrää *toimenpiteiden* ja *vastausten* näkökulmasta. Toimenpiteillä viitataan tarkastelun alla olevien etujärjestöjen toteuttamiin strategioihin, joilla he pyrkivät oma-aloitteisesti ja itsenäisesti heikentämään kilpailijoidensa asemaa itsehoitolääke-markkinoilla. Vastauksilla sen sijaan viitataan toimintaympäristöstä kumpuavien haasteiden vastavetoihin, joiden tavoitteena on joko parantaa etujärjestön kilpailuasemaa tai puolustaa sitä itsehoitolääke-markkinoilla. Tässä tutkimuskontekstissa vastavetoja lähestytään näkökulmasta, jossa arvioidaan sitä, miten etujärjestöt ovat pyrkineet reagoimaan toistensa ja muiden organisaatiokentällä toimivien toimijoiden toteuttamiin strategioihin edustamiensa organisaatioiden kilpailuasemansa parantamiseksi tai puolustamiseksi.

Päivittäistavarakauppa ry:n itsenäisiä ja oma-aloitteisia toimenpiteitä Apteekkariliiton aseman heikentämiseen itsehoitolääkemarkkinoilla on tunnistettavissa neljä kappaletta, siinä missä Apteekkariliitto on oma-aloitteisesti pyrkinyt heikentämään Päivittäistavarakauppa ry:n asemaa itsehoitolääkemarkkinoilla ainoastaan kerran vuonna 2005. Loput etujärjestöjen julkisista kannanotoista keskittyvät kommentteihin, jotka ilmaisevat lähestymistapaa itsehoitolääkemarkkinoihin sekä vastauksia toistensa ja muiden itsehoitolääkemarkkinoiden mediajulkisuudessa toimivien toimijoiden toteuttamiin sääntelyyn vaikuttamisen toimenpiteisiin. Etujärjestöt ovat siis keskittyneet enimmäkseen joko puolustamaan tai parantamaan asemaansa itsehoitolääkemarkkinoilla vastaamalla toimintaympäristöstä kumpuaviin haasteisiin. Tarkastelujakson ajalta näitä haasteiden aiheuttajia voidaan tunnistaa olevan eri ministeriöt (lähinnä KTM ja STM), kilpailuviranomaiset sekä kuluttajaviranomaiset.

Kuten jo aiemmin mainitsin, tämän tutkielman tutkimuskysymyksiin vastaamisen edellytyksenä on selvittää tekstien sisältämiä merkityksiä, jolloin pelkän kuvailun rinnalle tarvitaan lisäksi tulkintaa, jota tehdään laadullisten menetelmien avulla. Laadullisen sisällönanalyysin avulla on mahdollista syvemmin tarkastella etujärjestöjen toimenpiteitä ja vastauksia itsehoitolääkemarkkinoiden sääntelyssä. Tätä sekä organisaatioiden lähestymistapaa itsehoitolääkemarkkinoihin tarkastellaan seuraavaksi.

7 MEDIA TEKSTIEN LAADULLINEN SISÄLLÖNANALYYSI

Laadullisen sisällönanalyysin avulla tutkimusaineistosta pyritään etsimään merkityssuhteita ja merkityskokonaisuuksia, joita koskeva tieto on esitettävissä sanallisina tulkintoina. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa aineiston keräämisen jälkeen tavoitteena on löytää aineistosta esimerkiksi jonkinlainen toiminnan logiikka, jonka jälkeen tutkimusaineistoa voidaan lähteä pelkistämään. Pelkistäminen tarkoittaa tutkimusaineiston karsimista tutkimusongelman kannalta epäolennaisen informaation osalta, kuitenkin hävittämättä tärkeää informaatiota. Ennen kuin tämä vaihe pystytään käytännössä toteuttamaan, täytyy tutkimusaineisto tiivistää tai pilkkoa osiin, jota tutkimusongelma tai -kysymykset ohjaavat. (Vilkkä 2005, 140; Tuomi & Sarajärvi 2004; 102 - 115.)

Aineiston valintaprosessin lähtökohtana on ollut erittäin kattava perehtyminen itsehoitolääkemarkkinoita koskeviin mediateksteihin vuosien 2002–2010 välillä. Aineiston analyysin aloitin puhtaalta pöydältä silmäilyllä, ryhmittelyllä ja luokittelulla sen mukaan, mitä aineistosta nousi esiin. Aineistoni muodostuu itsehoitolääkemarkkinoita varsinaisesti käsittelevistä mediateksteistä, jotka ilmaisevat etujärjestöjen ja muiden organisaatioiden lähestymistä ja kantaa kyseessä olevaan aiheeseen sekä vastaamisen ja vaikuttamisen keinoja itsehoitolääkemarkkinoilla.

Tutkimusaineiston tiivistämisen jälkeen ryhmittelin tutkimusaineiston uudeksi johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. Ryhmittelyn suoritin analyysin kohteena olevan analyysiyksikön mukaan. Tässä tutkielmassa analyysiyksikkönä toimii yhdestä tai useammasta virkkeestä tai sen osasta koostuvat lausumat. Käytännössä olen pelkistänyt aineistoa etsimällä tutkimuskysymyksiin vastaavia ilmauksia sekä koodaamalla eri värein eri kysymyksiin vastaavat ilmaukset. Nämä pelkistetyt ilmaukset ryhmittelin yhteenkuuluvuuden mukaan ja nimesin luokan sen sisältöä kuvaavalla kattokäsitteellä.

Mediateksteistä valituista analyysiyksiköistä nousseet pelkistetyt ilmaukset pyrin esittämään luokkina, jotka näin kuuluvaksi jonkin laajemman käsitteen alle. Nimeämisessä käytin jo aiemmin tutuksi tulleita käsitteitä, mikä mielestäni sopii hyvin tutkielmani kartoittavaan luonteeseen.

Raportointivaiheessa esitän analyysin tuloksena syntyneet luokat sekä kuvaan niiden sisällöt eli kerron, mitä eri luokat tarkoittavat. Apuna tässä ovat määrittelemäni alaja yläluokat sekä pelkistetyt ilmaukset. Raportoinnin osalta prosessi etenee päinvastoin, sillä ensin kerron, mistä käsitteestä on kyse, jonka jälkeen erittelen, mitä tämän käsitteen alle kuuluu. Yhteenvetona pyrin abstrahoimaan eli käsitteellistämään vielä yleisemmälle tasolle (yläluokka) ja samalla antamaan vastauksia tutkimuskysymyksiin.

Olen sisällyttänyt raporttiini myös näytteitä aineistosta, jotta lukijan olisi helpompi seurata tutkielman etenemistä. Suorat lainaukset elävöittävät tutkimusraporttia ja osoittavat yhteyden aineiston ja tuloksen välillä (Kyngäs & Vanhanen 1999, 10). Ilmauksien avulla voidaan lukijalle näyttää aineiston ja tuloksen välinen yhteys, sekä antaa lukijalle mahdollisuus seurata ja arvioida tutkijan ajattelua analyysiprosessissa.

7.1 Organisaatioiden lähestyminen itsehoitolääkemarkkinoihin

Itsehoitolääkemarkkinoiden sääntelyä ja siihen liittyvää mediakeskustelua on alusta asti leimannut kaksijakoisuus. Sekä itsehoitolääkkeiden vähittäismyyntiä puolustavat että sitä vastustavat toimijat ovat olleet riippuvaisia valtamediasta ja käyttäneet sitä sanomansa levittämiseen. Itsehoitolääkkeiden osakseen saama mediajulkisuus onkin alusta alkaen näyttäytynyt legitimeettikilpailuna, jossa eri toimijat ovat tuottaneet itsehoitolääketeemasta – sen toimijoista, tavoitteista ja toimintakeinoista – kilpailevia tulkintoja ja esityksiä ja pyrkineet etuoikeuttamaan omat käsityksensä ja merkityksensä.

Analyysini ensimmäinen vaihe tarkastelee juuri yllä mainittua legitimeettikilpailua, eli sitä, kuinka itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamista puoltavat organisaatiot pyrkivät etuoikeuttamaan omat käsityksensä sekä sitä vastustavat etuoikeuttamaan omansa. Halusin tarkastella organisaatioiden lähestymistä itsehoitolääkemarkkinoihin, koska mielestäni se auttaa sekä minua että lukijaa itsehoitolääkemarkkinoiden kokonaiskäsityksen saavuttamisessa. Tässä analyysivaiheessa olen pyrkinyt tarkastelemaan itsehoitolääkemarkkinoihin kantaa ottavien käsityksiä kokonaisvaltaisesti eli

olen laajentanut analyysiäni koskemaan myös muita itsehoitolääkemarkkinoista kiinnostuneita organisaatioita ja instituutioita etujärjestöjen lisäksi.

Laajempi lähestymistavan tarkastelu tuli esille vasta aineiston analyysivaiheessa, sillä havainnoinnin perusteella tehdyt johtopäätökset eri organisaatioiden suhtautumisesta itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamiseen eivät aineistoon tutustumisen jälkeen enää olleetkaan niin yksiselitteisiä, kuin aiemmin olin ajatellut. Sen vuoksi halusin laajentaa tarkasteluani koskemaan myös eri organisaatioiden lähestymistapaa itsehoitolääkemarkkinoihin. Tässä vaiheessa analyysiä tehdään siis ainoastaan empiirisen aineiston pohjalta ilman minkäänlaisia kytköksiä teoriaosioon. Tarkoituksena on kartoittaa eri organisaatioiden lähestymistapaa itsehoitolääkemarkkinoihin kokonaisnäkökulman luomiseksi.

7.1.1 Itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamisen puolesta

Tässä yhteydessä keskityn tarkastelemaan itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamista kannattavien näkökulmia ja perusteluja aiheeseen analysoiden mediatekstejä. Mediateksteistä oli selkeästi tunnistettavissa neljä eri lähestymistapaa itsehoitolääkemarkkinoihin. Näitä ovat myynnin vapauttamiseen liittyvät ilmaukset, kokemuksiin liittyvät ilmaukset, kilpailuun liittyvät ilmaukset sekä taloudellisuuteen liittyvät ilmaukset. Analyysini etenee perehtymällä tarkemmin näihin ilmauksiin.

Myyntin vapauttamiseen liittyvät ilmaukset

Myyntin vapauttamiseen liittyvät ilmaukset kuvastavat nimensä mukaan yleisiä ilmauksia siitä, että itsehoitolääkkeiden myyntiä tulisi vapauttaa, eikä niissä ole sen kummempin perusteltu esimerkiksi syytä myynnin vapauttamisen vaatimukseen. Itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttaminen on jo pitkään ollut esillä maamme mediassa ja niinpä useissa ilmauksissa vain todetaankin, että olisi jo aika vapauttaa itsehoitolääkkeet, kuten esimerkiksi seuraavassa todetaan:

”Kilpailuvirasto sallisi nikotiinipurukumin lisäksi muidenkin itsehoitolääkkeiden myymisen kaupan hyllyillä. Perusteena ovat jälleen kuluttajan etu, kilpailun edistäminen ja kansanterveys.” (Kauppalehti 15.8.2005)

Kilpailuviraston lisäksi etujärjestöistä päivittäistavarakauppa ry:n lähestymistapa nousee useissa lehdissä selvästi esiin itsehoitolääkkeiden vapauttamista vahvasti puoltavana. Useimmissa päivittäistavarakaupan ilmauksissa, kuten alla olevissa esimerkeissä, PTY:n lähestyminen aiheeseen on hyvin vaativa ja järkkymätön:

"Haluamme ehdottomasti ilman reseptiä myytävät lääkkeet kauppoihin." (Kauppalehti 7.6.2004)

Itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamisen puolesta ovat mediassa puhuneet myös hieman yllättävät tahot. Sosiaali- ja terveysministeriön yleisen kannan ollessa hyvin negatiivinen, tarkastelujakson alkupuolella istuvan sosiaali- ja terveysministerin kanta useiden lähteiden mukaan yllättäen olikin myönteinen:

*"Sosiaali- ja terveysministeri **Sinikka Mönkäre** (sd.) kannattaa itsehoitolääkkeiden myyntiä ruokakaupoissa. Myös valtiovarainministeri **Antti Kalliomäki** (sd.) on vilauttanut asialle vihreää valoa." (Taloussanomat 28.10.2004)*

"Sosiaali- ja terveysministeri Tuula Haatainen (sd.) sanoo maanantain Uutispäivä Demarin haastattelussa, ettei kannata lääkkeiden myynnin laajentamista apteekkien ulkopuolelle, koska siihen liittyy paljon haittatekijöitä." (Taloussanomat 24.10.2005)

Kuten yllä oleva ilmaukset todentavat, sosiaali- ja terveysministerin kanta itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamiseen vaihtuu, sillä istuva sosiaali- ja terveysministeri vaihtuu. Tällä voi hyvinkin olla vaikutusta itsehoitolääkemarkkinoiden sääntelyyn, sillä kaupan sääntelyä valmistelevat ja toimeenpanevat ensisijaisesti itsehoitolääkkeiden myynnin osalta sosiaali- ja terveysministeriö.

Kokemuksiin liittyvät ilmaukset

Kokemuksiin liittyvät ilmaukset kuvastavat itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamiseen liittyviä ilmauksia, jotka on perusteltu vedoten jo aiempiin kokemuksiin muun muassa muista Pohjoismaista. Etenkin kauppa- ja teollisuusministeriö on pyrkinyt tuomaan mediassa esiin muiden maiden kokemuksia itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamisesta. Kommentit muiden maiden kokemuksista ovat olleet rohkaisevia:

"Ryhmän jäsenet ovat perehtyneet käytäntöön Tanskassa, jossa itsehoitolääkkeet ovat olleet myytävänä kaupoissa ja kioskeissa neljä vuotta. Kokemukset sieltä ovat olleet rohkaisevia. Vapauttaminen ei ole vaikuttanut lääketurvallisuuteen, eivätkä apteekitkaan enää haluaisi palata entiseen käytäntöön, sanoo työryhmän puheenjohtaja, KTM:n ylijohtaja Bo Göran Eriksson. Tanskassa itsehoitolääkkeiden hinta on laskenut 10–15 prosenttia myynnin vapauttamisen jälkeen." (Kauppalehti 17.5.2005)

Kauppa- ja teollisuusministeriö on tehnyt pitkään työtä itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamiseksi. Mediassa esiintyneiden kommenttien avulla KTM on pyrkinyt vahvistamaan omaa kantaansa aiheeseen, mutta myös kumoamaan vastapuolen väitteitä sekä vetoamaan kuluttajien mielipiteeseen.

Kilpailuun liittyvät ilmaukset

Kilpailuun liittyvien ilmausten avulla on pyritty vetoamaan mahdolliseen itsehoitolääkkeiden vapauttamista seuraavaan tilaan eli lääkemarkkinoiden kilpailun lisääntymiseen:

"Itsehoitolääkkeiden jakelun vapauttamisella tuodaan myös lääkejakeluun sen kaipaamaa uutta kuluttajan hyväksi koituvaa kilpailua." (Helsingin Sanomat 17.12.2006)

Suomessa lääkkeiden myynti ja jakelu on aina ollut tiukasti säänneltyä ja tällä hetkellä sen voidaan sanoa olevan Pohjoismaiden säädelyintä. On siis perusteltua, että itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamista kannattavat pyrkivät ottamaan asian esiin myös mediajulkisuudessa.

Taloudellisuuteen liittyvät ilmaukset

Taloudellisuuteen liittyvillä ilmauksilla on pyritty havainnollistamaan niitä hyötyjä, joita itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamisesta seuraisi niin kuluttajille kuin myös päivittäistavarakaupalle:

"Päivittäistavarakauppiat ovat ajaneet myynnin vapauttamista saadakseen osan lääke-markkinoiden voitoista." (Helsingin Sanomat 1.6.2005)

"Itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttaminen pudottaisi hintoja reippaasti." (Taloussanomat 11.11.2009)

Lisäksi aihetta on tarkasteltu ja pyritty perustelemaan myös koko yhteiskunnan tasolla:

"Me teemme yhteiskuntavastuullista työtä. Jatkuvasti kasvavia lääkintäkustannuksia on pidettävä kurissa." (Kauppalehti 29.12.2004)

Taloudellisuuteen liittyvät ilmauksilla itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamista puoltavat tahot pyrkivät paitsi tuomaan selkeästi esille myynnin vapauttamisesta seuraavia hyötyjä, mutta sen lisäksi myös ottamaan kantaa ja herättelemään keskustelua lääkemarkkinoiden kustannuksista sekä voitonjaosta.

Itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamista puoltavien tahojen mediakeskustelu sisälsi etupäässä ilmaisia, jotka olivat etujärjestön (PTY), kauppa- ja teollisuusministeriön, kilpailuviranomaisten ja Kuluttajaliiton kannanottoja aiheeseen.

7.1.2 Itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamista vastaan

Analyysini etenee tarkastelemaan itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamista vastustavien näkökulmia ja perusteluja aiheeseen. Lähestymistavat olen samalla tavoin jaotellut analyysia varten vielä neljään osaan, joita ovat sääntelyn säilyttämiseen liittyvät ilmaukset, turvallisuuteen liittyvät ilmaukset, taloudellisuuteen liittyvät ilmaukset sekä palveluun liittyvät ilmaukset.

Sääntelyn säilyttämiseen liittyvät ilmaukset

Itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamista vastaan eli nykyistä sääntelyä puoltavat ilmaukset on jaoteltu tähän luokkaan silloin, kun sääntelyn säilyttäminen on mainittu mielipiteenä ilman selventäviä perusteita asialle. Puheen sävy sääntelyn säilyttämisen ilmauksissa on todella ehdoton, eikä itsehoitolääkkeiden vapauttamista nähdä realistisena vaihtoehtona:

"Lääkkeiden myynti kuuluu apteekeille, ei mihinkään muualle." (Kauppalehti 7.6.2004)

Nykyisen sääntelyn puolella olevat tahot ovat itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamista kannattavien tahojen sääntelyn muuttamisen sijaan vähemmän tuoneet ilmi pelkkää sanomaa siitä, että sääntely pitäisi säilyttää. Sitä vastoin he ovat pyrkineet aktiivisemmin perustelemaan, miksi sääntelyn säilyttäminen on edelleen tarpeellista. Seuraavaksi tarkastelun alla on turvallisuusnäkökulma itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamiseen.

Turvallisuuteen liittyvät ilmaukset

Yli puolet itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamista vastaan analysoiduista ilmauksista pyrkivät perustelemaan sääntelyn säilyttämistä turvallisuuden näkökulmasta. Lääketurvallisuus on monen tahon mielestä peruslähtökohta lääkepolitiikan toteuttamiselle:

"Lääkkeiden myyntiin vain apteekkeissa on vankat lääketieteelliset ja lääketurvallisuuteen liittyvät perusteet." (Taloussanomat 30.10.2004)

Osittain turvallisuusargumenteilla pyritään sivuuttamaan itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamista puoltavien tekemiä selvityksiä siitä, millaiset hyödyt kuluttaja, päivittäistavarakauppa ja yhteiskunta saisivat, jos itsehoitolääkkeiden myyntiä vapautettaisiin toteamalla, ettei lääkepolitiikkaa voida tehdä kauppapoliittisten näkökulmien perusteella, vaan lähtökohtana tulee olla kansanterveydelliset ja terveyspoliittiset näkökulmat.

Osittain turvallisuusargumentit taas herättävät aitoa huolta kuluttajien turvallisuuden vaarantumisesta:

"STM:n pääargumentti on terveyspoliittinen: lääketurvallisuus. Ministeriön mukaan reseptitömien eli itsehoitolääkkeiden vapauttaminen heikentäisi niiden käyttöön liittyvää neuvontaa ja kontrollia, mikä taas edistäisi niiden liika- ja väärinkäyttöä. Apteekkarit ovat ministeriön kanssa samaa mieltä. Apteekkariliitto korostaa, että lääkkeiden saatavuus on Suomessa hyvällä tolalla." (Kauppalehti 30.12.2004)

Osa ilmauksista maalailee jopa mahdollisia vakavia seurauksia, jos itsehoitolääkkeiden myyntiä vapautetaan apteekkien ulkopuolelle:

"Itsehoitolääkkeet voivat estää esimerkiksi reseptilääkkeiden imeytymisen. Pahimmillaan lääkkeiden yhteisvaikutus voi johtaa potilaan kuolemaan." (Kauppalehti 7.6.2004)

Turvallisuusnäkökulmaan vetoavat tahot pyrkivät turvallisuusargumenttien esittelyn lisäksi oikeuttamaan apteekkien asemaa perusterveydenhuollon toimijoina ja ainoana oikeana itsehoitolääkkeiden jakelukanavana.

Taloudellisuuteen liittyvät ilmaukset

Taloudellisuuteen vetoavat ilmaukset pyrkivät perustelemaan itsehoitolääkkeiden sääntelyn säilyttämisen merkitystä apteekkeille heidän kannattavuutensa näkökulmasta. Suomessa apteekit tekevät pääsääntöisesti katteensa muilla kuin reseptilääkkeillä, ja paikoin itsehoitolääkkeiden osuus apteekkien tuloksesta voi olla jopa 60 %. Ei siis ihme, että muun muassa apteekkarit kauhistelevat mahdollista itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamista. Itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttaminen olisi varmasti karmea uhkakuva suomalaisille apteekkeille, sillä päivittäistavarakaupan jakeluverkoston laajuuden vuoksi itsehoitolääkkeiden myynti siirtyisi vääjäämättä osittain päivittäistavarakauppaan.

Palveluun liittyvät ilmaukset

Palveluun liittyvillä ilmauksilla apteekit haluavat korostaa heidän rooliaan itsehoitolääkkeiden myyjinä, sillä itsehoitolääkkeiden osalta asiakas on ainoastaan yhteydessä apteekkiin. Näin ollen vastuu itsehoitolääkkeen turvallisuudesta ja sopivuudesta on apteekilla. Lisäksi sääntelyn säilyttämistä pyritään perustelemaan kuluttajatutkimuksilla, joissa kuluttajia on pyydetty arviomaan muun muassa apteekin tarjoamia palveluita sekä apteekkien määrää ja aukioloaikoja:

"Tuoreen tutkimuksen mukaan lähes 88 prosenttia suomalaisista pitää apteekkien määrää ja 82 prosenttia myös aukioloaikoja riittävinä." (Helsingin Sanomat 17.11.2009)

Keskusteluun itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamista vastaan osallistuvat Apteekkariliitto yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa. Aktiivisuutta osoittivat myös yksittäiset apteekkarit ja lääketieteen tutkijat puolustaessaan sääntelyn säilyttämistä. Tähän yhtenä syynä voi olla juuri itsehoitolääkkeiden suuri merkitys apteek-

kien tulokselle, mutta tietenkin myös aito huoli itsehoitolääkkeiden vapauttamista seuraavista turvallisuusseikoista.

7.1.3 Neutraali lähestyminen itsehoitolääkkeiden myyntiin

Tarkastelujakson aineistostani löytyi myös muutamia ilmaisia, jotka eivät selkeästi asettautuneet itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamisen puolesta eikä sitä vastaan, mutta kertoivat siitä, kuinka itsehoitolääkemarkkinoiden ulkopuoliset toimijat näkevät Suomen itsehoitolääkemarkkinoiden tilanteen. Muun muassa mediassa tilannetta kuvailtiin seuraavanlaisesti:

"Pitkään esillä ollut aihe, josta KTM ja STM parhaillaan kiistelevät." (Kauppalehti 21.6.2004)

Median neutraalit ilmaukset kuvastavat mielestäni itsehoitolääkemarkkinoiden tämänhetkistä tilaa hyvin. Vallalla on kaksi täysin eriävää mielipidettä siitä, tulisiko itsehoitolääkkeiden myyntiä vapauttaa päivittäistavarakauppoihin vai säilyttää niiden saatavuus edelleen ainoastaan apteekkien hyllyillä.

Taloudellinen yhteistyöjärjestö OECD yltyi kritisoimaan maatutkintaraportissaan Suomea siitä, että muun muassa lääkkeiden myynti on kotimarkkinoillamme vielä kilpailun ulkopuolella. OECD ei kuitenkaan suoraan kommentoinut sitä, pitäisikö Suomen vapauttaa itsehoitolääkkeiden myyntiä, vaan tyytyi raportissaan kommentoimaan, ettei Suomella ole varaa herpaantua aktiivisen kilpailupolitiikan harjoittamisessa. Toki raportin luettuaan jokainen voi tehdä johtopäätöksiä siitä, kuinka OECD haluaisi Suomen etenevän koskien itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamista.

Tarkastelujakson aikana, itsehoitolääkemarkkinoita koskevissa mediateksteissä kommentoitiin siis varsin vapaasti eri toimijoiden näkökulmia ja asennetta itsehoitolääkkeiden sääntelyyn. Toimijoiden, jotka puhuivat itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamisen puolesta mediassa, näkökulmat itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamiseen vaihtelivat tarkastelujakson aikana, kuitenkin niin, ettei tietyn näkökulman voida sanoneen painottuvan tiettyinä ajanjaksona enempää kuin muut näkökulmat (liite 1). Sen sijaan, toimijat, jotka puhuivat mediassa itsehoitolääkkeiden myynnin

vapauttamista vastaan, turvautuivat koko tarkastelujakson ajan usein miten turvallisuusnäkökulman esiintuomiseen (liite 2).

Seuraavaksi analyysini etenee tarkastelemaan etujärjestöjen käyttämiä institutionaalisia ja poliittisia strategioita edustamiensa organisaatioiden kilpailuaseman parantamiseksi.

7.2 Vaikuttamisen ja vastaamisen keinot

Zucker ja Darby (1997) ovat osoittaneet, että institutionaalisten rakenteiden tai ominaisuuksien omaksumisen täytyy tuottaa jonkinlaista hyötyä organisaatiolle. Mikäli etujärjestöt eivät havaitse omaksumisesta seuraavana minkäänlaista hyötyä, uusien institutionaalisten rakenteiden ja ominaisuuksien omaksumista ei todennäköisesti tapahdu. Etujärjestöjen edustamien organisaatioihin kohdistuviin paineisiin vastauksista tarkasteltaessa on siis syytä huomioida etujärjestöjen käsitys paineen merkittävyydestä heidän edustamiensa organisaatioiden kannalta. Organisaatioiden vaikuttaminen ja vastaukset voidaan jakaa joko organisaation kilpailuasemaa parantaviksi tai sitä puolustaviksi tavoitteiksi. Tässä tutkielmassa Päivittäistavarakauppa ry:n vastaukset institutionaalsiin paineisiin liittyvät kaupan toimijoiden kilpailuaseman parantamiseen eli olemassa olevien institutionaalisten rakenteiden purkamiseen, kun taas Apteekkariliiton vastauksena toimintaympäristöstä kumpuaviin paineisiin on puolustaa apteekkien kilpailuasemaansa puolttamalla olemassa olevia institutionaalisia rakenteita.

Bonardin ja Keimin (2005) mukaan organisaation päätös lähteä mukaan poliittiseen toimintaan on riippuvainen sekä julkisen sääntelyn vaikutuksesta poliittiseen toimintaan että poliittisen ympäristön houkuttelevuudesta. Päivittäistavarakaupalle itsehoitolääkemarkkinoiden poliittinen ympäristö on erittäin houkutteleva, sillä he haluavat mahdollistaa itsehoitolääkkeiden jakelun edustamissaan päivittäistavarakaupoissa. Itsehoitolääkkeiden myymistä päivittäistavarakaupassa estää kuitenkin julkinen sääntely, joka tällä hetkellä pitää kaikki lääkkeet ainoastaan apteekkien hyllyillä. Julkiselä sääntelyllä on siis vaikutuksia Päivittäistavarakauppa ry:n poliittiseen toimintaan heidän pyrkiessään edistämään edustamiensa organisaatioiden etuja.

Apteekkariliitto on apteekkien edunvalvonta organisaatio ja heidän yhtenä keskeisenä tavoitteenaan on säilyttää itsehoitolääkkeiden myyntioikeus pelkästään apteekeilla ja pyrkiä estämään myyntioikeuden leviämistä päivittäistavarakauppoihin. Julkinen sääntely pitkälti ohjaa Apteekkariliiton poliittista toimintaa, koska poliittisella toiminnalla on tarkoitus varmistaa vallitsevan tilanteen säilyvyys eli varmistaa apteekkien yksinoikeus itsehoitolääkkeiden myyntiin jatkossakin. Tämän vallitsevan tilanteen murenemisen uhka, jonka Päivittäistavarakauppa ry aiheuttaa, tekee poliittisen ympäristön houkuttelevaksi myös Apteekkariliitolle.

Kuten jo teoriaosuudessa todettiin, sekä institutionaalisia että kilpailullisia strategioita käytetään usein samanaikaisesti ja päällekkäin eikä niiden välille välttämättä voida tehdä selvää rajaa. Tämä oivallus ohjaa myös analyysiäni, jossa institutionaalisten ja poliittisten strategioiden esiintyvyyttä ja luonnetta tarkastellaan rinnakkain.

Analyysini etenee tutkimalla etujärjestöjen toteuttamia strategioita, joilla he pyrkivät oma-aloitteisesti ja itsenäisesti toimimalla heikentämään kilpailijansa asemaa itsehoitolääkemarkkinoilla. Samaan aikaan pyrin tunnistamaan mediateksteistä etujärjestöjen vastauksia toimintaympäristöstä kumpuaviin haasteisiin eli toisin sanoen tarkastelemaan sitä, miten he pyrkivät reagoimaan toistensa toteuttamiin strategioihin.

Etujärjestöjen toteuttamat institutionaaliset ja poliittiset strategiat

Seuraavaksi tutustutaan tarkemmin etujärjestöjen toteuttamiin institutionaalisiin ja poliittisiin strategioihin käymällä läpi tarkemmin itsehoitolääkemarkkinoiden tarkastelujaksoa. Tarkoitukseni on esitellä ja kuvata etujärjestöjen itsenäisesti ja oma-aloitteisesti toteuttamia toimenpiteitä toisen kilpailuaseman heikentämiseksi. Tarkastelun alla on lisäksi etujärjestöjen vastaukset toisen aiheuttamiin paineisiin. Vastauksien etujärjestöt pyrkivät joko puolustamiaan tai parantamaan edustamiensa organisaatioiden kilpailuasemaa. Analyysiosa on jaettu kolmeen osaan, joista ensimmäinen tarkastelee Päivittäistavarakauppa ry:n toimenpiteitä (4 kpl), toinen osa Apteekkariliiton toimenpiteitä (1 kpl) pyrkimyksenä vaikuttaa itsehoitolääkemarkkinoiden sääntelyyn. Kolmas osa keskittyy etujärjestöjen vastauksiin, kun muut toimijat aiheuttavat paineita itsehoitolääkemarkkinoilla.

7.2.1 Päivittäistavarakauppa ry:n toimenpiteet

Päivittäistavarakauppa ry on tarkastelujaksolla pyrkinyt oma-aloitteisesti ja itsenäisesti toimimalla heikentämään Apteekkariliiton monopoliasemaa itsehoitolääke-markkinoilla. Heti tarkastelujakson alussa päivittäistavarakauppa arvosteli jyrkästi Suomen apteekkilaitoksen mallia:

"Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee parhaillaan koko lääkestrategiansa uudelleenarviointia. Siinä yhteydessä on itsehoitolääkkeiden vapauttamisen lisäksi harkittava koko lääkejakelun ja apteekkilaitoksen perusteita." (Kauppalehti 4.1.2002)

Tästä ilmauksesta on tunnistettavissa sekä institutionaalisten että poliittisten strategioiden piirteitä, sillä *uhmakkuus* institutionaalisena strategiana ilmenee yrityksenä riitauttaa nykyisiä organisaatiokentällä vallalla olevia normeja sekä *ennakoiva* poliittinen strategia pyrkimyksenä muokata organisaatiokentän normeja ja julkista mieltä.

Apteekkariliitto reagoi vastaamalla Päivittäistavarakauppa ry:n aiheuttamiin institutionaalisiin paineisiin uudistaa apteekkilaitoksen perusteita:

"Suomen ja Tanskan apteekkariliitot ja Ruotsin Apoteket alkavat yhteistyössä valmistautua alan lisääntyvään kilpailuun. Apteekkariliittojen perustama yhteisyritys aikoo aloittaa niin sanottujen vapaakauppatuotteiden, esimerkiksi hammastahnojen ja sidetarpeiden, tuonnin Pohjoismaiden markkinoille. Apteekit haluavat yhteisyrityksen avulla lisätä mahdollisuuksiinsa kilpailla päivittäistavarakaupan kanssa. Tavoitteena on rakentaa yhteinen tuotemerkki vapaakaupan tuotteille." (Taloussanomat 11.2.2002)

Apteekkariliitto tuo ilmauksessaan esille yhteisen tuotemerkin tuovan lisää mahdollisuuksia kilpailla Päivittäistavarakauppaa vastaan. Tämä strateginen vastaus on tunnistettavissa institutionaalisten strategioiden kontekstissa *manipulaatioksi*, joka ilmenee kontrolloinnin toteuttamisella. Tämän kaikista voimakkaimman manipulaation muodon tarkoituksena on pelkän vaikuttamisen sijaan pyrkiä aktiivisesti hallitsemaan instituution rakenteita ja prosesseja (Oliver 1991; DiMaggio & Powell 1983). Lisäksi ilmauksesta voidaan tunnistaa poliittisten strategioiden piirteitä, nimittäin Apteekkariliitto pyrkii suojelemaan suotuisana pitämää nykytilaansa tukeutumalla käyttämään *puolustusstrategiaa* sekä kehittämään yhteistyöverkostoa toteuttamalla *edelläkävijästrategiaa* keinona ennakoida uhkaavia poliittisia muutoksia.

Vuonna 2003 itsehoitolääkemarkkinoita koskevissa mediateksteissä puitiin taloudellisen yhteistyöjärjestön OECD:n maatutkintaraporttia, jonka mukaan Suomen tulisi vapauttaa muun muassa alkoholin ja itsehoitolääkkeiden vähittäismyynnin markkinoita. Päivittäistavarakauppa ry puoltaa OECD:n näkemystä:

"Päivittäistavarakauppa vetoaakin juuri kilpailun lisäämiseen vaatiessaan itsehoitolääkkeitä ja viinejä kauppojen hyllyille. Päivittäistavarakaupat saisivat viinien kokonaismyynnistä 75–50 prosenttia. Itsehoitolääkkeiden markkinoista kaupat kaappaisivat noin puolet. Molemmat nostaisivat pienten kauppojen myyntiä suoraan kymmenen prosenttia." (Taloussanomat 5.8.2003)

Päivittäistavarakaupan mukaan viinin ja itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttaminen antaisi varsinkin pienille kaupoille lisää elinvoimaa ja tervehdyttäisi kilpailua. Institutionaalisten strategioiden valossa ilmauksesta on tunnistettavissa sekä *uhmakkuuden* että *manipulaation* keinoja, sillä päivittäistavarakauppa ry pyrkii riitauttamaan nykyisiä normeja eli sääntelyä sekä uudelleen muotoilemaan itsehoitolääkemarkkinoiden rakenteita. Poliittisista strategioista päivittäistavarakauppa ry:n nähdään toteuttavan *ennakoivaa* strategiaa, jonka tarkoituksena on muokata itsehoitolääkemarkkinoilla vallitsevia normeja, uskomuksia ja julkista mielipidettä.

Myös Apteekkariliitto halusi tuoda kantansa esiin vastauksena Päivittäistavarakaupan lausunnolle:

"Suomessa on kattavampi apteekkiverkosto kuin Ruotsissa ja Tanskassa, ja lääkkeitä on täällä erittäin hyvin saatavilla. Lääkkeet eivät ole mitään perusruokaa. Ei voi olla tavoitteenä, että ihmiset söisivät lääkkeitä mahdollisimman paljon, Kärkkäinen jatkaa." (Taloussanomat 5.8.2003)

"Norjalaisviranomaiset halusivat uudistuksella pudottaa lääkkeiden hintoja. Toisin kävi – hinnat pysyivät korkealla. Kostiaisen mukaan Suomessa voisi käydä, kuten Norjassa." (Talouselämä 11.6.2003)

Apteekkariliitto toteuttaa *myöntymistä*, *välttämistä* ja *manipulaatiota* institutionaalisina strategioina vastaamalla Päivittäistavarakauppa ry:n apteekkiverkoston kattavuutta ja lääkkeiden saatavuutta koskevaan ilmaukseen. Näitä strategioita käyttäen Apteekkariliitto pyrkii vastaamaan institutionaalsiin paineisiin hyväksymällä itsehoitolääkemarkkinoiden normit, pyrkimällä pakenemaan paineilta sekä hallitsemalla instituution rakenteita. Lisäksi poliittisista strategioista Apteekkariliitto toteuttaa *puolustusstrategiaa* suojelemalla suotuisaa nykytilaa toteamalla, ettei Apteekkariliitto

näe itsehoitolääkkeiden saatavuudessa mitään ongelmia eikä se myöskään toivo alalle lisäkilpailua. Puolustusstrategian lisäksi Apteekkariliitto pyrkii vaikuttamaan kilpailullisiin paineisiin *reagoivaa* poliittista strategiaa toteuttaen. Tämä ilmenee todistettavissa olevan tiedon esiin tuomisella eli tuomalla esiin, etteivät kokemukset esimerkiksi Norjasta ole pudottaneet hintoja.

Vuonna 2005 päivittäistavarakauppa teki oma-aloitteisesti laskelmia Kauppa- ja teollisuusministeriön kaupan sääntelyä pohtivalle työryhmälle siitä, millaiset hyödyt kuluttajalle koituisi, jos kauppaa sääntelevistä rajoituksista päästäisiin eroon. Päivittäistavarakauppa ry kommentoi selvitystään:

"Päivittäistavarakauppa laskee kuluttajien saavan noin 200 miljoonan euron hyödyt, jos kauppaa vielä sääntelevistä rajoituksista päästäisiin eroon. " (Kauppalehti 24.3.2005)

"Itsehoitolääkkeiden ruokakauppajakelun hyötylaskelmassa on mukana myynnin kasvua ja myyntikatteen alenemista. Päivittäistavarakauppa olettaa voivansa myydä lääkkeitä omalla yleisellä katetasollaan, joka on selvästi alempi kuin apteekkihinnoina. Kilpailun takia myös apteekkien olisi laskettava hintojaan " (Helsingin Sanomat 23.3.2005)

Näillä ilmauksilla kauppa pyrki taas uudelleen herättämään keskustelua itsehoitolääkkeiden sääntelyn vapauttamisen seurauksista. Ilmauksista voidaan tunnistaa sekä *uhmakkuus* että *manipulaatio* institutionaalisina strategioina. Uhmakkuus ilmenee nykyisten normien riitauttamisena, manipulaatio pyrkimyksenä muotoilla uudelleen itsehoitolääkemarkkinoiden rakenteita ja prosesseja. Ilmauksista voidaan erottaa myös poliittisia strategioita, joita on käytetty yhdessä ja samanaikaisesti institutionaalisten strategioiden kanssa. *Ennakoiva* poliittinen strategia tähtää institutionalisointeeseen toiminnan alueeseen vaikuttamiseen eli pyrkimykseen muokata organisaatiokentän normeja ja uskomuksia. Lisäksi sen avulla yritetään muokata julkista mielipidettä.

Apteekkariliitto vastaa kaupan tekemiin selvityksiin ja laskelmiin seuraavanlaisesti:

"Päivittäistavarakaupan odotukset lääkemyynnistä ovat ylimitoitettuja. Oikein sydäimestä tekee pahaa, kun päivittäistavarakauppiat sanovat, että lääkkeiden myyntiä voidaan kasvattaa parillakymmenellä prosentilla, sanoo Peura." (Kauppalehti 16.4.2005)

"Itsehoitolääkkeiden myynnin salliminen myös päivittäistavarakaupassa veisi lääkemyyntiä pois apteekkien valvonnasta osaamattomiin käsiin ja lisäisi näin myös haittavaikutusten riskiä, perustelee Peura. " (Kauppalehti 16.4.2005)

Yllä olevat ilmaukset kuvastavat hyvin sitä, mitä Apteekkariliitto on mieltä itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamisesta. Ensimmäisellä ilmauksella pyritään selkeästi vaikuttamaan yhteiskunnallisen legitimitetin arvioijiin eli kansalaisiin, etujärjestöihin ja mediaan pyrkimällä muokkaamaan julkista mielipidettä ja estämään ei-toivottuja muutoksia itsehoitolääkemarkkinoilla. *Puolustus-* ja *ennakoivan* strategian lisäksi, Apteekkariliitto vastaa Päivittäistavarakaupalle myös institutionaalista strategiaa hyödyntäen tuomalla esiin uhkia, joita lääkemyynnistä seuraisi. *Manipulaation* avulla pyritään ensisijaisesti aktiivisesti osoittamaan, että instituution (itsehoitolääkemarkkinoiden) rakenteet ja prosessit ovat hallinnassa.

Vuonna 2006 Päivittäistavarakauppa ry:n toimitusjohtaja Osmo Laine kirvoitti jälleen keskustelua itsehoitolääkemarkkinoiden sääntelystä tuomalla esiin potilaan edun, jos itsehoitolääkkeitä vapautettaisiin päivittäistavarakauppoihin:

"Päivittäistavarakauppa näkee, että itsehoitolääkkeiden myynnin salliminen päivittäistavarakaupoissa varmistaisi paitsi itsehoitolääkkeiden tyydyttävän saatavuuden myös elintarvikekauppaverkon säilymisen. Ei ole hyväksyttävää, etteivät potilaat voi hyötyä lähellä sijaitsevan päivittäistavarakaupan tarjoamasta itsehoitolääkkeiden saatavuudesta." (Helsingin Sanomat 17.12.2006)

"Itsehoitolääkkeiden jakelun vapauttamisella tuodaan myös lääkejakeluun sen kaipaamaa uutta kuluttajan hyväksi koituvaa kilpailua." (Helsingin Sanomat 17.12.2006)

"Sosiaali- ja terveysministeriön tulee löytää ratkaisu lääkejakelun tehostamiseen ja lääkkeiden korkeiden kuluttajahintojen alentamiseen kuluttajien turvallisuutta vaarantamatta." (Helsingin Sanomat 17.12.2006)

Päivittäistavarakauppa ry tuo esiin kuluttajanäkökulman itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamiseen, aivan kuten se toi sen myös esille vuosi sitten tekemissään laskelmissa. Laineen mielipidekirjoitusta edelsi mediassa käyty tiukkasävyinen keskustelu apteekkien kehittämisestä osana terveydenhuoltoa. Laine toi esiin oman mielipiteensä kertomalla, että hänen mielestään lääkejakelua on kehitettävä osana terveydenhuoltoa, sillä apteekkiverkoston laajeneminen on käytännössä mahdottomuus. Päivittäistavarakauppa ry pyrkii selkeästi riitauttamaan nykyisiä normeja ja uudelleen muotoilemaan itsehoitolääkemarkkinoiden rakenteita. *Uhmakkuuden* ja *manipulaation* ohella Päivittäistavarakauppa pyrkii *ennakoivan* poliittisen strategian avulla muokkaamaan julkista mielipidettä vetoamalla kuluttajiin.

Apteekkariliitolta ei tullut vastausta Laineen mielipidekirjoitukseen. Kuten Zucker & Darby (1997) ovat todenneet, etujärjestöjen edustamien organisaatioihin kohdistuviin paineisiin vastaamista tarkasteltaessa on syytä huomioida etujärjestöjen käsitys paineen merkittävyydestä heidän edustamiensa organisaatioiden kannalta. Apteekkariliitto ei todennäköisesti kokenut Laineen mielipidekirjoitusta heidän asemaansa uhkaavana ja jätti vastaamatta.

7.2.2 Apteekkariliiton toimenpiteet

Koko tarkastelujakson ajalta, kykenin löytämään vain yhden tapauksen, jossa Apteekkariliitto oma-aloitteisesti ja itsenäisesti pyrkii heikentämään Päivittäistavara-kauppa ry:n edustamien organisaatioiden asemaa itsehoitolääkemarkkinoilla. Vuonna 2005, Apteekkariliitto teetti kuluttajatutkimuksen, jossa selvitettiin muun muassa kansan tyytyväisyyttä apteekkeihin:

"Valtaosa suomalaisista on hyvin tyytyväisiä apteekkien palveluun, ilmenee Suomen Apteekkariliiton teettämästä tutkimuksesta. Myös itsehoitolääkkeet pitäisi apteekeissa suurin osa suomalaisista, tosin lähes 40 prosenttia ostaisi ne mieluummin päivittäistavarakaupoista."
(Helsingin Sanomat 30.6.2005)

Jälleen kerran, Apteekkariliiton ilmauksesta on nähtävillä heidän pyrkimyksensä noudattaa organisaatiokentän normeja ja muokata julkista mielipidettä koskien heidän toimiansa sosiaalista hyväksyntää. *Puolustavan* ja *ennakoivan* poliittisen strategian ohella, Apteekkariliitto yrittää *manipulaation* avulla aktiivisesti hallita instituution rakenteita ja prosesseja. Tästä osoituksena on tutkimuksen teettäminen.

Tutkimuksen teettämistä edelsi mediassa käyty kiivas keskustelu itsehoitolääkkeiden myynnin vapautuksesta. Tarkastelujakson vuosista juuri Apteekkariliiton tutkimusta edeltävä vuosi 2004 että vuosi 2005 olivat vilkkaimpia tarkasteltaessa itsehoitolääkkeistä julkaistuja mediatekstejä. Itsehoitolääkkeiden myynnin rajoituksista puhuttiin aktiivisesti paitsi ministeriötasolla, mutta myös etujärjestötasolla. Tämä lienee yksi syy tutkimuksen toteuttamiselle.

Päivittäistavara-kauppa ry ei vastannut Apteekkariliiton tutkimukseen mediassa millään tavoin. Tähän osasyynä voi olla se, ettei tutkimus asettanut päivittäistavara-kauppaa huonoon varjoon, vaan kuten tutkimukseen viittaavassa ilmauksessa tode-

taan, lähes 40 % kuluttajista ostaisi itsehoitolääkkeet mieluummin päivittäistavara-kaupoista kuin muualta. Lisäksi kyseessä oli kuluttajien mielipide, jota oman kilpailuaseman parantamisen tavoittelussa olisi ollut turha lähteä kyseenalaistamaan mediassa.

7.2.3 Muiden toimijoiden pyrkimykset vaikuttaa sääntelyyn

Tässä viimeisessä analyysiosassa tarkastellaan Päivittäistavarakauppa ry:n ja Apteekkariliiton vastauksia muiden itsehoitolääkemarkkinoista kiinnostuneiden toimijoiden toimenpiteisiin vaikuttaa itsehoitolääkemarkkinoiden sääntelyyn.

Taloussanomien kirjoitti loppuvuodesta 2004, että lääkkeiden myynnin rajoituksista on tullut eri ministeriöiden suosikkiaihe. He toivat myös esiin, että silloinen sosiaali- ja terveysministeri Sinikka Mönkäre puoltaa itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamista. Hänen mukaansa itsehoitolääkkeiden myyntiä ruokakaupoissa tulisi harkita, sillä lääkkeiden saatavuudessa puutteita.

Tämän ilmaisun julkittuominen aktivoi Apteekkariliiton edustajat ja jäsenet antamaan mielipiteensä asiaan:

"Toisin kuin sosiaali- ja terveysministeri Sinikka Mönkäre antaa ymmärtää Taloussanomien haastattelussa (28.10.), lääkkeiden saatavuus ei ole Suomessa ongelma." (Taloussanomien 29.10.2004)

"Lääkkeiden myyntiin vain apteekeissa on vankat lääketieteelliset ja lääketurvallisuuteen liittyvät perusteet." (Taloussanomien 29.10.2004)

"Kansalaiset antavat apteekkipalveluille erinomaiset arvot kuluttajatutkimuksissa." (Kauppalehti 29.10.2004)

"Viime syksynä sosiaali- ja terveysministeriö julkisti lääkepoliittiset linjauksensa vuoteen 2010. Niissä todettiin selkeästi, että "lääkkeiden myynti tapahtuu jatkossakin apteekeista ja sivuaptekeista". " (Kauppalehti 29.10.2004)

Apteekkariliitto käyttää samanaikaisesti jopa kolmea institutionaalista strategiaa sekä kahta poliittista strategiaa kahden mediatekstin sisällä vastatessaan sosiaali- ja terveysministerin lausuntoon. Tunnistettavissa olevat institutionaaliset strategiat ovat myöntövyys, välttäminen ja manipulaatio. Myöntövyys eli olemassa olevien nor-

mien hyväksymisen piirteitä on tunnistettavissa kaikista yllä olevista kommenteista, lisäksi alimman kommentin avulla pyritään imitoimaan institutionaalisia malleja eli ikään kuin kertaamaan, ettei muutosta nykyiseen sääntelyn tilaan ole Apteekkariliiton mukaan tiedossa. Välttäminen institutionaalisena strategiana voidaan tunnistaa toisesta kommentissa, jossa selkeästi pyritään välttämään institutionaalisia paineita toteamalla, että lääketieteelliset ja turvallisuuteen liittyvät perusteet pitävät lääkkeet apteekeissa. Kaikissa kommenteissa on myös nähtävillä pyrkimys hallita olemassa olevia institutionaalisia rakenteita ja prosesseja eli niihin voidaan liittää myös manipulaation keinot.

Yllä olevissa ilmauksissa on lisäksi käytetty institutionaalisten strategioiden rinnalla poliittisia strategioita, joita ovat *puolustus-* ja *ennakoiva* strategia. Puolustusstrategian käytöllä Apteekkariliitto tähtää suotuisan nykytilan säilyttämiseen sekä ei-toivottujen muutosten estämiseen. Ennakoiva strategia viittaa taasen julkisen mielipiteen muokkaamiseen, joka on nähtävillä muun muassa ensimmäisestä ja kolmannesta ilmauksesta.

Päivittäistavarakauppa ei vastaa mediassa millään tavalla sosiaali- ja terveysministerin lausuntoon, sillä se puoltaa heidän näkemystään asiaan.

Kauppa- ja teollisuusministeriö ilmoitti vuonna 2004 aloittavansa pohdinnat itsehoitolääkkeiden myynnin sallimisesta kaupoissa. Heidän LTT- tutkimuksella teettämässä vähittäiskaupan kansainvälistymistä ja tehokkuutta selvittäneessä tutkimuksessa todettiin, että osa apteekkijärjestelmän uudistamista voisi olla reseptivapaiden lääkkeiden myynnin salliminen päivittäistavarakaupoissa. Apteekkariliitto ennätti kommentoimaan tutkimuksen tulosta ennen Päivittäistavarakauppa ry:tä.

Apteekkariliitto toteuttaa *myöntyvyyttä* ja *manipulaatiota* strategisina vastauksina kauppa- ja teollisuusministeriön aiheuttamiin institutionaalisiin paineisiin:

"Tutkimus lähtee liiketaloudellisesta lähtökohdasta. Meille se lähestymistapa tähän asiaan on täysin vieras, sanoo Suomen Apteekkariliiton puheenjohtaja ja Joutsenon apteekin apteekkari Klaus Holttinen korostaa. Hän lisää, että apteekkien tehtävänä ei ole itsehoitolääkkeissäkään myynnin edistäminen." (Kauppalehti 29.12.2004)

"Lähestymistapamme on puhtaasti lääke- ja terveystaloudellinen. Päivittäistavarakaupassa lääkkeitä markkinoitaisiin kuten ruokaa. Ei niitä voitaisi erotella. Ne olisivat vapaasti poimittavissa ilman erityistä opastusta. " (Kauppalehti 29.12.2004)

Myöntävyydellä Apteekkariliitto imitoi institutionaalisia malleja ja toteaa, ettei liiketaloudellinen lähestymistapa asiaan päde itsehoitolääkemarkkinoilla. Lisäksi *manipulaation* avulla Apteekkariliitto pyrkii hallitsemaan instituution rakenteita ja prosesseja toteamalla, ettei apteekin tehtävä ole edistää itsehoitolääkkeiden myyntiä. Poliittisista strategioista ilmaisusta voidaan tunnistaa *puolustus-* ja *ennakoiva*strategia, joiden avulla pyritään estämään ei-toivottuja muutoksia sekä muokkaamaan organisaatiokentän uskomuksia tuomalla esiin mahdollisia sääntelyn vapauttamisen seurauksia.

Päivittäistavarakauppa ry:n vastauksilla pyritään reagoimaan Apteekkariliiton ilmauksiin:

"Päivittäistavarakauppa ry:n toimitusjohtaja Osmo Laine pitää apteekkarien lääketurvallisuuden vetoamista "puhtaana taktiikkana". Oikeasti apteekkarit vastustavat reseptivapaiden lääkkeiden myynnin sallimista muualla kuin apteekeissa, koska näistä tuotteista tulee suuri osa heidän tuloistaan. " (Kauppalehti 29.12.2004)

"Nyt lääkemarkkinointi painottuu vahvasti itsehoitolääkkeisiin. Päivittäistavarakaupassa lääkkeiden markkinointi ja mainonta varmasti vähenisi, koska lääkkeiden merkitys yrityksen koko myynnille olisi pieni. " (Kauppalehti 29.12.2004)

Oliverin (1991) mukaan *uhmakkuus* strategiana nähdään kaikista aktiivisimmaksi strategiaksi pyrkiä välttämään institutionaalisia prosesseja. Tämänäyttöinen strategia on käytössä erityisesti silloin, kun organisaatio uskoo kykenevänsä osoittamaan oman rationaalisuuden ja oikeellisuuden instituutioon verrattuna. Päivittäistavarakauppa turvautuu *uhmakkuus*strategiaan pyrkiessään vahingoittamaan institutionaalisten paineiden aiheuttajia eli tässä tapauksessa Apteekkariliittoa. Päivittäistavarakauppa tuo esille väitteen, jonka mukaan apteekkarien turvallisuusnäkökulmaan vetoaminen olisi puhdasta taktiikkaa korkeakatteisten itsehoitolääkkeiden pitämiseksi apteekeissa. Lisäksi päivittäistavarakauppa pyrkii poliittisten strategioiden (*ennakoiva*) avulla muokkaamaan organisaatiokentällä vallalla olevia uskomuksia sekä julkista mielipidettä koskien organisaation toimien sosiaalista hyväksyntää.

Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen Etlan vuonna 2009 teettämän tutkimuksen mukaan kuluttaja hyötyisi selvästi apteekkimonopolin purkamisesta. Etlan saamat tutkimustulokset julkaistiin Taloussanomissa marraskuussa 2009:

"Kuluttaja hyötyisi selvästi apteekkimonopolin purkamisesta reseptittömissä lääkkeissä. Niin sanottujen itsehoitolääkkeiden hinnat voisivat pudota noin viisitoista prosenttia." (Taloussanomien 11.11.2009)

Apteekkariliitto ylti puolustamaan omaa monopoliasemaansa vedoten kuluttajiin:

"Itsehoitolääkkeitä ostavista asiakkaista moni tarvitsee opastusta oireiden arvioinnissa ja lääkkeen valinnassa. Sitä ei ole kaupassa tarjolla. Olisi järjetöntä uhrata kansalaisten arvostama, hyvin toimiva ja maan kattava neuvonta- ja palveluverkosto kauppojen lisämyyntipyrkimyksille." (Helsingin Sanomat 17.11.2009)

"Suomessa on yli 800 apteekkia, joista noin joka viides sijaitsee kauppakeskuksissa tai tavaratalojen yhteydessä. Tuoreen tutkimuksen mukaan lähes 88 prosenttia suomalaisista pitää apteekkien määrää ja 82 prosenttia myös aukioloaikoja riittävinä." (Helsingin Sanomat 17.11.2009)

Yllä olevista ilmauksista Apteekkariliiton voidaan tunnistaa käyttäneen sekä institutionaalisia että poliittisia strategioita oman kilpailuaseman säilyttämiseksi. *Myöntyvyys* institutionaalisena strategiana ilmenee olemassa olevien normien hyväksymisenä, *manipulaatio* taas ilmenee pyrkimyksenä vaikuttaa institutionaaliin toimijoihin. Lisäksi manipulaation keinoja voidaan tunnistaa olevan viimeisessä ilmauksessa, jossa pyritään osoittamaan, että kuluttajien mielestä nykyisen apteekkijärjestelmän avulla kyetään hallitsemaan itsehoitolääkemarkkinoiden rakenteita ja prosesseja.

Poliittisista strategioista Apteekkariliiton voidaan tunnistaa käyttäneen kolmea teoriassa tunnistettua neljää strategiaa heidän vastatessaan markkinoilta kumpuaviin kilpailullisiin paineisiin. *Reagoivaa* strategiaa käyttäessään Apteekkariliitto tukeutuu todistettavissa olevan datan raportointiin eli kuluttajille tehdyn tutkimuksen tulosten esittelyyn. *Puolustusstrategian* käyttäminen ilmenee tuomalla esiin sääntelyn purkamisesta koituvia seurauksia. Niiden avulla Apteekkariliitto haluaa estää ei-toivottujen muutosten tapahtumista sekä samalla suojella suotuisaa nykytilaa. Näiden kahden strategian lisäksi, Apteekkariliitto on käyttänyt *ennakoivaa* strategiaa yrittäessään vahvistaa julkista mielipidettä koskien organisaation toimien sosiaalista hyväksyntää.

8 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmassa selvitettiin mediatekstejä analysoiden, kuinka itsehoitolääkemarkkinoilla toimiva Apteekkariliitto ja sinne pyrkivä Päivittäistavarakauppa ry pyrkivät parantamaan edustamiensa organisaatioiden kilpailuasemaa institutionaalisia ja poliittisia strategioita toteuttaen. Tutkimusaineistona oli Helsingin Sanomien, Kauppalahden, Taloussanomien, Talouselämän ja Markkinointi & Mainonnan julkaisemat itsehoitolääkkeitä koskevat mediatekstit vuosien 2002–2010 välillä. Teksteistä analysoitiin etujärjestöjen toteuttamien strategioiden ohella sitä, miten toteutetut strategiat muuttuivat tarkastelujakson aikana sekä sitä, miten etujärjestöt reagoivat toistensa toteuttamiin strategioihin.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin sekä määrällistä sisällönerittelyä että laadullista sisällönanalyysia. Määrällisen sisällönerittelyn avulla mediajulkaisuista poimittu laadullinen aineisto luokiteltiin ja järjestettiin uudelleen itsehoitolääkemarkkinoita koskevien mediatekstien esiintyvyyden ja näkökulmien yleiskatsauksen luomiseksi. Laadullisin menetelmin analysoitava aineisto muodostui itsehoitolääkemarkkinoita varsinaisesti käsittelevistä mediateksteistä, jotka ilmaisevat etujärjestöjen ja muiden organisaatioiden lähestymistä ja kantaa sekä vaikuttamisen ja vastaamisen keinoja itsehoitolääkemarkkinoiden sääntelyyn.

Etujärjestöjen toteuttamat institutionaaliset ja poliittiset strategiat

Mediatekstien analyysissä, etujärjestöjen toteuttamat institutionaaliset ja poliittiset strategiat näyttäytyivät toisistaan hyvin poikkeavina, kuten ennalta määritelty tutkimuskonteksti (legitimiteettikilpailu) saattoi olettaa. Etujärjestöjen toteuttamia institutionaalisia ja poliittisia strategioita lähestytään *toimenpiteiden* ja *vastausten* näkökulmasta. Toimenpiteillä viitataan tarkastelun alla olevien etujärjestöjen toteuttamiin strategioihin, joilla he pyrkivät oma-aloitteisesti ja itsenäisesti heikentämään kilpailijoidensa asemaa itsehoitolääkemarkkinoilla. Vastauksilla sen sijaan viitataan toimintaympäristöstä kumpuavien haasteiden vastavetoihin, joiden tavoitteena on joko parantaa etujärjestön kilpailuasemaa tai puolustaa sitä itsehoitolääkemarkkinoilla. (Oliver 1991.) Tässä tutkimuskontekstissa vastavetoja lähestytään näkökulmasta, jossa arvioidaan sitä, miten etujärjestöt ovat pyrkineet reagoimaan toistensa toteuttamiin

strategioihin edustamiensa organisaatioiden kilpailuasemansa parantamiseksi tai puolustamiseksi. Aineiston analyysin pohjalta voidaan todeta, että etujärjestöjen käyttämät institutionaaliset ja poliittiset strategiat eivät juuri vaihdelleet tarkastelujakson aikana, vaan Päivittäistavarakauppa ry nojautui strategioihin, joilla se pyrki heikentämään Apteekkariliiton asemaa, siinä missä Apteekkariliitto pyrki vastaamaan näihin paineisiin puolustamalla omaa asemaansa. Reagointi Apteekkariliiton toteuttamiin institutionaalsiin ja poliittisiin strategioihin on Päivittäistavarakauppa ry:n kohdalla tarkoittanut sitä, että heidän ei ole juuri tarvinnut vastata, sillä toimintaympäristöstä ei ole kummunnut haasteita. Apteekkariliitto on sen sijaan kohdannut useita toimintaympäristönsä nousseita haasteita, joihin he ovat joutuneet reagoimaan edustamiensa organisaatioiden kilpailuaseman puolustamiseksi. Lisäksi molemmat etujärjestöt ovat reagoineet muiden toimijoiden sääntelyyn vaikuttamisen pyrkimykseen, jos ovat nähneet niiden heikentävän edustamiensa organisaatioiden asemaa itsehoitolääkemarkkinoilla. Vastaaminen toimintaympäristöstä nouseviin haasteisiin eli etujärjestöjen ja muiden toimijoiden toteuttamiin strategioihin oli melko laimeaa, sillä etujärjestöt ovat tyytyneet vastaamaan vain kertaalleen, eikä näin ollen ainakaan mediassa tietyistä haasteista ole syntynyt sen enempää keskustelua.

Institutionaalsiin paineisiin vastaamisen ja vaikuttamisen näkökulmasta, Päivittäistavarakauppa ry on pyrkinyt edustamiensa organisaatioiden kilpailuaseman parantamisen ohella oma-aloitteisesti ja itsenäisesti toimimalla heikentämään Apteekkariliiton asemaa itsehoitolääkemarkkinoilla. Päivittäistavarakaupan aktiivisen otteen vuoksi ei ollut yllättävää, että analyysini paljasti heidän käyttävän lähinnä uhmakkuutta ja manipulaatiota strategisina vastauksina edustamiensa organisaatioiden kohtaamiin institutionaalsiin paineisiin.

Uhmakkuus- ja manipulaatiostrategioiden käyttö ilmeni sekä silloin, kun Päivittäistavarakauppa pyrki parantamaan edustamiensa organisaatioiden kilpailuasemaa että heikentämään Apteekkariliiton edustamien organisaatioiden asemaa heidän vastatessaan Apteekkariliiton ja muiden toimijoiden aiheuttamiin institutionaalsiin paineisiin. Uhmakkuus institutionaalisena strategiana on käytössä erityisesti silloin, kun organisaatio uskoo kykenevänsä osoittamaan oman rationaalisuuden ja oikeellisuuden instituutioon verrattuna (Oliver 1991). Päivittäistavarakauppa pyrki tähän riitauttamalla itsehoitolääkemarkkinoiden nykyisiä normeja sekä jopa pyrkimällä va-

hingoittamaan institutionaalisten paineiden aiheuttajia. Uhmakkuusstrategian rinnalla Päivittäistavarakauppa ry käytti useasti manipulaatiostrategiaa, jolla he pyrkivät pelkän normien riitauttamisen sijaan aktiivisesti uudelleen muotoilemaan itsehoitolääkemarkkinoiden prosesseja ja rakenteita tuomalla esiin muun muassa vaihtoehtoisia jakelukanavia, jotka parantaisivat itsehoitolääkkeiden saatavuutta.

Empiirinen analyysi osoitti myös sen, että institutionaalisia ja poliittisia strategioita voidaan käyttää, ja tämän tutkielman empiirisessä tarkastelun kohteena olevissa mediateksteissä käytettiin, usein rinnakkain ja samanaikaisesti. Selvää veteen piirrettyä rajaa näiden välille näyttäisi olevan mahdotonta piirtää, vaikka niiden tavoitteet vaikuttavat teoriakatsauksen myötä toisistaan poikkeavilta. Institutionaalisten strategioiden avulla ei teorian mukaan ensisijaisesti pyritä saavuttamaan kilpailullista etua, vaan pikemminkin niiden tarkoituksena on institutionaalisia sääntöjä ja käytäntöjä muokkaamalla saada aikaan mahdollisimman suotuisat olosuhteet kilpailullisia strategioita ajatellen (Oliver 1991). Kuten tämäkin tutkimuskonteksti osoittaa, itsehoitolääkemarkkinoiden institutionaalinen konteksti muokkaa organisaatioiden poliittista toimintaa ja näin ollen määrittelee organisaation vaikutusmahdollisuuksia itsehoitolääkemarkkinoilla.

Edelliseen perustuen voidaan todeta, että itsehoitolääkemarkkinoiden institutionaalinen konteksti on haasteellinen Päivittäistavarakauppa ry:lle. Päivittäistavarakauppa ry on lähestynyt poliittista ympäristöä ensisijaisesti arvion luomisen ja vaikuttamisen näkökulmasta, jolloin heidän tarkoituksenaan on ollut käynnistää edustamiensa organisaatioiden edun mukaisia toimia. Päivittäistavarakauppa ry käytti ensisijaisesti vaikuttamiseen perustuvaa ennakoivaa strategiaa, jonka tarkoituksena on muokata julkisen sääntelyn (itsehoitolääkemarkkinoiden) perustavanlaatuista luonnetta eli toisin sanoen pyrkiä vaikuttamaan institutionalisoituneeseen toiminnan alueeseen. Tällä ennakoivalla poliittisella strategialla voidaan nähdä olevan samanlaisia tavoitteita kuin manipuloivalla institutionaalisella strategialla, sillä molempien hyödyntäminen tähtää institutionalisoituneeseen toiminnan alueeseen vaikuttamiseen.

Paineisiin vastaamista tarkasteltaessa on teorian mukaan syytä huomioida organisaation toimijoiden muodostama käsitys paineen merkittävyyydestä organisaation kannalta (Townley 1997). Apteekkariliiton voidaan tämän tutkielman empiirisen tarkastelun

perusteella todeta pitävän edustamiensa organisaatioiden kohtaamia paineita merkittävänä kilpailuaseman uhkina. Apteekkariliitto on läpi tarkastelujakson pyrkinyt aktiivisesti vastaamaan institutionaalisia paineita apteekeille aiheuttavien tahojen vaatimuksiin institutionaalisia strategioita hyödyntäen. Institutionaalsiin paineisiin vastaamisen ja vaikuttamisen näkökulmasta, Apteekkariliitto on keskittynyt puolustamaan edustamiensa apteekkien kilpailuasemaa itsehoitolääkemarkkinoilla eikä niinkään pyrkinyt oma-aloitteisesti ja itsenäisesti toimimalla heikentämään päivittäistavarakauppojen pääsyä itsehoitolääkemarkkinoille. Strategisina vastauksina institutionaalsiin paineisiin Apteekkariliitto on käyttänyt enimmäkseen myöntyvyyttä, joka näkyy muun muassa itsehoitolääkemarkkinoiden olemassa olevien normien hyväksymisenä. Myöntyvyys liittyy etujärjestöjen edustamien apteekkien tietoiseen päätökseen mukautua paineisiin, sillä mukautuvuus viime kädessä palvelee apteekkien omia intressejä. Myöntyvyyden ohella Apteekkariliitto on tukeutunut kaikista voimakkaimpaan manipulatioon muotoon, jossa teorian mukaan pelkän vaikuttamisen sijaan pyritään aktiivisesti hallitsemaan instituutioiden rakenteita ja prosesseja. Manipulatio Apteekkariliiton käyttämänä institutionaalisena strategiana viittaa ensisijaisesti heidän pyrkimyksiinsä osoittaa, että itsehoitolääkemarkkinoiden rakenteiden ja prosessien hallinta on vakaalla ja luotettavalla pohjalla.

Myös Apteekkariliitto yhdisti institutionaalisia ja poliittisia strategioita pyrkiessään puolustamaan monopoliasemaansa. Apteekkariliitto lähestyy poliittista ympäristöään tavoittelemalla jo saavuttamansa arvon ylläpitämistä myöntyvyyteen ja vaikuttamiseen perustuvia strategioita toteuttaen. Myöntyvyyden ja manipulaation (institutionaaliset strategiat) ohella, mediateksteistä oli tunnistettavissa sekä poliittisia puolustusstrategioita että ennakoivia strategioita. Apteekkariliiton pyrkimykset vaikuttaa poliittiseen ympäristöönsä perustuivat lakien ja säännöksiin aktiiviseen noudattamiseen tarkoituksenaan ylläpitää arvoa myöntymällä vallitsevaan tilanteeseen (puolustusstrategia). Lisäksi, koska päivittäistavarakaupan pyrkimykset itsehoitolääkemarkkinoille koetaan uhkaksi, Apteekkariliitto tukeutui myös poliittisiin strategioihin, joiden avulla pyritään sekä lisäämään Apteekkariliiton edustamien organisaatioiden legitimitettiä ja sosiaalista tukea että ylläpitämään itsehoitolääkemarkkinoiden korkeaa kontrollia (ennakoiva strategia).

Kuten ennakoivalla poliittisella strategialla nähtiin olevan samanlaisia tavoitteita kuin manipulaatioon tähtäävällä institutionaalisella strategialla, poliittisen puolustusstrategian suhteesta myöntyvyyteen nojaavaan institutionaaliseen strategiaan voidaan myös tehdä johtopäätöksiä. Myöntyvyyssstrategiaa toteuttaessaan Apteekkariliitto tiedostaa sen, että mukautuvuus loppukädessä palvelee apteekkien intressejä. Mukautuvuus saa aikaan suotuisat olosuhteet jo tavoitetun arvon ylläpitämiseen eli institutionaalinen konteksti ajaa Apteekkariliiton toteuttamaan poliittisia puolustusstrategioita, joiden motiivina on juuri ylläpitää jo tavoitettu arvo.

Taulukko kaksi tiivistää etujärjestöjen tarkastelujakson aikana toteuttamia vaikutusstrategioita itsehoitolääkemarkkinoiden sääntelyssä.

	Institutionaaliset strategiat	Poliittiset strategiat
Päivittäistavarakauppa ry	<i>uhmakkuus, manipulaatio</i>	<i>ennakoiva</i>
Apteekkariliitto	<i>myöntvyys, manipulaatio</i>	<i>puolustus, ennakoiva</i>

Taulukko 2. Etujärjestöjen käyttämät vaikutusstrategiat

Yhteiskunnallisen legitimitetin saavuttaminen

Itsehoitolääkemarkkinat edustavat sellaisia markkinoita, joilla toinen tutkielman keskiössä olevista etujärjestöistä (Apteekkariliitto) toimii ja, jossa toinen (Päivittäistavarakauppa ry) haluaisi toimia. Itsehoitolääkemarkkinat puhuttavat laajalla rintamalla toimijoita, joilla jokaisella tuntuu olevan mielipide itsehoitolääkemarkkinoiden sääntelyyn. Itsehoitolääkemarkkinoiden kokonaiskäsityksen luomiseksi kartoitin itsehoitolääkemarkkinoista kiinnostuneiden toimijoiden lähestymistapaa aiheeseen. Toimialan institutionaaliseen kontekstiin vaikuttamisen pyrkimyksenä on muokata toimialan ominaispiirteitä, sillä ominaispiirteet määrittelevät organisaatioiden vaikutusmahdollisuuksia organisaatiokentällä. Tässä tutkielmassa etujärjestöjen vaikuttamisen mahdollisuudet nähdään olevan riippuvaisia siitä, ovatko heidän edustamansa organisaatiot saavuttaneet yhteiskunnallisen legitimoidun aseman itsehoitolääkemarkkinoilla. Tutkielmassa analysoidaan julkisen mielipiteen, median ja etujärjestöjen näkemystä siitä, ovatko etujärjestöjen edustamat organisaatiot ja ympäristö yhteensopivat ja näin ollen kykeneväisiä vaikuttamaan instituutioiden (itsehoitolääkemarkkinoiden) rakenteisiin etujärjestöjensä tuella. Analysoinnin tuloksena voidaan

todeta, että kumpikaan etujärjestö ei ole saavuttanut aukotonta yhteiskunnallisen legitimitetin asemaa itsehoitolääkemarkkinoilla. Mielipiteet etujärjestöjen edustamien organisaatioiden ja ympäristön yhteensopivuudesta vaihtelivat sen mukaan, kuka yhteiskunnallisen legitimitetin arvioijista oli kyseessä.

Media yhteiskunnallisen legitimitetin arvioijana ilmensi ainoastaan neutraalia tiedonvälitystä. Lehdet näyttäytyivät objektiivisina joukkoviestinnän välineinä, eivätkä heidän tuottamat tekstinsä ottaneet kantaa itsehoitolääkemarkkinoiden sääntelyyn. Kansalaisten mielipide itsehoitolääkemarkkinoiden sääntelystä näyttää kallistuvan tekemäni tutkielman pohjalta siihen, että päivittäistavarakaupat olisivat saavuttamassa yhteiskunnallista legitimitetin asemaa, kun kyse on kuluttajien mielipiteestä. Kuluttajat siis näkevät, että päivittäistavarakauppa ja itsehoitolääkemarkkinoiden ympäristö olisivat yhteensopivat. Tässä yhteydessä on hyvä muistaa, että kuluttajat pitävät myös apteekkeja ja itsehoitolääkemarkkinoiden ympäristöä yhteensopivina. Eli kysymys olisi nimenomaan siitä, että kuluttajat ovat kallistumassa itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamiseen päivittäistavarakauppoihin. Etujärjestöt sen sijaan jatkavat kiistelyä siitä, soveltuvatko päivittäistavarakaupat itsehoitolääkkeiden myyjiksi.

Täten voidaan todeta, ettei Päivittäistavarakauppa ry ole kykeneväinen vaikuttamaan itsehoitolääkemarkkinoiden rakenteisiin, koska se ei ole saavuttanut yhteiskunnallisen legitimitetin asemaa edustamilleen organisaatioille. Myöskään Apteekkariliitto ei ole kykeneväinen yhteiskunnallisen legitimitetin varjolla muokkaamaan itsehoitolääkemarkkinoiden rakenteita tai prosesseja, vaan sen kykeneväisyys näiden vaikuttamiseen perustuu lakiin ja säädöksiin pohjautuvaan legitimitettiin.

Keskeiseksi yhteiskunnalliseksi teemaksi kehittyminen

Teorian mukaan teemat, joilla on mahdollisuus saavuttaa keskeinen yhteiskunnallinen asema, nähdään luonteeltaan sellaisiksi, jotka kiinnostavat ihmisiä. Teemaa kohtaan on olemassa useita mielipiteitä, muttei yksikään niistä nauti suuremman joukon tukea. (Bonardi & Keim 2005.) Tällaisia piirteitä on selkeästi havaittavissa itsehoitolääkkeistä, joskaan vielä niiden asemaa ei voida määritellä yhteiskunnallisesti keskeiseksi. Jonkin tietyn teemaan kehittyminen keskeiseksi yhteiskunnalliseksi tee-

maksi tapahtuu kuitenkin vähitellen, kun kansalaisten tietämys tiettyä teemaa kohtaan leviää. Empiiriseen analyysiini pohjautuen, voin todeta, että Apteekkariliitto pyrkii toiminnallaan ehkäisemään itsehoitolääkkeistä käytävää julkista keskustelua tyytymällä ainoastaan vastaamaan toimintaympäristöstä kumpuaviin haasteisiin, jotta itsehoitolääkkeet eivät koskaan pääsisi kehittymään yhteiskunnallisesti keskeiseksi teemaksi. Päivittäistavarakauppa ry pyrkii sitä vastoin aktivoimaan tätä keskustelua, jotta kansalaisten tietämys itsehoitolääkemarkkinoita kohtaan leviäisi.

Vallallaan on siis tällä hetkellä itsehoitolääkemarkkinoiden sääntelyä vastustavia että puolustavia toimijoita mielipiteineen, jotka teorian mukaan hankaloittavat tietyn teeman kehittymistä keskeiseksi, sillä tämänkaltaisen toiminta aiheuttaa erimielisyyksiä asiantuntijoiden keskuudessa (Bonardi & Keim 2005). Tarkastelujakson aikana itsehoitolääkemarkkinoilla käyty legitimeettikilpailu on täyttynyt eriävistä mielipiteistä, jonka lisäksi itsehoitolääkemarkkinoista käytävän mediakeskustelun voidaan nähdä hiipuneen tarkastelujakson loppua kohden. Näiden perusteluihin nojautuen, voidaan todeta, että itsehoitolääkkeiden kehittyminen yhteiskunnalliseksi teemaksi on ainakin toistaiseksi hidastunut.

Loppusanat

Lääkealan sääntely kohdistuu aina useisiin toimijoihin ja kuten yhteiskunnassa yleensä, toisen hyöty koituu helposti toisen tappioksi. Itsehoitolääkkeiden sääntelyssä korostuu julkisen vallan tarve lainsäätäjänä etsiä tasapainoista ratkaisua erilaisten ja osin vastakkaistenkin intressien välillä. Lähtökohtana on, että kansalaisille tulee turvata laadukkaiden, tehokkaiden ja vaikuttavien lääkkeiden saatavuus. Itsehoitolääkkeiden mediajulkisuudessa turvallisuuskulmat ovat usein olleet korostuneesti esillä ja lopputulos on ollut terveyden vaaliminen eli sääntelyn säilyttäminen. Tyyppillistä sääntelyn toteuttamisen keinoihin perustuvaa toimintaa on, että otetaan mallia toisessa maassa käytössä olevasta toimintatavasta. Toisen maan kokemusten hyödyntäminen on kyllä perusteltua, mutta se edellyttää, että tunnetaan hyvin mallina oleva järjestelmä perusteineen ja tavoitteineen.

Itsehoitolääkkeitä koskevassa sääntelyssä on tosiasiallisesti kysymys sosiaali- ja terveyspoliittisten sekä teollis-kaupallispoliittisten intressien yhteensovittamisesta, kuten tämäkin tutkielma osoittaa. Potilaan, lääketeollisuuden, etujärjestöjen ja julkisen vallan tavoitteet itsehoitolääkkeille ovat osin yhteneviä (turvalliset, laadukkaat ja vaikuttavat lääkkeet) ja osin vastakkaisia (kustannusten minimointi vs. voiton maksimointi). Näiden tavoitteiden toteuttamiskeinoja arvioitaessa tulisi ottaa huomioon, että lääkealan merkittävänä rahoittajana julkisen vallan tulisi saavuttaa tämä tavoite kohtuullisin kustannuksin vaarantamatta potilaan mahdollisuuksia hankkia ja saada lääkettä, terveydenhuollon resurssien riittävyyttä sekä lääketeollisuuden toimintaedellytyksiä.

LÄHTEET

- A.C. Nielsen 2008. *Päivittäistavarakaupan myymälärekisteri 2008*. Saatavilla www-muodossa: http://fi.nielsen.com/site/documents/Lehdistotiedote_18March2009.pdf. Haettu 11.2.2011.
- Ahmadjian, Christina & Robinson, Patricia 2001. Safety in Numbers: Downsizing and the Deinstitutionalization of Permanent Employment in Japan, *Administrative Science Quarterly*, 46, 622–654.
- Aira, M. 2005. *Laadullisen tutkimuksen arviointi*. Duodecim 121, 1073–1077.
- Anand, Brahat & Khanna, Tarun 2000. Do Firms Learn to Create Value? The Case of Alliances. *Strategic Management Journal*, 21, 295–315.
- Barley, Stephen & Tolbert, Pamela 1997. Institutionalization and Structuration: Studying the Links between Action and Institution, *Organization Studies*. 18, 1, 93–117.
- Barney, Jay 1991. Firm Resources and Sustained Competitive Advantage. *Journal of Management*, 17, 99–120.
- Baron, D. 1995. Integrated strategy: Market and nonmarket Components. *California Management Review*, 37, 2, 47–65.
- Baum, J. A. & Oliver, C. 1991. Institutional linkages and organizational mortality, *Administrative Science Quarterly*. 36, 187–218.
- Berelson, Bernard 1952. *Content Analysis in Communication Research*. Glencoe, The Free Press.
- Berger, Peter & Luckmann, Thomas 1994, [1966]. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiaalinen tutkielma*, Doubleday, Helsinki.
- Bikhchandani, S., Hirshleifer, D. & Welch, I. 1992. A Theory of fads, fashion, custom and cultural change as informational cascades. *Journal of Political Economy*, 100, 992–1026.
- Bonardi, Jean-Philippe & Keim, Gerald 2005. Corporate Political Strategies for Widely Salient Issues. *Academy of Management Review*, 30, 3, 555–576.
- Dacin, Tina, M. 1997. Isomorphism in Context: The Power and Prescription of Institutional Norms, *Academy of Management Review*, 40, 1, 46–81.
- Dacin, Tina, Christine, Oliver & Roy, Jean-Paul 2007. The Legitimacy of Strategic Alliances: An Institutional Perspective, *Strategic Management Journal*, 28, 169–187.

DiMaggio, Paul 1997. Culture and Cognition. *Annual Review of Sociology*, 23, 263–287.

DiMaggio, Paul & Powell, Walter 1983. The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields, *American Sociological Review*, 48, 147–160.

Eisenhard, K.M. & Martin, J. 2000. Dynamic Capabilities; What are They? *Strategic Management Journal*, 21, 1105–1121.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Folkhelseinstituttet 2009. Tietoa itsehoitolääkkeiden apteekkien ulkopuolisesta myynnistä Norjassa. Saatavilla www-muodossa:

http://www.fhi.no/eway/default.aspx?pid=233&trg=MainLeft_5669&MainLeft_5669=5544:79174::0:5667:2::0:0. Haettu 11.2.2011.

Getz, K. 1997. Research in Corporate Political Action: Integration and Assessment. *Business and Society*, 36, 1–24.

Goodstein, Jerry 1994. Institutional Pressures and Strategic Responsiveness: Employer Involvement in Work-Family Issues, *Academy of Management Journal*, 37, 2, 350–382.

Grönfors, M. 1982. *Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät*. WSOY, Porvoo.

Henisz, Witold & Zelner, Bennet 2005. Legitimacy, Interest Group Pressures, and Change in Emergent Institutions: The Case of Foreign Investors and Host Country Governments, *Academy of Management Review*, 30, 2, 361–382.

Hilgartner, S. & Bosk, C. 1988. The Rise and Fall of Social Problems: a Public Arena Model. *American Journal of Sociology*, 94, 53–78.

Hillman, A. & Hitt, M. 1999. Corporate political strategy formulation: A model of approach, participation, and strategy decisions. *Academy of Management Review*, 24, 2, 825–842.

Holm, Petter 1995. The Dynamics of Institutionalization: Transformation Processes in Norwegian Fisheries, *Administrative Science Quarterly*, 40, 398–422.

Hyvönen, S. 2001. *Resurssiperustainen kilpailuetu ja menestyminen lihanjalostusalan yrityksissä*. Helsingin yliopiston taloustieteen laitoksen julkaisuja 32, Helsinki.

Jyrhämä, R. 2004. Sisällön erittelyn mahdollisuuksia. Taulukkolaskentaohjelma analysoinnin apuna. Teoksessa P. Kansanen & K. Uusikylä (toim.), *Opetuksen tutkimuksen monet menetelmät*. WS Bookwell Oy, Juva, 223–237.

Kauppa- ja teollisuusministeriön julkaisuja 2005. Kaupan työryhmän mietintö.

Klaukka, T. 2002. Lääkealan dynamiikka. *Socius*, 6, 30–31.

Kortteinen, J. 1999. Komitologia EU:n talouselämää koskevien päätösten valmistelussa ja toteuttamisessa. Helsingin yliopiston Kansainvälisen talousoikeuden instituutin julkaisuja, 37. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Koskinen, I., Alasuutari, P. & Peltonen, T. 2005. *Laadulliset menetelmät kauppatieteissä*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Kylmä, J., Peltonen, M. & Hakulinen, T. 2004. *Laadullinen tutkimus ja näyttöön perustuva hoitotyö*. Hoitotiede 16, 250–257.

Kyngäs & Vanhanen 1999. *Sisällönanalyysi*. Hoitotiede, 11, 1, 3–12.

Latvala, Eila & Vanhanen-Nuutinen, Liisa 2001. Laadullisen hoitotieteen tutkimuksen perusprosessi: sisällönanalyysi. Teoksessa Janhonen, Sirpa & Nikkonen, Merja (toim.), *Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä*. WSOY, Helsinki.

Lawrence, Thomas 1999. Institutional Strategy, *Journal of Management*, 25, 2, 161–188.

Lawrence, Thomas & Suddaby, Royston 2006. *Institutions and Institutional Work*. In Handbook of Organization Studies. S. Clegg, C. Hardy and T. Lawrence (eds.). Sage Publications, London.

Lyon, Thomas & Maxwell, John 2004. Interest Group Lobbying and Corporate Strategy. *Journal of Economics and Management Strategy*, 13, 4, 561–597.

Malterud, K. 2001. *Qualitative research: standards, challenges and guidelines*. Lancet 358, 483–488.

Meier, K. 1985. *Regulation. Politics, bureaucracy and economics*. University of Oklahoma. St. Martin's Press, New York.

Metsämuuronen, Jari 2001. *Sosiaali- ja terveysalan tulevaisuutta etsimässä*. International Methelp Ky, Helsinki.

Meyer, John, W. & Rowan, Brian 1977. Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony, *American Journal of Sociology*, 83, 340–363.

Meyer, Renate & Höllerer, Markus 2010. Meaning Structures in a Contested Issue Field: a Topographic Map of Shareholder Value in Austria. *Academy of Management Journal*, 53, 6, 1241–1262.

Mikkonen, Antti 1998. *Rahavallan rakkikoirat. Tositarinoita talousjournalismista*. WSOY.

Miles, Matthew & Huberman Michael 1987. *Qualitative Data Analysis*. A Source Book of New Methods. Sage Publications, London.

Mintzberg, H., Ahlstrand, B. & Lampel, J. 1998. *Strategy Safari, the Complete Guide through the Fields of Strategic Management*. Prentice Hall, USA.

Moilanen, Timo & Roponen, Seppo 1994. *Kvalitatiivisten aineistojen analyysi ATLAS/ti –ohjelman avulla*. Kuluttajatutkimuskeskus, Helsinki.

Mäkelä, K. 1995. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa K. Mäkelä (toim.), *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Gummerus Kirjapaino, Saarijärvi.

North, Douglass 1990. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge University Press, USA.

Oliver, Christine 1991. Strategic Responses to Institutional Processes, *Academy of Management Review*, 16, 1, 145–179.

Oliver, C. 1997. Sustainable competitive advantage: Combining institutional and resource-based views, *Strategic Management Journal*. 18, 9, 697–713.

Oliver, C. & Holzinger, I. 2008. The Effectiveness of Strategic Political Management: A Dynamic Capabilities Framework. *Academy of Management Review*, 33, 2, 496–520.

Penrose, E. 1959. *The Theory of the Growth of the Firm*. Basil Blackwell, London.

Pietilä, Veikko 1973. *Sisällön erittely*. Gaudeamus, Helsinki.

Pohjola, Matti 2007a. *Kauppa tuottavuuden ja talouskasvun lähteenä*. Kansantaloudellinen aikakausikirja, 103.

Porter, M., E. 1980. *Competitive strategy: Techniques for analysing industries and competitors*. A Division of Macmillan Inc., New York.

Prahalad, C. K. & Hanel, G. 1990. The Core Competence of the Corporation. *Harvard Business Review*, 68, 3, 79–91.

Päivittäistavarakauppa 2009-2010 2009. Päivittäistavarakauppa ry. Saatavilla www-muodossa: http://www.pty.fi/fileadmin/pty_tiedostot/Julkaisut/pty_2010.pdf. Haettu 11.2.2011.

Raunio, Kyösti 1999. *Sosiaalipolitiikan lähtökohdat*. Gaudeamus, Tampere.

Robson, A. J. 2001. The Biological Basis of Economic Behavior. *Journal of Economic Literature*, 39, 11–33.

Ruostetsaari, Ilkka 1998. *Energiapolitiikka käännekohdassa. Järjestöt ja yritykset vaikuttajina vapautuvilla energiamarkkinoilla*. Poliitiikan tutkimuksen laitoksen julkaisuja 8/1998. Tampere: Tampereen yliopisto.

Santasalo, Tuomas & Koskela, Katja 2008. *Vähittäiskauppa Suomessa 2008*. 6. uudistettu painos. Tuomas Santasalo ky, Helsinki.

Scheinin, M. 1999. Valtiosääntöoikeus ja ihmisoikeudet. Teoksessa: Timonen, P. (toim.). *Johdatus Suomen oikeusjärjestelmään II. Rikos- ja prosessioikeus sekä julkisoikeus*. Kauppakaari OYJ, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki, 234–274.

Scott, Richard 1995. *Institutions and Organizations*. Sage Publications, USA.

Scott, Richard 2001. *Institutions and Organizations*. 2nd edition, Sage Publications, USA.

Scott, Richard 2003. *Organizations: Rational, Natural, and Open Systems*. 5th Edition, Prentice Hall, USA.

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007: 45. Apteekkityöryhmän muistio. Saatavilla [www-muodossa: http://www.stm.fi/pr1188379199957/passthru.pdf](http://www.stm.fi/pr1188379199957/passthru.pdf)

Strauss, A. & Corbin, J. 1990. *A Basis of Qualitative Research Theory Methods*. Sage Publications, USA.

Suarez, Fernando & Olivia, Rogelio 2005. Environmental Change and Organizational Transformation, *Industrial and Corporate Change*, 14, 6, 1017–1041.

Suchman, Mark 1995. Managing Legitimacy: Strategic and Institutional Approaches, *Academy of Management Review*, 20, 3, 571–610.

Teece, D. J., Pisano, G. & Shuen, A. 1997. Dynamic Capabilities and Strategic Management, *Strategic Management Journal*, 18, 7, 509–533.

Tolbert, Pamela & Zucker, Lynne 1983. Institutional Sources of Change in the Formal Structure of Organizations: The Diffusion of Civil Service Reform, 1880–1935, *Administrative Science Quarterly*, 28, 22–39.

Townley, Barbara 1997. The Institutional Logic of Performance Appraisal, *Organization Studies*, 18, 2, 261–285.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2004. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Vilkka, Hanna 2005. *Tutki ja Kehitä*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Väliverroinen, Esa 1998. Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa Kantola, Anu, Moring, Inka & Väliverroinen, Esa (toim.), *Media-analyysi – tekstistä tulkintaan*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Tampere.

Warren, Danielle 2003. Constructive and Destructive Deviance in Organizations, *Academy of Management Review*, 28, 622–632.

Weber, R.P. 1990. *Basic Content Analysis*. 2nd edition, Sage Publications, London.

Wernefelt, B. 1984. A resource-based view of the firm. *Strategic Management Journal*, 5, 2, 171–180.

Winter, S. G. 2003. Understanding Dynamic Capabilities, *Strategic Management Journal*, 24, 10, 991–995.

Yoffie, D. 1987. Corporate Strategies for Political Action: a Rational Model. Teoksessa: Marcus, A., Kaufman, A. & Beam, D. (toim.). *Business Strategy and Public policy*. Quorum, New York, 43–60.

Zucker, Lynne 1977. The Role of Institutionalization in Cultural Persistence, *American Sociological Review*, 42, 726–743.

Zucker, Lynne 1987. Institutional Theories of Organization, *Annual Review of Sociology*, 13, 443–464.

Zucker, Lynne & Darby, Michael 1997. Present at the Biotechnological Revolution: Transformation of Technical Identity for a Large Incumbent Pharmaceutical Firm. *Research Policy*, 26, 429–446.

INTERNET LÄHTEET

http://www.apteekkariliitto.fi/Documents/Strategia_2011-2014_tiivistelma.pdf

http://www.apteekkariliitto.fi/apteekkitieto/apteekit_lukuina/Sivut/default.aspx

http://www.fimea.fi/tietoa_fimeasta

http://www.laaketietokeskus.fi/page.php?page_id=387

<http://www.laaketeollisuus.fi/Banners/Apteekkimyyynnin%20jakautuminen%202009.pdf>

<http://www.pty.fi/630.html>

<http://www.pty.fi/818.html>

LIITTEET

Liite 1 Lähestymistapa puolesta

Liite 2 Lähestymistapa vastaan

Liite 3 Esimerkki analyysistä: etujärjestöjen toteuttamat institutionaaliset strategiat

Liite 4 Esimerkki analyysistä: etujärjestöjen toteuttamat poliittiset strategiat

ANALYYSIVAIHE: LÄHESTYMISTAPA PUOLESTA

LIITE 1

Alkuperäisilmaus	pelkistetty ilmaus	alaluokka	yläluokka	puhuja
"Päivittäistavarakauppa on jo pitkään esittänyt itsehoitolääkkeiden vapauttamista päivittäistavarakaupan myyntiin." (Kauppalehti 4.1.2002)	Itsehoitolääkkeiden vapauttaminen päivittäistavarakaupan myyntiin	Itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttaminen	myynnin vapauttaminen	etujärjestö (PTY)
"Meidän on tiukasti seurattava Tanskan kokemuksia ja tehtävä niistä johtopäätöksiä, sanoi kauppa- ja teollisuusministeriön ylijohtaja Bo Göran Eriksson Päivittäistavarakauppa ry:n tilaisuudessa." (Kauppalehti 10.10.2002)	Tanskan kokemusten seuraaminen ja johtopäätösten tekeminen	Kokemusten seuraaminen	kokemukset	ministeriö (KTM)
"Meilläkin lääkkeet voisivat olla suljetulla alueella, jolla olisi oma kassa. Myyjänä voisi olla myös farmaseutti, Sivula sanoo." (Kauppalehti 10.10.2002)	Lääkkeiden myynti suljetulta alueelta farmaseutin myymänä	Lääkemyynti	kokemukset	asiantuntija (Ruokakeskon varatoimitusjohtaja)
"Päivittäistavarakauppa vaatii yhä itsehoitolääkkeitä hyllyilleen Suomessa." (Taloussanommat 22.7.2003)	Itsehoitolääkkeet kaupan hyllyille	Itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttaminen	myynnin vapauttaminen	etujärjestö (PTY)
"Suomessa on pakko vapauttaa lääkkeiden ja alkoholin myyntiä viimeistään ensi vuonna, jolloin Viro liittyy Euroopan unionin jäseneksi." (Taloussanommat 22.7.2003)	Lääkkeiden ja alkoholin myynnin vapautus viim. ensi vuonna	Lääkkeiden ja alkoholin myynnin vapauttaminen	myynnin vapauttaminen	etujärjestö (PTY)
"Päivittäistavarakauppa vetoaa-kin juuri kilpailun lisäämiseen vaatiessaan itsehoitolääkkeitä ja viinejä kauppojen hyllyille." (Taloussanommat 5.8.2003)	Itsehoitolääkkeiden ja viinin tuominen kauppojen hyllyille lisäksi kilpailua	Kilpailun lisääminen	kilpailu	etujärjestö (PTY)
"Kauppa: Viini ja lääkkeet hyllyillä piristäisivät." (Taloussanommat 5.8.2003)	Viini ja lääkkeet hyllyillä piristäisivät	Kaupan piristäminen	myynnin vapauttaminen, kilpailu	etujärjestö (PTY)
"Vetoapua pienille kauppoille." (Kauppalehti 7.6.2004)	Vetoapua pienille kauppoille	Vetoapu	kilpailu	etujärjestö (PTY)
"Haluamme ehdottomasti ilman reseptiä myytävät lääkkeet kauppoihin." (Kauppalehti 7.6.2004)	Ilman reseptiä myytävät lääkkeet kauppoihin	Itsehoitolääkkeet kauppoihin	myynnin vapauttaminen	etujärjestö (PTY)
"Me teemme yhteiskuntavastuullista työtä. Jatkuvasti kasvavia lääkintäkustannuksia on pidettävä kurissa." (Kauppalehti 29.12.2004)	Jatkuvasti kasvavat lääkintäkustannukset kuriin	Lääkintäkustannukset kuriin	taloudellisuus	etujärjestö (PTY)
"Reseptivapaiden lääkkeiden myynnin salliminen päivittäistavarakaupassa tehostaisi vähittäiskaupan kilpailua." (Kauppalehti 30.12.2004)	Lääkkeiden myynnin salliminen tehostaisi kilpailua	Kilpailun tehostaminen	kilpailu	tutkimuspalveluyritys (LTT-tutkimus)

"Sosiaali- ja terveysministeri Sinikka Mönkäre (sd.) kannattaa itsehoitolääkkeiden myyntiä ruokakaupoissa. Myös valtiovarainministeri Antti Kalliomäki (sd.) on vilauttanut asialle vihreää valoa." (Taloussanomat 28.10.2004)	Itsehoitolääkkeiden myynnin kannattaminen ruokakaupoissa	Myynnin kannattaminen	myynnin vapauttaminen	ministerit
"Mönkäre: Itsehoitolääkkeitä voisi myydä myös ruokakaupoissa." (Helsingin Sanomat 28.2.2004)	Itsehoitolääkkeiden myyminen ruokakaupoissa	myyminen	myynnin vapauttaminen	ministeri
"Päivittäistavarakauppa laskee kuluttajien saavan noin 200 miljoonan euron hyödyt, jos kauppaa vielä sääntelevistä rajoituksista päästäisiin eroon." (Kauppalehti 24.3.2005)	Suuret hyödyt, jos kauppaa sääntelevistä rajoituksista päästään eroon	Rajoituksista eroon pääseminen	taloudellisuus	etujärjestö (PTY)
"Itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamisella on paremmat lähtökohdat. Sosiaali- ja terveysministeri Sinikka Mönkäre (sd) ajaa asiaa parhaillaan uudistettavaan olevaan lääkelakiin, jonka on määrä tulla voimaan ensi vuoden alussa." (Kauppalehti 29.3.2005)	Asian ajaminen parhaillaan uudistettavaan lääkelakiin	Läakelain uudistaminen	myynnin vapauttaminen	ministeriö (KTM)
"Säätelyn purkaminen on yksi tapa parantaa kuluttajien ostovoimaa." (Kauppalehti 29.3.2005)	Säätelyn purkaminen parantaa kuluttajien ostovoimaa	Ostovoiman parantaminen	tehokkuus	ministeriö (KTM)
"Työryhmä toisi itsehoitolääkkeet kauppoihin." (Kauppalehti 17.5.2005)	Itsehoitolääkkeet kauppoihin	Itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttaminen	myynnin vapauttaminen	ministeriö (KTM)
"Kaupan vapauttaminen parantaisi lääkkeiden saatavuutta ja voisi alentaa niiden hintaa." (Kauppalehti 1.6.2005)	Vapauttaminen parantaisi lääkkeiden saatavuutta ja voisi alentaa hintaa	Lääkkeiden saatavuuden parantaminen ja hinnan aleneminen	saatavuus/taloudellisuus	asiantuntija
"Myynnin vapauttamisen kannattajat uskovat, että tällöin myös lääkkeiden hinnat laskisivat." (Kauppalehti 2.6.2005)	Myynnin vapauttamisesta seuraisi hintojen lasku	Hinnat laskisivat	taloudellisuus	etujärjestö (PTY)
"Kaikki itsehoito-lääkkeet kauppaan" (Kauppalehti 15.8.2005)	Kaikki itsehoitolääkkeet kauppaan	Itsehoitolääkkeet kauppaan	myynnin vapauttaminen	viranomaiset
Kilpailuvirasto sallisi nikotiinipurukumin lisäksi muidenkin itsehoitolääkkeiden myymisen kaupan hyllyillä. Perusteena ovat jälleen kuluttajan etu, kilpailun edistäminen ja kansanterveys. (Kauppalehti 15.8.2005)	Muidenkin itsehoitolääkkeiden myynnin salliminen kaupan hyllyillä	Myynnin salliminen	myynnin vapauttaminen	viranomaiset

"Ruokakauppa: Sääntelyn poisto toisi parinsadan miljoonan tehokkuusedut. Laskelmissa päädyttiin siihen, että itsehoitolääkkeiden tulo ruokakauppojen valikoimiin toisi tehokkuusetuja 33 miljoonaa ja aukioloaikojen laajentaminen 30 miljoonaa euroa." (Helsingin Sanomat 23.3.2005)	Sääntelyn poisto toisi parinsadan miljoonan tehokkuusedut	Tehokkuusedut	tehokkuus	etujärjestö (PTY)
"Itsehoitolääkkeiden ruokakaup-pajakelun hyötylaskelmassa on mukana myynnin kasvua ja myyntikatteen alenemista." (Helsingin Sanomat 23.3.2005)	Hyötylaskelmassa mukana myynnin kasvua ja myyntikatteen alenemista	Myynnin kasvua ja myyntikatteen alenemista	tehokkuus	etujärjestö (PTY)
"Päivittäistavarakauppa ry on jo pitkään kannattanut itsehoitolääkkeiden tuomista kauppojen hyllyihin." (Helsingin Sanomat 24.3.2005)	Pitkään kannattanut itsehoitolääkkeiden tuomista kaupan hyllyille	Pitkä kannatus	myynnin vapauttaminen	etujärjestö (PTY)
"Kuluttajat hyötyvät pidemmistä aukioloajoista, eikä heidän tarvitsee jonottaa puolta tuntia kuten apteekkeissa." (Helsingin Sanomat 1.6.2005)	Kuluttajat hyötyvät pidemmistä aukioloajoista	Pidemmät aukioloajat	kilpailu	asiantuntija
"Päivittäistavarakauppiat ovat ajaneet myynnin vapauttamista saadakseen osan lääke-markkinoiden voitoista." (Helsingin Sanomat 1.6.2005)	Ajaneet myynnin vapauttamista saadakseen osan lääke-markkinoiden voitoista	Saadakseen osan lääke-markkinoiden voitoista	kannattavuus	pt-kauppiaat
"Reilusti yli puolet kuluttajista olisi valmis ostamaan itsehoitolääkkeensä muualta kuin apteekista" (Kauppalehti 30.6.2006)	Reilusti yli puolet kuluttajista valmiita ostamaan itsehoitolääkkeensä muualta kuin apteekista	Valmius ostaa lääkkeet muualta kuin apteekista	kilpailu	Kuluttajaliitto
"Päivittäistavarakauppa hamuaa itsehoitolääkkeitä kaupan hyllyille." (Kauppalehti 7.11.2006)	Päivittäistavarakauppa hamuaa itsehoitolääkkeitä kaupan hyllyille	Itsehoitolääkkeiden hankkiminen kaupan hyllyille	myynnin vapauttaminen	etujärjestö (PTY)
"Päivittäistavarakauppa näkee, että itsehoitolääkkeiden myynnin salliminen päivittäistavarakaupoissa varmistaisi paitsi itsehoitolääkkeiden tyydyttävän saatavuuden myös elintarvikekauppaverkon säilymisen." (Helsingin Sanomat 29.11.2006)	Itsehoitolääkkeiden myynnin salliminen varmistaisi paitsi itsehoitolääkkeiden tyydyttävän saatavuuden myös elintarvikekauppaverkon säilymistä	Itsehoitolääkkeiden tyydyttävän saatavuuden ja elintarvikekauppaverkon säilymistä varmistaminen	saatavuus	etujärjestö (PTY)
"Itsehoitolääkkeiden jakelun vapauttamisella tuodaan myös lääkejake-luun sen kaipaamaa uutta kuluttajan hyväksi koituvaa kilpailua." (Helsingin Sanomat 17.12.2006)	Itsehoitolääkkeiden jakelun vapauttaminen tuo lääkejake-luun sen kaipaamaa uutta kuluttajan hyödyksi koituvaa kilpailua	Vapauttaminen tuo lääkejake-luun kilpailua	kilpailu	etujärjestö (PTY)

"Päivittäistavarakauppa uskoo, että Suomessa tullaan päättämään Ruotsin tavoin samaan vastuulliseen pohjoismaiseen ratkaisuun kuin Tanskassa ja Norjassa ja sallimaan itsehoitolääkkeiden myynti päivittäistavarakaupoissa." (Helsingin Sanomat 17.12.2006)	Suomessa tullaan päättämään samaan vastuulliseen ratkaisuun kuin muissa Pohjoismaissa sallia itsehoitolääkkeiden myynti päivittäistavarakaupoissa	Myynnin salliminen päivittäistavarakaupoissa	myynnin vapauttaminen	etujärjestö (PTY)
"Itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttaminen pudottaisi hintoja reippaasti." (Taloussanomat 11.11.2009)	Itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttaminen pudottaisi hintoja reippaasti	Hinnat putoaisivat reippaasti	taloudellisuus	Etlan tutkimus
"Kuluttaja hyötyisi selvästi apteekkimonopolin purkamisesta reseptittömissä lääkkeissä." (Taloussanomat 11.11.2009)	Kuluttaja hyötyisi selvästi apteekkimonopolin purkamisesta	Apteekkimonopolin purkaminen kuluttajan hyödyksi	hyödyllisyys	Etlan tutkimus
"Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen Etlan tekemä selvitys osoitti, että itsehoitolääkkeiden kaupan vapauttaminen laskisi hintoja, lisäisi kilpailua ja parantaisi niiden saatavuutta." (Kauppalehti 17.2.2010)	Itsehoitolääkkeiden kaupan vapauttaminen laskisi hintoja, lisäisi kilpailua ja parantaisi niiden saatavuutta.	Hinnat laskisivat, kilpailu lisääntyisi ja lääkkeiden saatavuus paranisi	saatavuus/taloudellisuus	Etlan tutkimus
"Ryhmän jäsenet ovat perehtyneet käytäntöön Tanskassa, jossa itsehoitolääkkeet ovat olleet myytävänä kaupoissa ja kioskeissa neljä vuotta. Kokemukset sieltä ovat olleet rohkaisevia. Vapauttaminen ei ole vaikuttanut lääketurvallisuuteen, eivätkä apteekkitkaan enää haluaisi palata entiseen käytäntöön, sanoo työryhmän puheenjohtaja, KTM:n ylijohtaja Bo Göran Eriksson. Tanskassa itsehoitolääkkeiden hinta on laskenut 10-15 prosenttia myynnin vapauttamisen jälkeen." (Kauppalehti 17.5.2005)	Tanskan kokemukset ovat olleet rohkaisevia	Rohkaisevat kokemukset	kokemukset	ministeriö
"Suomen kilpailuviranomaiset ovat ehdottaneet, että lääkkeitä alettaisiin myydä muissakin kaupoissa kuin apteekeissa." (Taloussanomat 22.7.2003)	Ehdotus lääkemyynnin laajennuksesta	Lääkemyynnin laajennus	myynnin vapauttaminen	viranomaiset
"Kilpailuvirasto sallisi nikotiinipurukumin lisäksi muidenkin itsehoitolääkkeiden myymisen kaupan hyllyillä. Perusteena ovat jälleen kuluttajan etu, kilpailun edistäminen ja kansanterveys." (Kauppalehti 15.8.2005)	Nikotiinipurukumin ohella muiden itsehoitolääkkeiden myynnin salliminen kaupan hyllyillä	Myynnin salliminen kaupan hyllyillä	myynnin vapauttaminen	viranomaiset

ANALYYSIVAIHE: LÄHESTYMISTAPA VASTAAN

LIITE 2

Alkuperäisilmaus	pelkistetty ilmaus	alaluokka	yläluokka	puhuja
"Itsehoitolääkkeiden myynnin pudotus voisi lopettaa yritystoiminnan kokonaan." (Kauppalehti 10.10.2002)	Itsehoitolääkkeiden myynnin pudotus voisi lopettaa yritystoiminnan	Voisi lopettaa yritystoiminnan	kannattavuus	ministeriö (STM)
"Ministeriön mukaan lääkkeiden saatavuudessa ei ole nytäkään mitään ongelmia. Lisäksi apteekkien koulutettu henkilökunta takaa turvallisuuden, Litola sanoo." (Kauppalehti 10.10.2002)	Lääkkeiden saatavuudessa ei ole nytäkään mitään ongelmia	Ei ongelmia lääkkeiden saatavuudessa	saatavuus	ministeriö (STM)
"Apteekkarit: Outo visio. Apteekkariliiton toimitusjohtaja Reijo Kärkkäinen pitää Laineen visioita kummallisina. Suomessa on kattavampi apteekkiverkosto kuin Ruotsissa ja Tanskassa, ja lääkkeitä on täällä erittäin hyvin saatavilla. Lääkkeet eivät ole mitään perusruokaa. Ei voi olla tavoitteena että ihmiset söisivät lääkkeitä mahdollisimman paljon, Kärkkäinen jatkaa." (Taloussanomat 5.8.2003)	Ei voi olla tavoitteena, että ihmiset söisivät lääkkeitä mahdollisimman paljon	Lääkkeiden runsas syöminen ei voi olla tavoite	turvallisuus	Apteekkariliitto
"Niinpä itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttaminen on suomalaisenkin apteekkien karmain uhakuva." (Talouselämä 11.6.2003)	Itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamisen suomalaisten apteekkien karmain uhakuva	Karmain uhakuva	kannattavuus	Apteekkariliitto
"Lääkkeiden myynti kuuluu apteekkeille, ei mihinkään muualle." (Kauppalehti 7.6.2004)	Lääkkeiden myynti kuuluu apteekkeille	Myynti kuuluu apteekkeille	sääntelyn säilyttäminen	ministeriö (STM)
"Apteekkari pelkää turvallisuuden vaarantumista." (Kauppalehti 7.6.2004)	Apteekkari pelkää turvallisuuden vaarantumista	Turvallisuuden vaarantuminen	turvallisuus	asiantuntija (apteekkari)
"Itsehoitolääkkeet voivat estää esimerkiksi reseptilääkkeiden imeytymisen. Pahimmillaan lääkkeiden yhteisvaikutus voi johtaa potilaan kuolemaan." (Kauppalehti 7.6.2004)	Pahimmillaan lääkkeiden yhteisvaikutus voi johtaa potilaan kuolemaan	Lääkkeiden yhteisvaikutus voi johtaa kuolemaan	turvallisuus	asiantuntija (apteekkari)
"Itsehoitolääkkeillä on suuri merkitys myös apteekin myynnille." (Kauppalehti 7.6.2004)	Itsehoitolääkkeillä suuri merkitys apteekkien myynnille	Suuri merkitys apteekkien myynnille	kannattavuus	asiantuntija (apteekkari)
"Itsehoitolääkkeiden myynnin salliminen kaupoissa heiluttaisi monen apteekin taloutta, Kokkonen toteaa." (Kauppalehti 7.6.2004)	Itsehoitolääkkeiden myynnin salliminen heiluttaisi apteekin taloutta	Heiluttaisi apteekin taloutta	taloudellisuus	asiantuntija (apteekkari)
"Lähestymistapamme on puhtaasti lääke- ja terveystaloudellinen." (Kauppalehti 29.12.2004)	Lähestymistapamme on lääke- ja terveystaloudellinen	Lääke- ja terveystaloudellinen lähestymistapa	turvallisuus	Apteekkariliitto
"Holtittu muistuttaa, että EU-maissa kannatetaan yleisesti lääkkeiden pitämistä apteekkeissa." (Kauppalehti 29.12.2004)	EU-maissa kannatetaan yleisesti lääkkeiden pitämistä apteekkeissa	Lääkkeiden pitäminen apteekkeissa	sääntelyn säilyttäminen	Apteekkariliitto

"Apteekit vastustavat ajatusta lääketurvallisuuden nimissä." (Kauppalehti 30.12.2004)	Apteekit vastustavat lääketurvallisuuden nimissä	lääketurvallisuuden nimissä	turvallisuus	Apteekkariliitto
"STM:n pääargumentti on terveyspoliittinen: lääketurvallisuus. Ministeriön mukaan reseptittömien eli itsehoitolääkkeiden vapauttaminen heikentäisi niiden käyttöön liittyvää neuvontaa ja kontrollia, mikä taas edistäisi niiden liika- ja väärinkäyttöä. Apteekkarit ovat ministeriön kanssa samaa mieltä. Apteekkariliitto korostaa, että lääkkeiden saatavuus on Suomessa hyvällä tolalla." (Kauppalehti 30.12.2004)	Ministeriön mukaan reseptittömien eli itsehoitolääkkeiden vapauttaminen heikentäisi niiden käyttöön liittyvää neuvontaa ja kontrollia, mikä taas edistäisi niiden liika- ja väärinkäyttöä	Heikentäisi neuvontaa ja kontrollia ja edistäisi liika- ja väärinkäyttöä	turvallisuus	ministeriö (STM)
"Apteekkarit vastustavat myös itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamista. Nykyisin 14 prosenttia apteekkien myynnistä tulee itsehoitolääkkeistä." (Taloussanomat 28.10.2004)	Apteekkarit vastustavat itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamista	Myynnin vapauttamisen vastustaminen	sääntelyn säilyttäminen	Apteekkariliitto
"Lääkkeiden saatavuus ei ole Suomessa ongelma." (Taloussanomat 30.10.2004)	Lääkkeiden saatavuus ei ole Suomessa ongelma	Lääkkeiden saatavuus ei ole ongelma	saatavuus	ministeriö (STM)
"Lääkkeiden myyntiin vain apteekeissa on vankat lääketieteelliset ja lääketurvallisuuteen liittyvät perusteet." (Taloussanomat 30.10.2004)	Lääkkeiden myyntiin apteekeissa on vankat lääketieteelliset ja lääketurvallisuuteen liittyvät perusteet	Vankat lääketieteelliset ja lääketurvallisuuteen liittyvät perusteet	tieteellisyys/ turvallisuus	Apteekkariliitto
"Kansalaiset antavat apteekkipalveluille erinomaiset arvostukset kuluttajatuksissa." (Taloussanomat 30.10.2004)	Kansalaiset antavat erinomaiset arvostukset apteekkipalveluille	Erinomaiset arvostukset apteekkipalveluille	palvelu	Apteekkariliitto
"Lääkkeiden myynti tapahtuu jatkossakin apteekeista ja sivuapteeekeista." (Taloussanomat 30.10.2004)	Lääkkeiden myynti tapahtuu jatkossakin apteekeista ja sivuapteeekeista	Myynti apteekeista ja sivuapteeekeista	sääntelyn säilyttäminen	Apteekkariliitto
"Lääkemyynti pidettävä apteekeissa." (Helsingin Sanomat 11.11.2004)	Lääkemyynti pidettävä apteekeissa	Pidettävä apteekeissa	sääntelyn säilyttäminen	mielipide
"Itsehoitolääkkeiden osalta apteekkien merkitys hoidon ohjauksessa on erityisen tärkeä, sillä näiden tuotteiden osalta asiakas on yhteydessä ainoastaan apteekkiin." (Helsingin Sanomat 11.11.2004)	Itsehoitolääkkeiden osalta apteekkien merkitys myynnin ohjauksessa on erityisen tärkeä	Apteeekeilla tärkeä myynnin ohjauksen merkitys	palvelu	mielipide
"Apteekit toteuttavat tehtävänsä perusterveydenhuollon toimijoina hyvin." (Helsingin Sanomat 11.11.2004)	Apteekit toteuttavat tehtävänsä perusterveydenhuollon toimijoina hyvin	Apteekit toteuttavat tehtävänsä hyvin	turvallisuus	mielipide
"Apteekkariliitossa kauhustellaan myös päivittäistavarakaupan puheita itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttamisesta." (Kauppalehti 16.4.2005)	Apteekkariliitossa kauhustellaan myös päivittäistavarakaupan puheita	Kauhustellaan päivittäistavarakaupan puheita	sääntelyn säilyttäminen	Apteekkariliitto

"Päivittäistavarakaupan odotukset lääkemyynnistä ovat ylimitoitettuja, sanoo Suomen Apteekkariliiton farmaseuttinen johtaja Sirpa Peura. " (Kauppalehti 16.4.2005)	Päivittäistavarakaupan odotukset lääkemyynnistä ovat ylimitoitettuja	Lääkemyynnin odotukset ylimitoitettuja	kannattavuus	Apteekkariliitto
"Itsehoitolääkkeiden myynnin salliminen myös päivittäistavara-kaupassa veisi lääkemyyntiä pois apteekkien valvonnasta osaamattomiin käsiin ja lisäisi näin myös haittavaikutusten riskiä, perustelee Peura." (Kauppalehti 16.4.2005)	Itsehoitolääkkeiden myynnin vapauttaminen veisi lääkemyyntiä pois apteekkien valvonnasta osaamattomiin käsiin ja lisäisi näin myös haittavaikutusten riskiä	Vie lääkemyynnin osaamattomiin käsiin ja lisää haittavaikutusten riskiä	turvallisuus	Apteekkariliitto
"Etenkin apteekkarit vastustavat hyväkatteisten lääkkeiden vapauttamista ankarasti." (Kauppalehti 17.5.2005)	Apteekkarit vastustavat hyväkatteisten lääkkeiden vapauttamista ankarasti	Vastustavat ankarasti	kannattavuus	Apteekkariliitto
"Vapauttamisen kriitikot pelkäävät vapauttamisen kasvattavan lääkkeiden käytön sivuvaikutuksia, kuten yliannostuksia." (Kauppalehti 1.6.2005)	Vapauttamisen kriitikot pelkäävät vapauttamisen kasvattavan lääkkeiden käytön sivuvaikutuksia, kuten yliannostuksia	Pelko yliannostusten kasvamisesta	turvallisuus	ministeriö (STM)
"En usko, että myynnin vapauttaminen on paras tapa hoitaa asioita. Lääkkeiden tukkuhinnat ovat jo alhaisia, Langmoen sanoo." (Kauppalehti 2.6.2005)	Lääkkeiden tukkuhinnat ovat jo alhaisia	Tukkuhinnat jo alhaisia	taloudellisuus	asiantuntija (Tamon konserninjohtaja)
"Yliopiston apteekin mielestä itsehoitolääkkeiden myyntiä ei saisi laajentaa päivittäistavara-kaupaan. Itsehoitolääkkeiden säilyttäminen apteekkikaupassa on perusteltavissa asiakasturvallisuudella." (Taloussanomat 19.5.2005)	Itsehoitolääkkeiden säilyttäminen apteekkikaupassa on perusteltavissa asiakasturvallisuudella	Asiakasturvallisuuden takaaminen	turvallisuus	asiantuntija (apteekkari)
"Sosiaali- ja terveysministeri Tuula Haatainen (sd.) sanoo maanantain Uutispäivä Demarin haastattelussa, ettei kannata lääkkeiden myynnin laajentamista apteekkien ulkopuolelle, koska siihen liittyy paljon haittatekijöitä." (Taloussanomat 24.10.2005)	Lääkkeiden myynnin vapauttamiseen liittyy paljon haittatekijöitä	Liittyy paljon haittatekijöitä	sääntelyn säilyttäminen	ministeri
"Lääkemyynnin vapautus lisäisi ongelmakäyttöä. Myynnin vapauttamisen myötä nikotiinivalmisteiden usein epätarkoituksenmukainen käyttö lisääntyy huomasti." (Helsingin Sanomat 19.3.2005)	Lääkemyynnin vapautus lisäisi ongelmia	Lisäisi ongelmia	turvallisuus	mielipide
Erilaisia määräyksiä rikotaan laajasti, ja suuri osa kaupoista myy vanhentuneita lääkkeitä. Resepti- ja itsehoitolääkkeiden myynnin säilyttäminen pelkäästään apteekkeissa antaa mahdollisuuden ongelma-ikäytön ja vaarallisten yhteisvaikutusten havaitsemiseen." (Helsingin Sanomat 19.3.2005)	Resepti- ja itsehoitolääkkeiden myynnin säilyttäminen pelkäästään apteekkeissa antaa mahdollisuuden ongelma-ikäytön ja vaarallisten yhteisvaikutusten havaitsemiseen	mahdollisuus havaita ongelma-ikäyttö ja vaaralliset yhteisvaikutukset	turvallisuus	mielipide

"Lääkkeiden liian innokas myynti leivän ja maidon rinnalla johtaisi vääjäämättä haittavaikutusten, yliannostusten ja muiden ongelmien lisääntymiseen. Mikäli lääketurvallisuus jää sosiaali- ja terveysministeriön toiminnassa kaupallisuuden jalkoihin, on peli menetetty kansanterveyden näkökulmasta lopullisesti." (Helsingin Sanomat 19.3.2005)	Lääkkeiden liian innokas myynti johtaisi vääjäämättä haittavaikutusten, yliannostusten ja muiden ongelmien lisääntymiseen	haittavaikutusten, yliannostusten ja muiden ongelmien lisääntyminen	turvallisuus	mielipide
"Lääkepolitiikkaa ei kuitenkaan tulisi tehdä kauppapoliittisten näkemysten perusteella, vaan päätöksenteossa pitää huomioida kansanterveydelliset ja terveystaloudelliset näkökohdat." (Helsingin Sanomat 14.4.2005)	Lääkepoliittisissa päätöksissä pitää huomioida kansanterveydelliset ja terveystaloudelliset näkökohdat	Kansanterveydellisten ja terveystaloudellisten näkökultien huomiointi	turvallisuus	Far-masialiitto
"Apteekkariliitto vastustaa itsehoitolääkkeiden myynnin laajentamista päivittäistavarakauppoihin. Liiton mukaan uudistukselle ei ole mitään terveystaloudellisia perusteita, koska Suomessa lääkkeiden saatavuus on muutenkin hyvä. Apteekkariliitto muistuttaa, että myös itsehoitolääkkeillä on haittavaikutuksia ja siksi niitä pitäisi myydä vain valvotusti apteekista. Liitto on huolissaan siitä, että kansalaisten mielikuvissa lääkkeet muuttuisivat kulutustavaraksi ja tarpeeton ja väärä lääkkeiden käyttö lisääntyisi." (Helsingin Sanomat 16.4.2005)	Liitto on huolissaan siitä, että kansalaisten mielikuvissa lääkkeet muuttuisivat kulutustavaraksi ja tarpeeton ja väärä lääkkeiden käyttö lisääntyisi	Tarpeettoman ja väärän lääkkeiden käytön lisääntyminen	turvallisuus	Apteekkariliitto
"Myynnin vapauttamiseen liittyy selviä turvallisuusriskejä" (Helsingin Sanomat 1.6.2005)	Myynnin vapauttamiseen liittyy turvallisuusriskejä	Turvallisuusriskit	turvallisuus	Apteekkariliitto
"Markettimyyntiä varten ei siis ole olemassa erikseen mitään "mietoja" lääkkeitä, jotka olisivat jotenkin turvallisempia kuin apteekista myytävät." (Helsingin Sanomat 2.6.2005)	Markettimyyntiä varten ei ole erikseen olemassa mitään mietoja lääkkeitä	Ei ole erikseen olemassa mietoja lääkkeitä	turvallisuus	mielipide
"Harhaanjohtavilla sanonnoilla hämärretään elintarvikkeiden ja lääkkeiden rajaa ja luodaan ihmisille virheellisiä mielikuvia lääkkeiden turvallisuudesta." (Helsingin Sanomat 2.6.2005)	Hämärretään elintarvikkeiden ja lääkkeiden rajaa ja luodaan virheellisiä mielikuvia lääkkeiden turvallisuudesta	Elintarvikkeiden ja lääkkeiden rajan hämärtäminen ja virheellisten mielikuvien luominen	turvallisuus	mielipide
"Läketieteelliset tosiasiat pääsevät valitettavan helposti unohtumaan tehtäessä terveys- ja lääkepolitiikkaa liiketaloudellisista lähtökohdista." (Helsingin Sanomat 2.6.2005)	Läketieteellisten tosiasioiden unohtuminen tehtäessä terveys- ja lääkepolitiikkaa liiketaloudellisista lähtökohdista	Läketieteellisten tosiasioiden unohtaminen	tieteellisyys/ turvallisuus	mielipide

"Kaupallisuuteen perustuva järjestelmä johtaa epätarkoituksenmukaiseen lääkkeiden käyttöön." (Helsingin Sanomat 19.10.2005)	Kaupallisuuteen perustuva järjestelmä johtaa epätarkoituksenmukaiseen lääkkeiden käyttöön	Epätarkoituksenmukaisen lääkkeiden käytön lisääntyminen	turvallisuus	mielipide
"Koponen pitää reseptivapaiden lääkkeiden jakelun vapauttamista ennen kaikkea turvallisuusriskinä." (Kauppalehti 3.7.2006)	Reseptivapaiden lääkkeiden jakelun vapauttaminen turvallisuusriski	Turvallisuusriski	turvallisuus	asiantuntija (Tamon toimitusjohtaja)
"Selonteosta käy ilmi, ettei hallituksella ole erityisiä aikeita laajentaa myyntioikeuksia." (Helsingin Sanomat 27.4.2006)	Hallituksella ei ole aikeita laajentaa myyntioikeuksia	Ei aikeita laajentaa myyntioikeuksia	sääntelyn säilyttäminen	hallitus
"Lääkkeiden jakelun osalta tärkeintä on kansalaisten turvallisuus." (Helsingin Sanomat 28.12.2006)	Lääkkeiden jakelun osalta tärkeintä on kansalaisten turvallisuus	tärkeintä kansalaisten turvallisuus	turvallisuus	mielipide (farmasian tohtori)
"Lääketurvallisuus on STM:ssä etusijalla." (Kauppalehti 11.1.2007)	Lääketurvallisuus on STM:ssä etusijalla	Lääketurvallisuus etusijalla	turvallisuus	ministeriö (STM)
"Itsehoitolääkkeitä ostavista asiakkaista moni tarvitsee opastusta oireiden arvioinnissa ja lääkkeen valinnassa. Sitä ei ole kaupassa tarjolla." (Helsingin Sanomat 17.11.2009)	Asiakkaista moni tarvitsee opastusta oireiden arvioinnissa ja lääkkeen valinnassa, jota ei ole kaupassa tarjolla.	Opastuksen puute kaupassa	palvelu	Apteekkariliitto
"Tuoreen tutkimuksen mukaan lähes 88 prosenttia suomalaisista pitää apteekkien määrää ja 82 prosenttia myös aukioloaikoja riittävinä." (Helsingin Sanomat 17.11.2009)	Lähes 88 prosenttia suomalaisista pitää apteekkien määrää ja 82 prosenttia myös aukioloaikoja riittävinä	Apteekkien määrä ja aukioloajat riittävät	saatavuus	Apteekkariliitto

ESIMERKKI ANALYYSISTÄ: ETUJÄRJESTÖJEN TOTEUTTAMAT INSTITUTIONAALISET STRATEGIAT

LIITE 3

alkuperäisilmaus	pelkistetty ilmaus	alaluokka	yläluokka	pääluokka	puhuja
"Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee parhaillaan koko lääkestrategiansa uudelleenarviointia. Siinä yhteydessä on itsehoitolääkkeiden vapauttamisen lisäksi harkittava koko lääkejake-lun ja apteekkilaitoksen perusteita." (Kauppalehti 4.1.2002)	itsehoitolääkkeiden vapauttamisen lisäksi harkittava koko lääkejake-lun ja apteekkilaitoksen perusteita	lääkejake-lun ja apteekkilaitoksen perusteiden harkitseminen	nykyisten normien riitauttaminen, lobbaus	uhmakkuus, manipulaatio	etujärjestö (PTY)
"Suomen ja Tanskan apteekkariliitot ja Ruotsin Apoteket alkavat yhteistyössä valmistautua alan lisääntyvään kilpailuun. Apteekkariliittojen perustama yhteisyritys aikoo aloittaa niin sanottujen vapaakauppatuotteiden, esimerkiksi hammastahnojen ja sidetarpeiden, tuonnin Pohjoismaiden markkinoille. Apteekit haluavat yhteisyrityksen avulla lisätä mahdollisuuksiaan kilpailla päivittäistavara-kaupan kanssa. Tavoitteena on rakentaa yhteinen tuotemerkki vapaakaupan tuotteille." (Taloussanommat 11.2.2002)	Apteekit haluavat yhteisyrityksen avulla lisätä mahdollisuuksiaan kilpailla päivittäistavara-kaupan kanssa. Tavoitteena on rakentaa yhteinen tuotemerkki vapaakaupan tuotteille	yhteinen tuotemerkki lisäämään mahdollisuuksia kilpailussa	kontrollin toteuttaminen	manipulaatio	Apteekkariliitto
"Suomessa on pakko vapauttaa lääkkeiden ja alkoholin myyntiä viimeistään ensi vuonna, jolloin Viro liittyy Euroopan unionin jäseneksi." (Taloussanommat 22.7.2003)	pakko vapauttaa lääkkeiden myyntiä viimeistään ensi vuonna	lääkkeiden myynnin vapauttaminen	nykyisten normien/sääntöjen riitauttaminen	uhmakkuus	etujärjestö (PTY)
"Päivittäistavara-kauppa vetoaakin juuri kilpailun lisäämiseen vaatiessaan itsehoitolääkkeitä ja viinejä kauppojen hyllyille." (Taloussanommat 5.8.2003)	kilpailun lisäämiseen vaatiessaan itsehoitolääkkeitä ja viinejä kauppojen hyllyille	kilpailun lisääminen	nykyisten normien riitauttaminen ja kontrollin toteuttaminen	uhmakkuus, manipulaatio	etujärjestö (PTY)
"Suomessa on kattavampi apteekki-verkosto kuin Ruotsissa ja Tanskassa, ja lääkkeitä on täällä erittäin hyvin saatavilla." (Taloussanommat 5.8.2003)	kattava apteekki-verkosto ja lääkkeitä on täällä erittäin hyvin saatavilla	apteekki-verkoston kattavuus ja lääkkeiden saatavuus	normien hyväksyminen, pakene-minen paineilta ja kontrollin toteuttaminen	myöntyvyys, välttämisen ja manipulaatio	Apteekkariliitto

"Päivittäistavarakauppa ry:n toimitusjohtaja Osmo Laine pitää apteekkarien lääketurvallisuuteen vetoamista "puhtaana taktiikkana". Oikeasti apteekkarit vastustavat reseptivapaiden lääkkeiden myynnin sallimista muualla kuin apteekeissa, koska näistä tuotteista tulee suuri osa heidän tuloistaan." (Kauppalehti 29.12.2004)	apteekkarit vastustavat reseptivapaiden lääkkeiden myynnin sallimista muualla kuin apteekeissa, koska näistä tuotteista tulee suuri osa heidän tuloistaan	tulojen rakentuminen	institutioiden paineiden aiheuttajien vahingoittaminen ja nykyisten normien riittäminen	uhmakkuus	etujärjestö (PTY)
"Myyntikatteesta itsehoitolääkkeiden osuus on oleellisesti suurempi. Siksi Apteekkariliitto on valinnut tässä turvallisuutta korostavan lähestymistavan." (Kauppalehti 29.12.2004)	Myyntikatteesta itsehoitolääkkeiden osuus on oleellisesti suurempi	itsehoitolääkkeiden osuus myyntikatteesta	institutioiden paineiden aiheuttajien vahingoittaminen ja nykyisten normien riittäminen	uhmakkuus	etujärjestö (PTY)
"Tutkimus lähtee liiketaloudellisesta lähtökohdasta. Meille se lähestymistapa tähän asiaan on täysin vieras, sanoo Suomen Apteekkariliiton puheenjohtaja ja Joutse- non apteekin apteekkari Klaus Holttinen." (Kauppalehti 29.12.2004)	Tutkimus lähtee liiketaloudellisesta lähtökohdasta. Meille se lähestymistapa tähän asiaan on täysin vieras.	lähestymistapana vieraat liiketaloudelliset lähtökohdat	normien hyväksyminen ja kontrollin toteuttaminen	myöntövyys, manipulaatio	Apteekkariliitto
"Toisin kuin sosiaali- ja terveysministeri Sinikka Mönkä- re antaa ymmärtää Taloussanomien haastattelussa (28.10.), lääkkeiden saatavuus ei ole Suomessa ongelma." (Taloussanomien 29.10.2004)	Toisin kuin sosiaali- ja terveysministeri Sinikka Mönkäre antaa ymmärtää, lääkkeiden saatavuus ei ole Suomessa ongelma	lääkkeiden saatavuus ei ole Suomessa ongelma	normien hyväksyminen ja kontrollin toteuttaminen	myöntövyys, manipulaatio	Apteekkariliitto
"Lääkkeiden myyntiin vain apteekeissa on vankat lääketieteelliset ja lääketurvallisuuden liittyvät perusteet." (Taloussanomien 29.10.2004)	Lääkkeiden myyntiin vain apteekeissa on vankat lääketieteelliset ja lääketurvallisuuden liittyvät perusteet	lääketieteelliset ja lääketurvallisuuden liittyvät perusteet	normien hyväksyminen, paineiden välttämisen ja kontrollin toteuttaminen	myöntövyys, välttämisen ja manipulaatio	Apteekkariliitto
"Kansalaiset antavat apteekkipalveluille erinomaiset arvosanat kuluttajatutkimuksissa." (Kauppalehti 29.10.2004)	apteekkipalveluille erinomaiset arvosanat kuluttajatutkimuksissa	erinomaiset arvosanat apteekkipalveluille	normien hyväksyminen ja kontrollin toteuttaminen	myöntövyys, manipulaatio	Apteekkariliitto

"Viime syksynä sosiaali- ja terveysministeriö julkisti lääkepoliittiset linjauksensa vuoteen 2010. Niissä todettiin selkeästi, että ”lääkkeiden myynti tapahtuu jatkossakin apteekkeista ja sivuapteekkeista”. " (Kauppalehti 29.10.2004)	lääkkeiden myynti tapahtuu jatkossakin apteekkeista ja sivuapteekkeista	lääkkeiden myynti jatkossakin apteekkeista	institutioiden mallien imitointi, kontrollin toteuttaminen	myöntövyys, manipulaatio	Apteekkariliitto
"Päivittäistavarakauppa laskee kuluttajien saavan noin 200 miljoonan euron hyödyt, jos kauppaa vielä sääntelevistä rajoituksista päästäisiin eroon. " (Kauppalehti 24.3.2005)	kuluttajille noin 200 miljoonan euron hyödyt, jos kauppaa vielä sääntelevistä rajoituksista päästäisiin eroon	rajoituksista eroon pääsemisen hyödyt	nykyisten normien riittämättömyyden ja kontrollin toteuttaminen	uhmakkuus, manipulaatio	etujärjestö (PTY)
"Oikein sydäimestä tekee pahaa, kun päivittäistavara-kauppiat sanovat, että lääkkeiden myyntiä voidaan kasvattaa parillakymmenellä prosentilla, sanoo Peura." (Kauppalehti 16.4.2005)	Oikein sydäimestä tekee pahaa, kun päivittäistavara-kauppiat sanovat, että lääkkeiden myyntiä voidaan kasvattaa parillakymmenellä prosentilla	lääkkeiden myynnin kasvattamisen uhkat	kontrollin toteuttaminen	manipulaatio	Apteekkariliitto

ESIMERKKI ANALYYSISTÄ: ETUJÄRJESTÖJEN TOTEUTTAMAT POLIITTISET STRATEGIAT

LIITE 4

alkuperäisilmaus	pelkistetty ilmaus	alaluokka	yläluokka	pääluokka	puhuja
"Päivittäistavarakauppa ry:n toimitusjohtajan Osmo Laineen mukaan kaupan ala toimii aktiivisesti saadakseen itsehoitolääkkeet, esimerkiksi ilman reseptiä myytävät särkylääkkeet, myyntiin ruoka-kauppoihin." (Taloussanomat 22.7.2003)	kaupan ala toimii aktiivisesti saadakseen itsehoitolääkkeet myyntiin ruoka-kauppoihin	aktiivinen toiminta myynnin vapauttamiseksi	organisaatiokentän normien muokkaaminen	enna-koiva	etujärjestö (PTY)
"Suomessa on pakko vapauttaa lääkkeiden ja alkoholin myyntiä viimeistään ensi vuonna, jolloin Viro liittyy Euroopan unionin jäseneksi." (Taloussanomat 22.7.2003)	Suomessa on pakko vapauttaa lääkkeiden myyntiä viimeistään ensi vuonna, jolloin Viro liittyy Euroopan unionin jäseneksi	lääkkeiden myynnin vapauttamisen pakko	organisaatiokentän normien muokkaaminen, julkisen mielipiteen muokkaaminen	enna-koiva	etujärjestö (PTY)
"Päivittäistavarakauppa ry:n toimitusjohtaja Osmo Laineen mukaan viinin ja itsehoitolääkkeiden myyntioikeus antaisi varsinkin pienille kauppoille lisää elinvoimaa ja tervehdyttäisi kilpailua." (Taloussanomat 5.8.2003)	itsehoitolääkkeiden myyntioikeus antaisi varsinkin pienille kauppoille lisää elinvoimaa ja tervehdyttäisi kilpailua.	elinvoiman lisääminen ja kilpailun tervehdyttäminen	organisaatiokentän normien ja uskomusten sekä julkisen mielipiteen muokkaaminen	enna-koiva	etujärjestö (PTY)
"Suomessa on kattavampi apteekkiverkosto kuin Ruotsissa ja Tanskassa, ja lääkkeitä on täällä erittäin hyvin saatavilla." (Taloussanomat 5.8.2003)	Suomessa on kattavampi apteekkiverkosto kuin Ruotsissa ja Tanskassa, ja lääkkeitä on täällä erittäin hyvin saatavilla	lääkkeiden saatavuus erittäin hyvä	suotuisan nykytilan suojeleminen, julkisen mielipiteen muokkaaminen	puolustus	Apteekkariliitto
"Maailmalla ei ole yhtään esimerkkiä siitä, että lääkkeiden myynti olisi siirtynyt merkittävästi apteekkien ulkopuolelle, koska ihmiset haluavat ostaa lääkkeensä asiantuntijoilta." (Taloussanomat 5.8.2003)	Maailmalla ei ole yhtään esimerkkiä siitä, että lääkkeiden myynti olisi siirtynyt merkittävästi apteekkien ulkopuolelle	ei näyttöä siitä, että lääkkeiden myynti olisi siirtynyt apteekkien ulkopuolelle	todistettavissa olevan tiedon tuottaminen, suotuisan nykytilan suojeleminen	rea-goiva, puolustus	Apteekkariliitto

"Päivittäistavarakauppa näkee, että itsehoitolääkkeiden myynnin salliminen päivittäistavarakaupoissa varmistaisi paitsi itsehoitolääkkeiden tyydyttävän saatavuuden myös elintarvikekauppaverkon säilymisen." (Helsingin Sanomat 17.12.2006)	itsehoitolääkkeiden myynnin salliminen päivittäistavarakaupoissa varmistaisi paitsi itsehoitolääkkeiden tyydyttävän saatavuuden myös elintarvikekauppaverkon säilymisen	itsehoitolääkkeiden saatavuuden ja elintarvikekauppaverkon säilymisen varmistaminen	organisaatiokentän normien ja uskomusten sekä julkisen mielipiteen muokkaaminen	enakoiva	etujärjestö (PTY)
"Itsehoitolääkkeiden jakelun vapauttamisella tuodaan myös lääkejakeluun sen kaipaamaa uutta kuluttajan hyväksi koituvaa kilpailua. Tästä osoituksena voidaan pitää jo vapautettua nikotiinikorvaushoitojen myyntiä, jossa valmisteiden hinnat ovat parhaimmillaan pudonneet jopa 25 prosenttia." (Helsingin Sanomat 17.12.2006)	Itsehoitolääkkeiden jakelun vapauttamisella tuodaan myös lääkejakeluun sen kaipaamaa uutta kuluttajan hyväksi koituvaa kilpailua	kuluttajan hyväksi koituvan kilpailun lisääminen	organisaatiokentän normien ja uskomusten muokkaaminen, julkisen mielipiteen muokkaaminen	enakoiva	etujärjestö (PTY)
"Sosiaali- ja terveysministeriön tulee löytää ratkaisu lääkejakelun tehostamiseen ja lääkkeiden korkeiden kuluttajahintojen alentamiseen kuluttajien turvallisuutta vaarantamatta." (Helsingin Sanomat 17.12.2006)	Ratkaisun löytäminen lääkejakelun tehostamiseen ja lääkkeiden korkeiden kuluttajahintojen alentamiseen kuluttajien turvallisuutta vaarantamatta	ratkaisun löytäminen kuluttajien turvallisuutta vaarantamatta	vaikutusvalan käyttäminen sääntelyn laatiin, organisaatiokentän uskomusten muokkaaminen	puolustus	etujärjestö (PTY)
"Päivittäistavarakauppa uskoo, että Suomessa tullaan päättämään Ruotsin tavoin samaan vastuulliseen pohjoismaiseen ratkaisuun kuin Tanskassa ja Norjassa ja sallimaan itsehoitolääkkeiden myynti päivittäistavarakaupoissa." (Helsingin Sanomat 17.12.2006)	Päivittäistavarakauppa uskoo, että Suomessa tullaan sallimaan itsehoitolääkkeiden myynti päivittäistavarakaupoissa	usko, että itsehoitolääkkeiden myynti vapautetaan	organisaatiokentän uskomusten ja julkisen mielipiteen muokkaaminen	enakoiva	etujärjestö (PTY)

<p>"Päivittäistavarakaupan (PTY) mukaan Suomen harjoittama kaupan sääntely haittaa kotimaisen kaupan tuottavuuden kasvua ja samalla estää ulkomaisen kaupan kilpailun maahantuloa." (Kauppalehti 4.6.2009)</p>	<p>kaupan sääntely haittaa kotimaisen kaupan tuottavuuden kasvua ja samalla estää ulkomaisen kaupan kilpailun maahantuloa</p>	<p>kaupan tuottavuuden kasvun kärsiminen ja ulkomaisen kilpailun maahantulon estäminen</p>	<p>poliittisten muutosten ennakointi, organisaation normien ja uskomusten muokkaaminen</p>	<p>edelläkävijä, ennakkoiva</p>	<p>etujärjestö (PTY)</p>
<p>"Suomessa on yli 800 apteekkia, joista noin joka viides sijaitsee kauppakeskuksissa tai tavaratalojen yhteydessä. Tuoreen tutkimuksen mukaan lähes 88 prosenttia suomalaisista pitää apteekkien määrää ja 82 prosenttia myös aukioloaikoja riittävinä." (Helsingin Sanomat 17.11.2009)</p>	<p>Tuoreen tutkimuksen mukaan lähes 88 prosenttia suomalaisista pitää apteekkien määrää ja 82 prosenttia myös aukioloaikoja riittävinä</p>	<p>apteekkien määrä ja aukioloajat riittävät</p>	<p>todistettavissa olevan datan tuottaminen, ei-toivottujen muutosten estäminen, suotuisan nykytilan suojeleminen ja julkiseen mielipiteeseen vaikuttaminen</p>	<p>reaagoiva, puolustus, ennakkoiva</p>	<p>Apteekkariliitto</p>
<p>"Olisi järjetöntä uhrata kansalaisten arvostama, hyvin toimiva ja maan kattava neuvonta- ja palveluverkosto kauppojen lisämyyntipyrkimyksille." (Helsingin Sanomat 17.11.2009)</p>	<p>Olisi järjetöntä uhrata hyvin toimiva ja maan kattava neuvonta- ja palveluverkosto kauppojen lisämyyntipyrkimyksille</p>	<p>olisi järjetöntä uhrata kauppojen lisämyyntipyrkimyksille</p>	<p>uhkaavien poliittisten muutosten ennakointi, ei-toivottujen muutosten estäminen, suotuisan nykytilan suojeleminen, vaikutusvallan käyttäminen sääntelyn laatijoihin, julkisen mielipiteen muokkaaminen</p>	<p>edelläkävijä, puolustus, ennakkoiva</p>	<p>Apteekkariliitto</p>